

MISSA AD HONOREM

SCE MARIE ET OM

NIVM SCORVM OR

ON CEDE
q̄s om̄ps d̄s

nos sc̄e d̄
uirginis
om̄nium
archanḡ
arthur
ap̄torum
confessor
num. &
rum tuorum ubiq; le
tificæ. ut dum eorum
merita recolimus. pa
tricia sentiamus. &

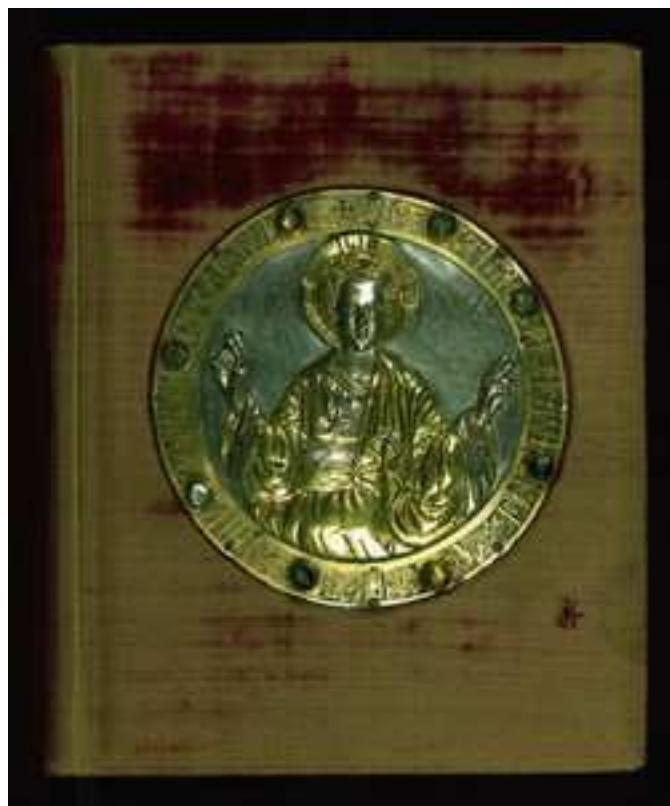
facientes fac
lestia praq̄s
temporaliter
eternis gaudi
quamur. &

D qui nos
marie sem
& beatorum
martyrum.
atq; uirginu
um simul sc̄i
tinua letific
moratione.
quos cotidie
mur officio
conuersation
quamur exer

Munera tu
nre deu
rimus. que
tibi sunt ho

A digital facsimile of Walters Ms. W.2, Collection of works
by Augustine, Didymus the Blind, and Quodvultdeus

Published by: The Walters Art Museum
600 N. Charles Street Baltimore, MD 21201
<http://www.thewalters.org/>

Released under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported license
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
Published 2015

This document is a digital facsimile of a manuscript belonging to the Walters Art Museum, in Baltimore, Maryland, in the United States. It is one of a number of manuscripts that have been digitized as part of a project generously funded by the National Endowment for the Humanities, and by an anonymous donor to the Walters Art Museum. More details about the manuscripts at the Walters can be found by visiting The Walters Art Museum's website www.thewalters.org. For further information about this book, and online resources for Walters manuscripts, please contact us through the Walters Website by email, and ask for your message to be directed to the Department of Manuscripts.

Shelf mark	Walters Art Museum Ms. W.2
Descriptive Title	Collection of works by Augustine, Didymus the Blind, and Quodvultdeus
Text title	Liber de opere sancti Augustini
Author	<i>Authority name:</i> Augustinus, Aurelius, Saint, Bishop of Hippo <i>Known as:</i> St. Augustine
Author	<i>Authority name:</i> Didymus, the Blind, ca. 313-ca. 398. <i>Known as:</i> Didymos, Alexandreus <i>Known as:</i> Didymos, der Blinde, ca. 313-ca. 398
Author	<i>Authority name:</i> Quodvultdeus, Bishop of Carthage, d. 454?
Abstract	This Carolingian manuscript, probably written in northeastern France in the late ninth century, may have important royal affiliations. A distych, or a two-line verse, found on fol. 60v refers to "REX SAPIENS," and has been seen as evidence that this manuscript is a copy of one made for Charles the Bald. In addition to this remarkable pedigree, the manuscript is also noteworthy for its inclusion of several rare texts, including works by St. Augustine of Hippo, the Coptic theologian Didymus the Blind, and Quodvultdeus, a fifth-century bishop of Carthage. The single illumination in the manuscript, an elaborate title page, is a modern addition.
Date	Second half of the 9th century CE
Origin	Northeastern France (possibly Reims or Champagne?)
Form	Book
Genre	Theological
Language	The primary language in this manuscript is Latin.
Support material	Parchment Medium- to heavy-weight parchment, hairsides sometimes poorly finished, many flaws and repairs
Extent	Foliation: ii+104

First two folios have been foliated but are not original and are not integral to the structure of the first quire, so they are counted as flyleaves here

Collation

Formula: 1(2), 2-4(8), 5(8, -1), 6-10(8), 11(8, -8), 12-14(8), 15(4, -4)

Catchwords: None

Signatures: Roman numerals added in seventeenth century to bottom middle of versos at end of each quire

Comments: First quire composed of an added bifolio, which has been foliated "1" and "1 bis," so first original quire of manuscript begins on fol. 2; quires begin on fols. 1(1), 2(2), 10(3), 18(4), 26(5), 33(6), 41(7), 49(8), 57(9), 65(10), 73(11), 80(12), 88 (13), 96(14), 104(15)

Dimensions

16.0 cm wide by 19.8 cm high

Written surface

13.0 cm wide by 16.0 cm high

Layout

Columns: 1

Ruled lines: 24-27

Stylus ruled

Contents

fols. 1r - 106r:

Title: Liber de opere sancti Augustini

Contents: An assortment of works primarily by St. Augustine, with additional works by Didymus the Blind, Quodvultdeus, and several anonymous authors

Hand note: Caroline minuscule, with titles, incipits, and explicits in rustic capitals

Decoration note: Undecorated; illuminated title page is a nineteenth-century invention; a few titles lightly washed with yellow; text entirely in brown ink of varying shades

fols. 1r - 1r:

Title: Title page and table of contents

Incipit: Liber de opere monachorum

Contents: Added leaf with title and table of contents written in a thirteenth- or fourteenth-century hand; additional note below others added in the fifteenth or

sixteenth century: "Item Acta sancti Augustini contra Fortunatum in modu dialogi"

fols. 1rbis - 1rbis:

Title: Illuminated title page

Contents: Decorative title page added in late nineteenth or early twentieth century at time of rebinding

Decoration note: Foliate initial in gold and silver, created in the style of eleventh-century German illumination

fols. 2r - 24r:

Title: De opere monachorum

Author: Augustinus, Aurelius, Saint, Bishop of Hippo

Rubric: Incipit de opere monachorum.

Incipit: Iussioni tuae sancte pater aureli

fols. 24v - 24v:

Title: In Iohannis epistulam ad Parthos 1.12 (excerpt)

Author: Augustinus, Aurelius, Saint, Bishop of Hippo

Rubric: LXVIII Quaestiones Augustini.

Incipit: Qui diligit fratrem suum in lumine manet

Contents: Excerpt of text, on lines 1-13, ending with "...in unitate caritatis est fraterna dilectio."

fols. 24v - 24v:

Title: De genesi ad litteram, X, v, 8 (excerpt)

Author: Augustinus, Aurelius, Saint, Bishop of Hippo

Rubric: Augustinus liber X [de] genesi.

Incipit: Neque enim etiam flatus ille

Contents: Excerpt of text, on lines 14-16, ending with "...flatus ipse processit."

fols. 24v - 24v:

Title: Contra adversarium legis et prophetarum libri duo, I, xiv, 18 (excerpt)

Author: Augustinus, Aurelius, Saint, Bishop of Hippo

Rubric: Item Augustinus.

Incipit: Dictum est cum laude de domino

Contents: Excerpt of text, on lines 16-20, ending with "...non nouerat per experientiam."

fols. 24v - 25r:

Title: Sermo CLVI (excerpts)

Author: Augustinus, Aurelius, Saint, Bishop of Hippo

Rubric: Item Augustinus.

Incipit: Iam nunc cum audistis

Contents: Two different excerpts from same text; Sermo CLVI, xii, 13: lines 20 (fol. 24v)-1 (fol. 25r), ending with "...sed miserentis dei est"; Sermo CLVI, xiv, 15 through xv, 16: lines 1-5 (fol. 25r), beginning with "Sed accepistis spiritum..." and ending with "...spiritui nostro quia sumus filii dei."

fols. 25r - 25v:

Title: Liber de spiritu sancto interprete Hieronymo (excerpts)

Author: Didymus, the Blind, ca. 313-ca. 398.

Rubric: Ex didimo.

Incipit: Nam eundem evangelii locum Matheus Lucas describens

Contents: Many small excerpts beginning on fol. 25r, line 5, and ending on fol. 25v, line 27; excerpts are, as found in Migne, Patrologia Græca 39: 1035 D 3 - 1036 A 8; 1037 A 1-4, B 7-13, C 2-7, 10-12; 1040 A 6-15; 1060 B 7-13; 1060 B 15 - 1061 B 2; 1062 A 15 - B 5; 1063 A 7-8; 1066 A 9-10; 1082 C 10-15; 1083 A 1-D 1

fols. 26r - 53v:

Title: De Genesi contra Manichæos

Author: Augustinus, Aurelius, Saint, Bishop of Hippo

Rubric: Primus liber exameron sancti augustini in genesi incipit.

Incipit: Si legerent manichei quos deciperent

Contents: Full text of De Genesi; fols. 26r-39r: Book I; fols. 39r-53v: Book II

Text note: Explicit on fol. 53v appears to be scrambled, and small letters above each word seem to indicate correct word order

fols. 54r - 54r:

Title: Anonymous text I

Rubric: Responsiones contra hereticorum
inpugnationes quas contra libros augustini de
praedestinatis opposuerunt incipiunt.

Incipit: Ecce corporea exempla

fols. 54v - 60v:

Title: Anonymous text II

Rubric: Faciamus hominem ad imaginem et
similitudinem nostram.

Incipit: Imago dei est in homine

Contents: Text is divided into thirty-three smaller parts,
each with a title

fols. 60v - 60v:

Title: Distych referring to Charles the Bald

Contents: The distych is found on lines 23-24,
and reads: PERLEGE REX SAPIENS. SOPHIAE
PIA DOGMATA SANCTAE/SICQUE FIDEM FIRMA
PECTORE ET ORE TUO.

Text note: A note in the Walters file by Bernard Bischoff
suggests this is a reference to Charles the Bald (see also
Jeauneau, 1982, in bibliography)

fols. 61r - 79v:

Title: Adversus quinque haereses

Author: Quodvultdeus, Bishop of Carthage, d. 454?

Rubric: Augustini contra quinque hereses.

Incipit: Debitor sum fratres fateor non necessitate

fols. 80r - 93v:

Title: De duabus animabus

Author: Augustinus, Aurelius, Saint, Bishop of Hippo

Rubric: Incipit liber aurelii augustini de duabus
animabus.

Incipit: Opitulante dei misericordia

fols. 93v - 106r:

Title: Contra Fortunatum

Author: Augustinus, Aurelius, Saint, Bishop of Hippo

Rubric: Incipit Augustini presbyteri catholici [contra
Fortunatum (an early addition)]

Incipit: Quintas kalendas septembris, Archadio Augusto

fols. 106v - 106v:

Title: Psalm 18.2

Contents: The same text was added in the tenth or eleventh century, three times by three hands: "celi enarrant gloriam dei"; two versions include musical notation

Decoration

Upper board outside:

Title: Binding with eighteenth-century Serbian plaque of Christ

Form: Binding

Comment: Inscription in Slavonic. Velvet binding is nineteenth-century, but plaque is earlier, and came from a Serbian flabellum.

fol. 1bisr:

Title: Modern illuminated title page

Form: Decorated initial

Comment: Title page added in nineteenth century by artist attempting to recreate a medieval illuminated initial, likely to make the book more desirable for collectors.

Binding

The binding is not original.

Late nineteenth- or early twentieth-century red velvet binding by León Gruel, Paris; cover was embellished by Gruel with an eighteenth-century silver and gilt plaque of Christ, originally from a Serbian flabellum, and which contains a Slavonic inscription; front and back pastedowns taken from an early eleventh-century Central Italian Sacramentary; a description of an earlier cover was recorded in the library catalog of the monastery of Saint-André Villeneuve-lès-Avignon in 1640 by Dom Odon de la Mothe, who described it as "postibus copertum et basana alba a parte putrida"

Provenance

Created in northeastern France, probably in the region of Reims or Champagne (later French Flanders), ca. 875; a

distych on fol. 60v, which speaks of "REX SAPIENS," is believed to refer to Charles the Bald, and it is likely this manuscript is a copy of one made for that Carolingian emperor

Owned by the monastery of Saint-André Villeneuve-lès-Avignon, France, by the seventeenth century; early ownership inscription, fol. 2r, reads "Iste liber est monasterii sancti Andree dyocesis auinionensis .aab."; slightly later inscription (after 1635) reads "Monasterii Sancti Andreae congregationis S. Mauri"; in the bottom margin a slightly later (after 1640) inscription reads "Catalogus inscriptus," a reference to the library's catalog (Bibliothèque nationale de France, lat. 13070, fol. 109r) which contained a description of the manuscript (see binding information from this source below)

Bénigne-Charles Févret de Saint-Mémin of Dijon, eighteenth century; his bookplate (or possibly facsimile of it) on upper board pastedown, probably reinserted (?) by Gruel after rebinding

León Gruel, Paris, late nineteenth or early twentieth century

Henry Walters, Baltimore, purchased from Gruel before 1931

Acquisition

Walters Art Museum, 1931, by Henry Walters' bequest

Bibliography

Miner, Dorothy. *Illuminated Books of the Middle Ages and Renaissance: An Exhibition Held at the Baltimore Museum of Art. Exhibition Catalogue*. Baltimore: Trustees of the Walters Art Gallery, 1949; cat. no.7, pl. 4.

Faye, Christopher Urdhal, and William Henry Bond. *Supplement to the Census of Medieval and Renaissance Manuscripts in the United States and Canada*. New York: H.W. Wilson, 1962, p. 195, cat. no. 60.

De Ricci, S., and W.J. Wilson. *Census of Medieval and Renaissance Manuscripts in the United States and Canada*. Vol. 1. New York: H.W. Wilson Company, 1935, p. 818, cat no. 374.

Miner, Dorothy. "The Development of Medieval Illumination as Related to the Evolution of Book Design." *Catholic Life Annual* 1 (1958): 7-23, 95; p. 11 (fig. 3).

Swarzenski. "The Anhalt Morgan Gospels." *Art Bulletin* 31 (1949): 77-83; p. 79 (n. 25).

Baltimore Museum of Art. *The Greek Tradition in Painting and the Minor Arts: An exhibition sponsored jointly by the Baltimore Museum of Art and the Walters Art Gallery from May 15 through June 25, 1939*. Baltimore Museum of Art, 1939; p. 75, cat. no. 89.

Miner Dorothy, V.I. Carlson, and P. W. Filby. *2,000 Years of Calligraphy: A Three-Part Exhibition Organized by the Baltimore Museum of Art, Peabody Institute Library, and the Walters Art Gallery, 6 June-18 July 1965*. Exhibition Catalogue. Baltimore: Trustees of the Walters Art Gallery, 1965; cat. no. 14, fig. 14.

Diringer, David. *The Illuminated Book: Its History and Production*. London: Faber and Faber, 1967; p. 166 (pl. III-22a).

Berkowitz, D.S., editor and organizer. *In Remembrance of Creation: Evolution of Art and Scholarship in the Medieval and Renaissance Bible*. Waltham, Massachusetts: Brandeis University, 1968; cat. no. 6, illus. of ff. 15, 62, 123.

Nordenfalk Carl. "A Tenth-Century Gospel Book in the Walters Art Gallery." In *Gatherings in Honor of Dorothy E. Miner*. Edited by Ursula E. McCracken, Lilian M. C. Randall, and Richard H. Randall Jr. Baltimore: Walters Art Gallery, 1973; pp. 139-170, figs. 1-12, 14-19.

Nordenfalk, Carl. Review of *An Early Breton Gospel Book from the Collection of H.L. Bradfer-Lawrence (1887-1965)* by F. Wormald and Jonathan J. G. Alexander. *Burlington Magazine* 120 (1978): 243-244; p. 244.

Cahn, W. "Three Eleventh-Century Manuscripts from Nevers." In *Etudes d'art médiévale offertes à Louis Grodecki*. Paris, 1981; p. 71 (n. 51).

McKitterick, Rosamond. "Charles the Bald (823-877) and His Library: The Patronage of Learning." *English Historical Review* 95, no. 374 (January 1980): 28-47.

Mütherich, F. "Ausstattung und Schmuck der Handschrift." In *Das Evangeliar Otto III: Clm 4453 der Bayerischen Staatsbibliothek München*, vol. 1. Edited by Fridolin Dressler et al. Frankfurt a. M., 1978; pp. 70, 124.

Jeauneau, Edouard. "Un 'dossier' carolingien sur la création de l'homme: Genèse I, 26-III, 24." *Revue des Études Augustiniennes* 28 (1982): 112-132.

Randall, Lilian M.C. *Medieval and Renaissance Manuscripts in the Walters Art Gallery*. Vol. 1. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989, pp. 3-4, cat. no. 1, fig. 1 (fol. 60v).

Staubach, Nikolaus. *Rex Christianus*, vol. 1. Weimar and Cologne: Böhlau Verlag, 1993; p. 22.

Machielsen, John J. *Clavis patristica pseudepigraphorum Medii Aevi: (Praefatio) Theologica exegetica*, Vol II. Turnhout, Belgium: Brepols, 1994; pp. 11, 19.

McKitterick, Rosamond. *The Frankish Kings and Culture in the Early Middle Ages*. Farnham, Surrey: Ashgate Variorum, 1995; p. 104.

Bischoff, Bernhard. *Katalog der festländischen Handschriften des neunten Jahrhunderts: Aachen-Lambach*. Weisbaden: Otto Harrasowitz, 1998; p. 43, cat. no. 185.

Dutton, Paul Edward, and Herbert Kessler. *The Poetry and Paintings of the First Bible of Charles the Bald*. Ann Arbor, Michigan: University of Michigan Press, 1997; p. 127.

Steinhauser, Kenneth B. "Manuscripts: Florilegia and Epitomes." In *Augustine through the Ages: An Encyclopedia*. Edited by Allan Fitzgerald. Grand Rapids, Michigan, 1999; p. 526, cat. no. 3.

Gorman, Michael M. "Bernhard Bischoff's Handlist of Carolingian Manuscripts." *Scrittura e Civiltà* 25 (2001): 89-112; p. 98.

Gorman, Michael M. "The Manuscript Tradition of Augustine's De Genesi contra Manichaeos." *Revue des études augustinienes* 47/2 (2001): 303-311; p. 306.

Diem, Albrecht. "Augustine, De opere monachorum." Monastic Manuscript Project. Lasted update January 1, 2013.

Contributors

Principal cataloger: Randall, Lilian M.C.

Cataloger: Herbert, Lynley

Editor: Herbert, Lynley

Copy editor: Dibble, Charles

Conservators: Owen, Linda; Quandt, Abigail

Contributors: Emery, Doug; Herbert, Lynley; Schuele, Allyson; Tabritha, Ariel; Toth, Michael B.; Wiegand, Kimber

MISSE AD HONOREM

SCE MARIE ET OM

NIVM SCORVM OR

ON CEDE
q̄s om̄ps d̄s

nos sc̄e d̄
uirginis
om̄ium
archanḡ
arthuru
ap̄torum
confessor
num. &
rum tuorum ubiq; le
tificæ. ut dum eorum
merita recolimus. pa
tricia sentiamus. &

facientes fac
lestia praq̄s
temporaliter
eternis gaudi
quamur. &

D qui nos
marie sem
& beatorum
martyrum.
atq; uirginu
um simul sc̄i
tinua letifica
moratione.
quos cotidie
mur officio
conuersation
quamur exer

Munera tu
nre deu
rimus. que
tibi sunt ho

MIS SA

S CE MA

HI VM S

ut intercessio

nos scē dei genitricis
uirginis marie . scōruq;
omnium anglorum .
archanglorum . patri
archanorum . pp̄harum .
ap̄lorum . martyrum .
confessorum . atq; uirgi
num . & om̄ium electo
rum tuorum ubiq; le
tificor . ut dum eorum
merita recolimus . pa
tricia sentiamus . P .

facientes fac
cestia praq̄s
temporaliter
eternis gaudi
quamur . P .

S qui nos
marie fem
& beatorum
martyrum .

atq; uirginu
um simul sc̄i
tinua letifica
moratione .
quos cotidie
mur officio
conuersatio
quamur exer

Munera tu
nre deu
rimus . que
tibi sunt bo

In isto volumine continentur isti libri de beato augustinus.

de ope monachorum

It. sup. gen. 5. manicheos

It. rationes 5. hereticorum impugnantes quas 5. libros augustinus de predestinationis opposuerit

It. 5. sup. hereses. Ut 5. quos 5. errorum

It. de duobus modis

It. Acta 5. Augustini contra Fortunatum in modum dialogi

N. 2

IBER

DE OPERE

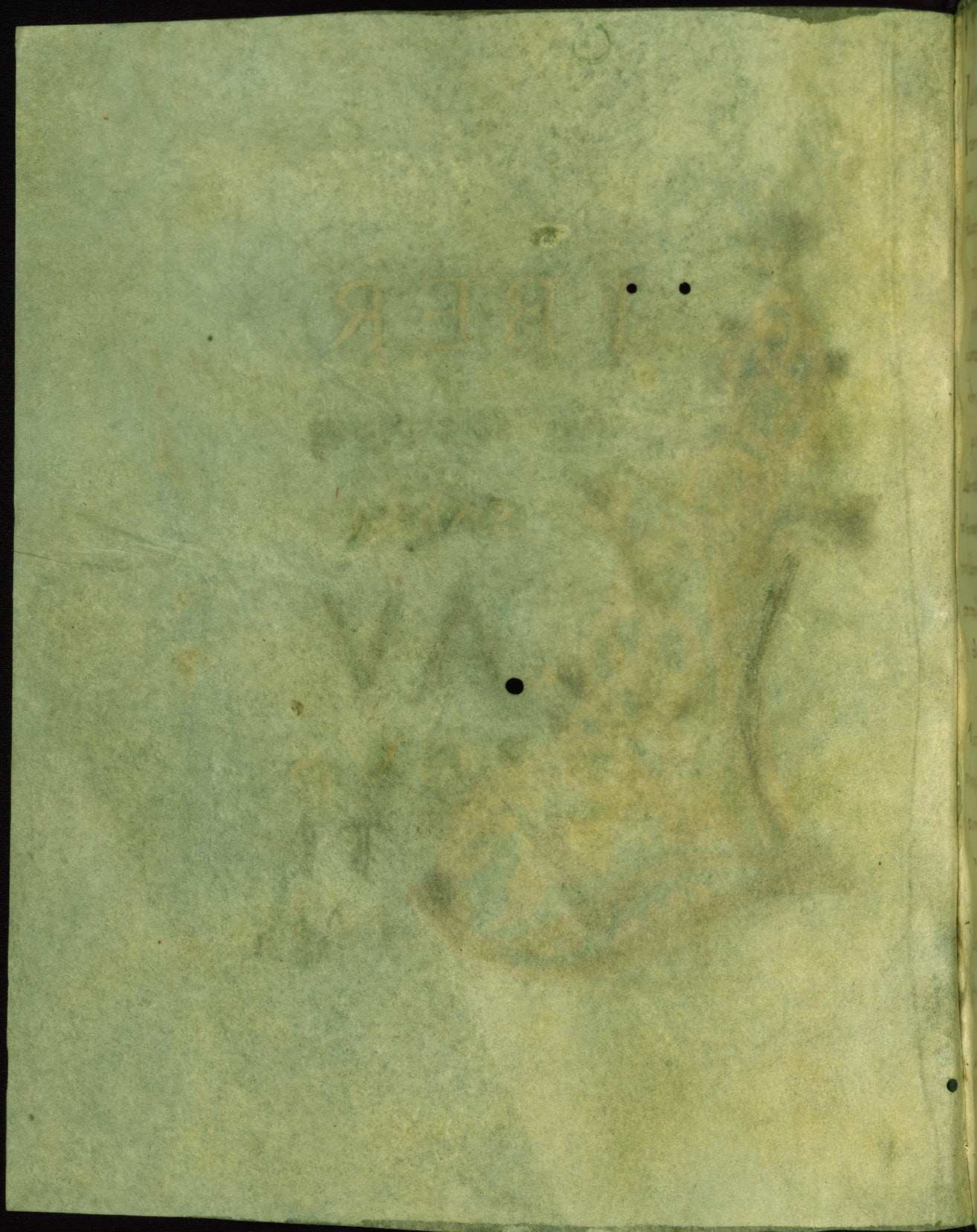
SANCTI

AV

GVS

TI

NI

magis uos modice dei. Nolite ergo solliciti esse dicentes quid manducabimus aut
quid bibemus aut quo operiemur. haec enim omnia gentes inquirunt. scit enim pater uoster
quia uos omnibus indigetis. Quae uero uultus primū regnū dei et uis omnia eius et haec
omnia adiuuentur uobis. Nolite ergo solliciti esse in crastinū; crastinus enim dies sollicitus
sibi erit. Ipsi sufficit dies malitiae suae. Ecce inquit ab inos iubet dñs de uictu
et uesamēto nro esse securos. Quomodo ergo apls seruire aduersus dñm possent
ut nos praeciperet ita esse debere sollicitos. quid manducem et quid bibamus
et unde cooperiamur. ut nos etiā op^{erari} arbit^{eremur} laborib^{us} honorare. qua
pp^{ter} in eo qd ait. qui non uult operari non manducet. opera sp^{iritualia} inquit debem^{us} ac
cipere. de quib^{us} alio loco d^{icitur}. Unquisq^{ue} sicut dñs dedit eg^o plantauit ap^{ud} pollon^{em} g^{erminem} s^{ed} s^{ed}
in crastinū dedit. Et paulo post. Unquisq^{ue} suā mercedē accipiet scdm suū laborē. Dicitur sum^{us}
cooperari in agricultura et in aedificatione eius. scdm gratiā dei quae data ē m^{ihi} ut sapiens.
architect^{us} fundamētū posui. Sic ergo apls operatur. plantando. rigando. aedificando.
et fundamētū ponendo. ita quia non uult operari nec manducet. quid enim p^{ossit}
manducare sp^{iritualit^{er}} id ē pasci uerbo dei si non inde operatur aliorū aedificationē.
sic illi pigro seruo qd p^{ro} fuit accipere talentū et abscondere nec operari lucra do
minici anut^{us} auferetur in finem. et ipse in exteriores tenebras mittetur.
Sic inquit et nos facimus legim^{us} cum fratrib^{us}. qui ad nos ab aestu saeculi ue
niunt fatigati ut apud nos in uerbis dei et in orationib^{us} psalmis hymnis canticis
sp^{iritualib^{us}} requiescant. Ad loquimur eos consolamur et hortamur aedifican
tes in eis. si quid eorum uitae pro suo gradu deesse perspicimus.
talibus opera si non faceremus periculose a dño alimenta
ipsa sp^{iritualia} sumeremus.

Hoc enī dixit apls. qui nūlt operari non manducet. ita se isti arbitrantur
et euangelicae et apostolice obtemperare sententiae. cū et euangelium credunt
de non curando corporali ac temporali uitae huius indigentia praecipisse. Et
aplm de opere et cibo spiritali dixisse. qui non uult operari non manducet. nec
admandant quasi alius diceret dñm quidem in parabolis et similitudinibus
loquente de uero et regum to spiritali docuisse ut non indesset solliciti serui ei.
Sicut dicit. cū uos adtraxerint ad iudicia nolite cogitare quid loquamini non
enī uos scitis qui loquimini. sed sps patris ur̃i loquetur in uob. Sermo quippe
sapientiae spiritalis de quo illos noluit cogitare. pmittebat eis nihil inde solli
citis prestaretur. apostolus autē uim more apostolico apertius differente et ma
gis pprie quasi figurate loquente. sic multa ac pene om̃a. sese habenti in episto
lis apostolicis pprie de opere corporali ciboq. dixisse. qui non uult operari nec
manducet. Et redderetur illis dubia sententia. Quorū nō siccitate dominicae
uerba considerantes inuenirent aliquid unde probarent eū de uero et uero statu cor
porali non curando locutum fuisse. cū diceret. nolite solliciti ēē quid manduce
tis aut quid bibatis et quousque uiuamini. uel ut sic animaduertentes qd̃ ait haec enī
om̃a gentes querunt. ibi enī ostendit deus ut corporalibus et temporalibus se
dixisse. ita ergo si hoc solū de hac credidisset apls. qui nūlt operari nec man
ducet. possint haec uerba in alia. traduci sententia. cū uero multis aliis
locis epistolarū suarū qd̃ hinc sentiat aptissimè doceat. Supfluo conatur
sibi et ceteris caliginē obducere. ut qd̃ utilit̃ illa caritas monet non solū facere
nollet sed nec intellegere. non tamē qd̃ scriptū ē. noluit intellegere et bene
agere. prius ergo ad monstrare debem̃ beatū aplm paulū operari corporalia
seruosq. operari uoluisse. quae finē haberent. magnā spiritale mercedem. ut

hoc ipso uictu et tegumto anullo indigerent. Sed monitis suis haec sibi p
curarent. deinde ostendere huic saluberrimae admonitioni euangelica
illa praecepta. De quib: nonnulli non solum pigritia sed etiam adrogantia
sua fouent apostolico pcepto exemplum non esse contraria; uideam itaq;
unde ad hoc uenerit ap[osto]lus ut diceret. si quis non uult operari nec manducet.
Et quid deinde contineat. ut ex ipsa circumstantia lectionis appareat de
clarata sententia. Denuntiam inquit uob fratres in nomine d[omi]ni n[ost]ri ihu xpi.
ut subtrahatis uos ab omni fratre inquiete ambulante et non secundum
traditione qua acceperunt a nobis. Ipse enim scitis quomodo oporteat
imitari nos. Quia non inquieti fuimus inter uos neq; pane gratis
ab aliquo manducauim. sed in labore et fatigatione die et nocte operantes
neque u[ost]rum grauati sumus. non quia non habuerim potestatem. sed ut nos
formam daremus uobis quam nos imitaretur. nam cum apud uos essemus homo uob
p[re]ciebam. q[uod] si quis operari non uult nec manducet. Audiuim enim quosda
ambulare inter uos inquiete nihil operantes sed uiuofagentes. his autem
qui huiusmodi sunt p[re]cipimus et obsecram in d[omi]no ihu xpo ut cum silentio
operantes suu[m] pane[m] manducent. Quid ad haec dici potest. Quandoquidem ne
cuiquam postea liceret. Hoc uoluntate non per caritate in p[re]t[er]iti exemplo
suodocuit. quid p[re]ceperit. illi enim tamquam apostolo p[re]dicatori euangelii militi
xpi. plantatori uineae. pastori gregis constituerat d[omi]n[u]s. ut de euangelio
uiuere et etiam ipse debitum sibi stipendiu[m] non exigit. ut se formam daret
eis qui exigere in debita cupiebant. Sic ad corinthios dicit. Quis militat
suis stipendiis umquam. quis plantat uineam et de fructu eius non edit. quis
pascit gregem et de lacte gregis non capit. Ergo quod sibi debebatur accipere

noluit. ut exemplo eius coercerentur. qui sibi non ita ordinati in ecclesia talia
deberi arbitrabantur. quid est enim quodam neque panem gratis ab aliquo
manducauimus. Sed in labore et fatigatione die et nocte operantes neque
urim grauariemus non quia non habuerimus potestatem. Sed nos formam dare
mus uobis. quia et nos imitaremini. audiant ergo quibus hoc precipit id est
qui non habent hanc potestatem quam ille habeat. ut tantummodo spirituales
operantes manducant panem a corpore et labore. Gratuitum utque admo-
dum dicit. percipimus et obsecramus in christo cum silentio operantes suum panem man-
ducant. non disputent contra manifestissima uerba apostoli. quia et hoc
pertinet ad silentium. Cum quod debent operantes manducare panem suum. enucle-
atius ac tunc ac diligentius adhuc ista uerba considerare atque tractare.
• nisi haberem alia loca epistolarum eius multo manifestiora. Quibus con-
latis et ista liquidius manifestantur. et si ista non essent illa sufficerent.
Ad corinthios scribens de hac eadem re ita dicit. non sum liber. non sum apostolus.
nonne iherusalem dominum nostrum uidit nonne opus meum uos estis in domino. si claudis non
• sum apostolus uerum tamen uobis sum. signaculum enim apostoli lectus mei uos estis
in domino mea defensio ad eos qui me interrogant haec est. numquid non habemus
licentiam manducandi et bibendi. numquid non habemus licentiam sororem
mulierem circumducendi. Sicut et ceteri apostoli et fratres domini et caeteri. ui-
deque admodum primo ostendat quid sibi liceat. et ideo liceat quoniam apostolus
est. inde enim cepit non sum liber. non sum apostolus. et probat se apostolum dicens. non
ne christum iherusalem dominum nostrum uidit nonne opus meum uos estis in domino. quod probat os-
tendit sibi licere quod ceteris apostolis id est ut non operetur manibus suis. sed ex
euangelio uiuat. sicut dominus eis constituit. quod in consequentibus apostolissime

demonstrarent. Ad hoc enim fideles mulieres habentes terrena substantia
ibant cum eis et ministrabant eis de substantia sua ut nulli asingerent
horum quae ad necessaria vitae huius pertinent. quod beatus scriptis licere qui
don sibi demonstrat. sicut et ceteri apostoli faciebant. sed ea potestate ut non
uissse postea commemorat hoc quidam non intelligentes. Cum ille diceret
nūquid non habent potestatem sororan mulierē ^{ducendi} circa non sororē mu
lierem sed uxorem int̄ pretaxisunt. fefellit eos uerbi graeci ambiguitas.
quod et uxor et mulier eodem uerbo graeco dicitur quāquā hoc ita posuerit apostoli
ut falli non deberent quia neque mulierem tantū modo ait. Sed sororē mu
lierē neque ducendi sed circa ducendi per uerbum alios int̄ pretis non fefellit haec
ambiguitas et mulierem non uxorem int̄ pretis quod quisquis putat non
potuisse ab apostolis fieri ut cum eis sanctae conuersionis mulieres circa irent.
quocūque predicabant euangelium ut eis de sua substantia necessaria minis
trarent euangelium audirent ut cognoscant quē admodū hoc ipsius
domini exemplo faciebant. Dominus enim noster more misericordiae suae infirmi
oribus compatiens cum ipso angelis ministrare et loculos habebat quo
mitteretur pecunia quae conferebatur utique ab omnis fidelibus eorum uic
tū necessaria quos loculos commendauit iudae ut etiam fures si eum tunc
non possunt colligere in ecclesia discerim. ille enim quem mittebantur
sicut de illo scriptū ē. aufererat. Et mulieres uolunt. ut se ad praeparanda
et ministranda necessaria sequerentur ostendens quod euangelistas et
ministros dei tamquam militibus apostolibus dei tamquam opumcialibus debere
tur. quod si quis eo quod sibi deberetur utinon llet sicut paulus apostolus noluit
amplius impenderet ecclesiae non exigendo stipendium debitum sed coti

dianum uictū de suis laboribus transigendo; Audierat enī strabularius
adquē uulneratus ille perductus est; Siquid amplius erogaueris in redeundo
reddā tibi amplius; Ergo erogabat apłs paulus; quī suis ut ipse testatur
stipendiis militabat in euangelio; Ergo ita scriptū est; Et factū est deinceps
et ipse interfaciebat per ciuitatē ad castellum pđicans et euangelizans
regnū dī; et xii. cū illo et mulieres alię quę erant curate ab sp̃itib;
malignis et infirmitatib; maria quę uocatur magdalene de qua de
monia xii. exierant iohanna uxor curę pcuratoris erodis; Et susanna
et alie multe quę ministrabant ei de facultatib; suis; Hoc exemplū
dñi imitabantur apłi ad accipiendū debitū sibi cibū; de quo idem dñs aper
tissime loquitur; Cum tē inquit pđicate dicentes quia ad p̃p̃inqua uir reg
nū celorum; infirmos curate mortuos suscite leprosos munde demo
nia ei cūte gratis accepistis gratis date; Nolite possidere aurū neq; argentū
neq; pecuniā in zonis aris; non perā in uia neq; duas tēdinas neq; calciamēta
neq; uirgā dignus enī est operarius cibos uo; Ecce ubi constituit dñs qđ idem
• apłs cōmemorat; ut quę euangelii adnuntiant ex euangelio uiuant; ad
hoc enī dixit illa om̃a ne portarent; ut ubi opus essent ab eis acciperent; qui
b; adnuntiabant regnū dī; ne quis autē arbitretur solis xii. hoc sibi fuisse per
missū; uide qđ etiā lucas narret; post hac inquit designauit dñs et alios lxxii.
et misit illos binos ante faciem suā in om̃ē ciuitatē et locū quo erat ipse
uenturus; Et dicebat illis; messis quidem multa op̃erarii autē pauci; Ro
gate autē dñm messis ut mittat op̃erarios in messē; ite ego mitto uos sic
agnosint lupos; Nolite portare sacculū neq; perā neq; calciamēta; et ne
minem p̃uicā salutaueritis; in quācūq; domū intrāueritis ^{primū} dicite pax huic

domui; et si fuerit filius pacis. requiescet super illam pacem; Si autem ad duos reuer-
teretur. in eadem autem domo manere edentes. et bibentes. quae apud illos sunt.
Dignus enim est operarius mercede sua; hic apparet. non esse illi accusa sed promissa.
Quod quisquis citi uellet et auteretur quod sibi liceret. ex domini constitutione. si
quis famit non uellet non est transgressus faceret. sed de suo iure ederet misericordi-
us et laboriosus conuersatus in euangelio. in quo et debitam mercedem non uellet
accipere. alioquin contra iussum domini fecit apostoli. qui postea quam ostendit
sibi licere statim subiicit. sed etiam ego non sum usus hac potestate. Sed ad
ordinem redeam. ac totum ipsum epistolae locum diligenter consideremus; nunc
quid non habemus inquit licentiam manducandi et bibendi. nunc quid non
habemus licentiam sororem mulierem circumducendi. licentiam dixit. nisi quam
dominus dedit eis. quos ad predicandum regnum caelorum misit dicens ea quae uobis
sunt manducate; dignus enim est operarius mercede sua; et se ipsum pro-
ponens ad eiusdem potestatis exemplum. cui fidelissime mulieres talia
necessaria de suis facultatibus ministrabant; amplius autem fecit apostoli
paulus ut de eo apostoli suis documentum adhiberet huius licentiae ad domino promissae
se; neque enim reprehendens. subiicit sicut et ceteri apostoli. et fratres domini
et caeteros; sed ut hinc ostenderet hoc se accipere noluisse quod ei licere acce-
re ceterorum. etiam commilitonum eius probaretur. An ego solus inquit et barna-
bas non habemus potestatem non operandi. ecce abstulit omnem dubitationem
etiam tardissimis cordibus. ut intellegant de qua operatione dicunt; ut quod
enim ait non ego solus et barnabas non habemus potestatem non operandi
nisi quia omnes euangelistae et ministri uerbidi habent potestatem ad domino
acceptam ut non operarentur manibus suis. — sed ex euangelio uiuerent

operantes tantummodo spiritualia in predicatione regni caelorum et edifi-
catione pacis ecclesiae neque enim quisquam potest dicere de ipsa spirituali ope-
ratione dixisse apostolum: an ego solus et barnabas non habemus potestatem non ope-
randi omnes illi habebant dicunt ergo qui amantur precepta apostolica in senten-
tia consuetudine deprauare atque peruertere dicant si audiunt omnes euangelistas
accepisse a domino potestatem non euangelizandi et si hoc ab eis dissimulatum et infa-
missimum est dicere: cur nolunt intellegere quod omnibus patet accepisse illos qui-
dem potestatem non operandi sed opera corporalia quibus uiotum quererent
quia dignus est operarius cibos suos et mercedem suam sicut euangelium loquitur
Non ergo soli paulus et barnabas non habent potestatem non operandi sed
omnes pariter habebant hanc potestatem quia si non utebantur amplius in-
pendentes ecclesiae Sic in illis locis ubi euangelizabant infirmis congru-
ere iudicabant et ideo ne coapostolos suos reprehendisse uideretur subiungit
et dicit: Quis militat suis stipendiis unquam? quis plantat uineam et de fructu
eius non edit? quis pascit gregem et de lacte gregis non capit? Numquid secundum
hominem haec loquor an et lex haec non dicit in lege enim moysi scriptum est.
boui trituranti os non infrenabis numquid debemus panem addere domino an propter
nos omnino dicit propter nos enim scriptum est qui accedit in spe qui arat et trahit
et triturans in spe participandi; His uerbis satis indicat paulus apostolus non
sibi aliquid usurpasse ultra debitum coapostolos suos quia non operabantur
corporaliter unde haberent huiusmodi necessaria sed sic dominus constituit
ex euangelio uiuentes panem gratum manducarent ab eis quibus gratia ista
gratia predicabatur stipendium enim suum tanquam milites accipiebant et
de uineae pro eis plantatae fructu quod opus erat libere decerpebant et

de gregis quem pascebant lacte potabant et exeret quae triturabant cibum
mebant. Apertissime cetera coniectet et omnino auferat omnes dubitationes
ambages. Sinos uobis inquit spiritualia seminauimus nisi uerbum et ministeri-
um sacramenti regni caelorum; quae uult carnalia quae sibi licere metere dicit
nisi haec temporalia quae uult atque indigentia carnis indulget. Haec autem
sibi sic se ab eis non quae sisse accepisse manifestat. Ne quod impedimentum da-
ret euangelio christi quid restat ut intellegamus eum operatum esse ad uictum habere
nisi corporale opus corporali et uisibilibus manibus suis non fide spirituali opere
operatum et regnum tuum quereretur id est ut ab eis hoc acciperet quos in euangelio ad-
hibebat non consequenter diceret si alii potestatis uestrae participant non
nemagis nos sed non sumus uti hac potestate sed omnia tolleramus neque impedimen-
tum deum euangelio christi quae potestate sed dicit non usum nisi quae habebat
in eis ad domino acceptum eorum carnalia metere ad uictum uitae huius quae in
carne agitur cuius potestatis participes erunt etiam alii qui non eis primi
euangelium adnuntiauerunt. Sed ad eorum ecclesiam ad ipsum predicantem postea
uenerant. Ideo cum dixisset sinos uobis spiritualia seminauimus. Magni est
sic carnalia uestra metamus subiectum; si alii potestatis uestrae participant nonne
magis nos. Et cum demonstrasset quid ei potestatis esset sed non sumus inquit
uti hac potestate sed omnia tolleramus neque impedimentum deum euangelio christi.
Dicant ergo isti; quomodo de opere spirituali carnale uictum habebat apostolus.
Cum apostolus ipse dicat non se usum esse hac potestate. Ac sic de opere spiritali
carnale uictum non habebat. Restat ut de opere corporali habuerit et
in dedit neque panem gratis ab aliquo manducauimus sed in operatione
nocte et die operantes neque uestrum grauauerimus non quia non habuerimus

potestate sed ut nos formā dārem vobis quā nos imitāremini.
omnia inquit toleramus. nequā impedimū deū euangelio xpi. et redit rursus
in odium omnib; etiā atq; etiā commendat. quid sibi licet etiam non faciat.
nescitis inquit quā quis in templo operent. quē de templisunt edunt. quā al
tario deseruiunt altario parantur. Sic et dñs ordinauit his qui euā
gelium adnuntiant de euangelio uiuere ego autē nullius horū usussum. quā
hoc aptius quā clarius uereor. ne forte cam disere uolens inde exponere obscu
riat. quā p̄selucat et clamat. qui enim haec uerba non intellegunt. aut se non
intellegere fingunt. meamulto minus intellegunt. ut se intellegere con
tentur. nisi forte ppter ea cito intellegunt nrā quia concedit eis intellecta
dere. de apostoli autē uerbis non idem conceditur. ppter ea ubi a
litterae secundū suā sententiam int̄ p̄tari non possunt. etiā clare et ma
nifeste obscurae et incertae esse respondent. quia p̄tata et p̄uersa non
cadunt. clamat homodi dñs ordinauit his qui euangelium adnuntiant
de euangelio uiuere ego autē nullius horū usussum. et conatur cor rectan
guis recte deprauare. aperta claudere. serena nubilare. sp̄itale inquit
opus fixae boet et inde uiuebat. si ita est de euangelio uiuebat. cur ergo
dicit dñs ordinauit his qui euangelium adnuntiant de euangelio uiuere.
ego autē nullius horū usussum. aut si et hoc ipsū quā dictū est uiuere secun
dum sp̄itale uitā uolunt int̄ p̄tari. nullā spem habebat ap̄t̄ ad dñm qui
de euangelio non uiuebat. quia dix nullius horū usussum. quā p̄t̄ ut sper
illucerta esset uitae aeternae de euangelio utiq; sp̄italit̄ uiuebat ap̄t̄.
quā autē ait. ego autē nullius horū usussum de uitae istae quae in carne agit
sine dubitatione facit intellegi. quā dixit dñm ordinasse his qui euā

gelium adnuntiant de euangelio uiuere idē ut ait ista cui opus est uictui
et tegumto de euangelio transigere sicut superius desius coeplis dixit
Unde ipse dñs ait. Dignus est operarius cibosuo et dignus est operarius
mercedesuā. hunc itaq; cibum et hanc mercedem sustentande huius uite
lebitam euangelistas ab eis quib; euangelizant non accipit coeplis uerū dicens.
Ego autē nullius horum usus sum; et sequitur et adiungit; Ne forte quis quā
arbitretur ideo non eū accepisse quia illi non dederunt. non autē scrip
si haec ut ita fiant in me bonum mihi magis mori quā ut gloriā meam
quā in aeternū faciat quā gloriā nisi quā habere uoluit apud dñm
propterea compatiens infirmis sicut mox aptissime dicturus est si enim
euangeliza uero inquit non est mihi gloriā. necessitas enī mihi incū
bit. id est si ad hoc euangeliza uero ut accipiam mercedem uictus tē
poralis non est mihi gloriā. necessitas enī incumbit sustentande hui
uitae. Uae enim mihi inquit si non euangeliza uero id est malo me non eu
angelizabo quia fame cruciabor et unde uiuā non habebo. nam seip
et dicit; si enim uolens hoc facio mercedem habeo; uolente sed dicit facere.
Si nulla uitae huius faciendae necessitate compulsus facit. Et ob hoc
habere mercedem utiq; apud dñm aet. ne gloriā; si autē inuitus inquit
dispensatio mihi credita est; id est sine necessitate transigende huius uite
inuitus cogor euangelizare. dispensatio mihi credita est; ut scilicet
ex dispensatione mea qua xpm quauerritate p̄dico quā uis ex occasione
quā uis mea querens quā uis terreni aemolom̄ti necessitate compulsus
alij pficiant. ego autē mercedē apud dñm gloriosā illā sempiternā que
non habeam. quae ergo mihi mercedem interrogans dixit; propterea

suspendenda est pronuntiatio donec respondeat; quod ut facilius intelligatur.
tamquam nos eum interrogemus; quae ergo tibi merces erit apostole. quan-
do mercedem istam terrenam etiam euangelis-
tis bonis debitam non propter
hoc euangelizantibus; sed tam consequentem et oblatam ex domini ordinati-
one sumuntibus. tu non accipis quae ergo tibi merces erit. unde quid
respondeat; euangelizans inquit sine sumptu ponam euangelium. ut
sit credentibus sumptuosum euangelium. ne putent ad hoc sibi euangelium
ut id euangelis-
tis quasi uendere uideantur; Et tam redit etiam
etiam ut ostendat quid sibi et uere dominico liceat et ipse non faciat
ut non abuteretur inquit potestate mea in euangelio; iam uero quia
imitari hominum compatiens id faciebat audiens sequentia; cum eni-
liber sum ex omnibus inquit omnium me seruum feci ut plures lucriface-
rem; et factus sum iudaeis quasi iudaeis ut iudaeos lucrifacerem his
qui sub lege erant quasi sub lege. cum non sum ipse sub lege. ut eos qui sub
lege erant lucrifacerem; his qui sine erant quasi sine lege. cum sine lege
di non sum sed sum in lege christi ut lucrifacerem eos qui sine lege sunt;
ad non simulandi uersutia faciebat; sed compatiendi misericordia
id est non quasi ut se fingeret iudeum sicut nonnulli putauerunt. quia
legitima uetera hierosolymis obseruauerunt; fecit enim hoc secundum libera-
et manifestam sententiam suam in qua dicit circumcisis qui uocatus id est
non sic uiuat quasi proputium adduxerit et id quod nudauerat texit.
sicut alio loco dicit circumcisi non tunc proputium facti sunt; sed secundum hanc ergo
sententiam suam quae dicit circumcisi qui uocatus est non adducat
proputium. in proputio qui uocatus non circumcidatur. fecit illa quae

non intelligentibus et parum adtendentibus: fixisse putatus est. iudaeus
enim erat et circūcisus uocatus noluit. Adducere, id est noluit ita uiuere ac
sic circumcisus non esset; hoc enim iam in potestate habebat. et sub lege quidem
non erat. Sicut illi qui seruiliter operabantur sed tam in legedi et ipi.
Non enim alia erat lex illa et alia lex di; Sicut p^{ri}uimanihei solent dicere
quasi si illa secta fixisse putandus est fixit et pagani sacrificauerunt
et illi. qui adicit factum se fuisse his qui sine lege sunt quasi sine lege
et illi. non nisi gentiles quos paganos dicimus uult intellegi. Aliud
est esse sub lege. aliud in lege. aliud sine lege; sub lege carnales in
in lege spiritales et iudaei et christiani; unde illi seruauerunt illū mo
m^o patrum sed honora insolita credentibus gentibus non inposuerunt
et ideo nec illi circūcisi adduxerunt. nec isti p^{ri}uimani circūcisi sunt; sine
lege autē gentes quae nondū crediderunt qui bene a p^{ri}s se congruē
testatur per misericordem compassionē non per uer si. pellens simu
lationem. id est ut eo animo subueniret carnales iudeos uel paganos
qui sibi si ipse hoc esse subueniri uoluisset. portans utiq; eorū infirmi
tatem in compassionis similitudine. Non fallens in m^o daci factione;
sic continuo sequitur et dicit; factus sum infirmis infirmus ut infirmos
lucriferem; hinc enim loquebatur. ut etiā illa omnia diceret; sicut er
go qui factus est infirmis infirmus non erat m^o daciū. sic cetera illa su
per his; quā enim dicit infirmitatē suā erga infirmos fuisse enim nisi
patiendū. in tantū ut ne uideretur uenditor euangelii et uerbi di
cursum apud imperitos in malā suspicionē decidens in pediret qd iure
dominica debebatur. qd si uellet non utiq; m^o daretur. qui uere debe

batur; et quia noluit non utiq; meratus est; neq; enim dixit non sibi debere
sed et debere ostendit et debito se usum non esse nec omnino uti uelle;
pfectus est emptor factus infirmus quo potestatem suam uindictam tamiseri
cordi scilicet indutus affectu ut cognosceret quem admodum se cu ageret
sic ipse ita infirmaretur ut possit de illis per quos sibi euangelium predicari
Si exi uideret supra accipere quod si meritis memorum nandinas suscepit
De hac infirmitate iuxta aliud loco factum paruuli in medio arm
qua sinutrix fouet filios suos; nam eius circumfracta lectionis
dicit; neq; enim inquit aliquando in sermone adolationis suam
neq; in occasione cupiditatis de testis; neq; querentes ab hominibus gl
neq; a uobis neq; ab aliis cum possim honeri uobis esse ut xpi apti sed
tulum paruuli in medio arm tamquam sinutrix fouet filios suos qd ergo ad
chorinthios dicit habere se potestatem apostolatus sui sicut ceteri apti
quo potestatem usum se non esse testatur hoc etiam isidorus ad thesalonicen
seferat; Cum possemus honeri uobis esse ut xpi apti secundum quod dicit
Dignus est operarius mercede sua; nam in eundem illud indicat qd supra
posuit neq; in occasione cupiditatis de testis est; per hanc enim quod u
redominico debetur bonis euangelistis non propter hoc euangelizantibus
sed querentibus regnum dei quibus dicitur est. querite primu regnum dei et haec
omnia apponentur uob; In ueniebant alii occasione de quibus dicit; neq; enim
istis do seruiunt sed suauentri; quibus hanc occasione amputare uolebat
apti; ut etiam quod sibi iuste debebatur omittit; apte quippe ipse osten
dit in secunda ad chorinthios. ab aliis ecclesiis supplementis dicentis necessi
tates suas; uenerat enim sicut apparet ad tantam indigentiam ut de lon

quinque aedificia necessaria mitterentur. Dum tam ab eis apud quos
erit nihil tunc accipere. Nam quid peccatum inquit feci me ipsum
humiliando ut uos exaltarem in. qm gratis euangelium euangelizau
uobis. alias ecclesias expoliaui accipiens ab eis stipendium ad uiam mi
nistrationem etiam apud uos fuissem et egerem nemini grauis fui. nā id
quod debent mihi adimpleuerunt fratres qui uenerunt a macedonia.
In omnibus in gratia tunc in uobis custodui et custodiu meū est uen
ire in me. quia gloria haec non infringetur in me in regionibus
hinc. quare quia uos nō diligo dī scit qd autē facio et facturus
sunt ut computem occasionem eorum qui uolunt occasionē ut in eo qd
gloriantur inueniantur sicut et nos. De hac igitur occasione quam hic dicit
cellere in putare uoluit intellegi quod ibi ait neq in occasione cupiditatis
dī testis est. et quod hic dixit me ipsum humiliando ut uos exaltarem in hoc
in prima ad eosdem corinthios factum in firmis in firmis hoc ad thesaloni
censes. factum paruum in medio ur̄m tamquam in uirga foueat filios suos.
Proinde ad tunc sequentia ita inquit desiderantes uos placet in putare uobis non
solum euangelium dī uerū etiam animas nr̄as qm carissimi nobis facientes
recordamini etiam fratres laborem nr̄m et aerumnā nocte et die operantes.
nequem ur̄m grauari hoc ergo superius ait cum possem honeri uobis esse
ut xpi opti in firmis igitur periculis ne scilicet suspicionibus agitari p̄disset
quasi uerale euangelium tamquam paternis maternisq uisceribus tremefac
tus hoc fecit. sic etiam in actibus apostolorum idē loquitur cum amiliō
mittens effesum uocasset inde presbiteros ecclesiae inter multa uerbum
inquit uel aurum uel uesitem nullius concupiat ipsi seruis qm necessitate.

ginq[ue] aedificiis ei necessaria mitterentur. Dum tam[en] ab eis apud quos
erit nihil t[er]rae acceperit. Nam quid peccatum inquit feci me ipsum
humiliando ut uos exaltarem in i[n]i. q[ui]m gratis euangelii euangelizau
uobis. alias ecclesias expoliaui accipiens ab eis stipendium ad uerbi
instru[ct]ionem etiam apud uos fuisset et egerem. nemini grauis fui. n[on] u
deceat mihi adimpleuerunt fratres qui uenerunt. amachiedonia
in omnibus in grauitate in uobis custodui et custodiū meū est uer
bum in me. quia gloria haec non infringetur in me in regionibus
his. quare quia uos n[on] diligo d[omi]n[u]s scit q[uo]d autē facio et faciturus
sum ut amputem occasionem eorum qui uolunt occasionē ut in eo q[ui]
gloriantur inueniantur sicut et nos. De hac igitur occasione quam hic dicit
dellere ut putare uoluit intellegi quod ibi ait. neq[ue] in occasione cupiditat
is t[er]ra esse. et quod hic dixit. me ipsum humiliando ut uos exaltarem in i[n]i. hoc
in prima ad eosdem corinthios fecit uisum infirmus infirmus. hoc ad tesaloni
censes. fecit uisum paruulus in medio ur̄m. tamq[uam] in uirgine fuerat filio offus
us. Proinde ad t[er]tia de sequentia. ita inquit desiderantes uos placet in p[ar]te uobis ne
solum euangelium d[omi]ni uerū etiam animas nr̄as. q[ui]m carissimi nobis facite
re et locum in uisum fructu laboris nr̄i et aerumnā nocte et die operantes
nequam ur̄m grauiorem. hoc ergo superius ait. cum possem honeri uobis esse
ut xpi o[mn]iū infirmorū igitur periculis nefalissis suspicionibus agitari. hoc disse
quā euēiale euangelii tamq[uam] paternis maternisq[ue] uisceribus irōne fac
tus hoc fecit. sic etiam in actibus apostolorum idē loquitur. cum amili
mitten[te] effesum uocasset inde presbiteros ecclesiae. intermular[um] argentum
inquit uel aurum uel uestem nullius concupiat. ipsi scitis q[ui]m necessitas ab

doi
a u
DO
uis
re
MIS
OE
Gini
um
or
mi
cor
me
ut
ner
n pi
ip f
p
f
off
ru
sto
m

eis et eorum qui mecum fuerunt haec manu scripserunt, omnia ostendi iudeis
non sic laborantes oportet uiuari infirmos, memores etiam esse uerborum domini
quia ipse dixit, bene uult magis dare quam accipere; Hic fortasse aliquis di
cit; Si corporale opus operabatur apostolus unde uitam sustentaret, quod erat ipsi
us et quando ei uacabat, et operari et euangelium predicare. Cui responde
re me nescire. corporali ter tam operatum esse, et inde in carne uixisse
ante potestate quam dominus apostolis dederat ut euangelium adnuntiarent
in gelio uiueret ea quae supradicta sunt sine ulla dubitatione testis
quod enim aut uno loco aut breuiter dictum est ut possit cuius uis astanti
uersatione in aliam traduci per uerbaque sententia; Cum igitur tam
toritatis, tam magnis et crebris molibus contradicentium conteratur
uersitas, quidam me querunt uel quale opus faciebat uel quando facie
unum scio quia neque furta faciebat, nec latro aut effractor erat, nec auri
aut uenator aut nistrio nec turpilucrus, sed innocenter et honeste quae
erant humanis uisibus operabatur, sicut sese habent opera fabrorum,
ictorum, sutorum, rufacorum et huiusmodi; neque enim honesta ipsa reprobae
lit quod reprehendit superbia eorum qui honesta uocari amant esse non
nerant, non igitur dedignaretur apostolus si uerusticanus aliquod opus adgradi, si
n pi opificum laborare uersari, qui enim ait sine offensione estote iudeis
ip f et ecclesia dei quos in hac causa uenerari possit ignoro si iudeos dixe
p patriarcae pecora pauperum, si grecos quos etiam paganos dicimus etiam
f ses multum sibi honorabiles sutores habuerunt, si ecclesia dei homo ille
S et ecclesia testimonium conjugalis semper manens uirginitatis electus, cui
f off non sate erat uirgo maria quae peperit christum factus fuit, quicquid horum

meis et eorum qui mecum fuerunt haec manibus seruierunt, omnia ostendi iudeis
qm̄ sic laborantes oportet uiuari infirmos, memores etiam esse uerborum dñi
inū qui ait, beati uis est magis dare quā accipere; Hic fortasse aliquis di-
cat; Sic corporale opus operabatur apls unde uitā sustentaret qđ erat ipsi
opus et quando euacabat et operari et euangelium p̄dicare. Cui respondeo
puta me nescire. corporaliter tam operatum ēē. et inde in carne uixisse
utente potest tēte quā dñs apostolis dederat ut euangelium ad ueritatem
euangelio uiueret ea quae supradicta sunt sine ulla dubitatione testantur.
Neq; enī aut uno loco aut breuiter dictum est ut possit cuius uis a tam
gi uersatione in aliam traduci per uerūq; sententiā; Cum igitur tante
auctoritatis tam magnis et crebris molibus contradicentium conteratur
aduersitas. quidā me querunt uel quale opus faciebat uel quando facie-
bat. unum scio qui a neq; furta faciebat. ne latro aut effractor erat. ne cauri-
ga aut uenator aut nistris ne turpi lucrus. sed innocenter et honeste quae
apta sunt humanis usibus operabatur. sicut sese habent opera fabricorū.
fructuorum sutorum rusticorum et huiusmodi; neq; enim honesta ipsa re pre-
hendit quod reprehendit superbia eorum qui honesta uocari amant esse non
amant; Non igitur dedignaretur apls si ueritatem aliquod opus ad gradū. si
ue in opificum laborare uersari. qui enim ait sine offensione estote iudeis
et grecis et ecclesiaedi quos in hac causa uenerari possit ignoro si iudeos dixe-
runt. patriarchae pecora pauperum. si grecos quos etiam paganos dicim̄ etiā
filosofos multum sibi honorabiles sutores habuerunt. si ecclesiaedi homo ille
iustus et ad testimonium conuictus semp̄ manens uirginitatis electus. cui
disponi sacra erat uirgo maria quae peperit xpm̄ fides fuit. quicquid horū

ego cum innocentia et sine fraude homines operantur bonum est; nam predi-
cauit hoc et ipse apostolus: ne quis quoniam ex necessitate sustentandae uitae
in malo opere delabatur qui furabatur inquit iam non furetur: magis autem
laboret manibus suis bonum ut habeat unde tribuere cui opus est; hoc ergo scire
sufficiet quia et in ipso opere corporali id quod bonum est operabatur apostoli
quando autem soleret operari id est quibus temporum spatii nec euangelii
studio impediretur quis posset comprehendere: sane quia et ad iurnis et noctur-
nis operabatur ipse non taceat; uerum tamen isti qui tamquam multum
occupati de tempore operationis inquirunt quid agunt: Nunc
ab hierusalem parcurtum usque ad hircaniam terras euangelio reple-
uerunt: aut quicquid gentium barbaricarum remansit adhuc obeundum
et implendum de pace ecclesiae susceperunt: nouimus eos in quanda sciam
societate otiosissime congregatos; mirandam fecit apostoli quare uera
in tota sollicitudine omnium ecclesiarum et propagatarum et propaganda-
rum ad eius curam laborumque pertinentium etiam manibus operatur; propter
ea tamen cum apud corinthios esset et egeret nemini quidem eorum apud
quos erat gratis fuit; Sed plane quod illi deerat subpleuerunt fratres qui ue-
nerunt ex macedonia nam et ipse propter eiusmodi necessitates sanctorum;
Qui quauis praecipitis eius obtemperarent ut cum silentio operantes
suum panem manducant possunt tamen multis ex causis indigere sub-
plimento aliquo talium sustentationum cum dixisset talia docens pro-
uens: His autem qui huiusmodi sunt praecipimus et obsecramus in domino in christo
ut cum silentio operantes suum panem manducant; Ne illi qui habebant
unde serui dei necessaria preberent hac occasione pigrescerent pro uident

continuo subiecit; Vos autem fratres nolite infirmari benefacientes et admi-
tum cum scriberet. Dicens. Zenam legis peritum et apollo sollicitum praemi-
ut nihil illis desit; Et ut ostenderet unde illis nihil deesse deberet. continuo
subiunxit; Discant autem et nostri bonis operibus praesse ad necessarios
ne sint infructuosi; Timotheum etiam quem dicit germanissimum
qm sciebat corpore infirmum sicut ostendit. monens eum nequaquam
sed modico uino uteretur propter stomachum et frequentes siccitates
quia in opere corporali laborare non poterat. ne forte cum
nollet uictui cotidiano ab eis quibus euangelium praedicabat
negotia quaereret. Quibus animi eius implicaretur intentio. aliud
corpore laborare a^{uma} nibus. sicut opifex potest. si non sit fractus
et auarus et priuatus rei auidus. Aliud autem ipsum animum occuparet
colligende sine corporis labore pecuniae. sicut sunt uel negotiatores uel
pauatores uel conductores; Curae enim praesunt. non manibus operantur.
Ideoque ipsum animum suum occupant habendi sollicitudine; Timotheum
ergo ne in talia incede-
ret quia per infirmitatem corporis mani-
bus operari non poterat. Sic exhortatur. et monet. et consolatur;
Labora inquit. sicut bonus miles xpi iuu; nemo militans do implicat se ne-
gotiis secularibus ut placeat cui se probat; nam qui in agone contendit.
non coronabitur nisi legitime certauerit; Hic ne illa angustias patere-
tur dicens. fodere non possum. mendicare confundor. adiunxit scriptum.
Laborantem agricolam primum oportet de fructibus accipere; secundum
id quod ad corinthios dixerat. quis militat suis stipendiis umquam. quis
plantat uineam et de fructu eius non edit. quis pascat gregem et de lacte

gregis non percipiet. Fecit itaq; securum castrum euangelistam. non ad
hoc euangelizantem ut uenderet euangelium. sed tam huic uitae neces
saria suis sibi exhibere manibus non ualentem. ut intellegeret quod neces
sarium sibi sumebat ab eis quib; tam quā prouincialib; militabat;
tam quā uineam cultura exercebat. et tam quā gregem pascebat.
mendicitatem sed potestatem; Propter has igitur et occupationes
et infirmitates corporales quae omnino deesse non possunt.
omittit apls scōrum indigentias subpleri ab hominibus fidei
bus saluberrimae hortatur; Excepta enī illa potestate qua
religionem non usum. cultum seruandū esse a fidelib; praecipit dicens.
omnib; communicent et qui catenatur ei qui se catenatur in omnib; bonis;
excepta ergo hac potestate quā uerbi praedicatorum habere in eos ubi p
dicant se potestatur. testatur etiā scis qui omnia sua uendita distri
buerunt et hierosolimis habitabant in scā cōmunionē uitae non dicentes
aliquid proprium quibus erant omnia communia. et anima et cor unum in
dñm. ab ecclesiis gentium necessaria conferri praecipit et hortatur;
inde est illud ad romanos. nunc inquit pgrā hierusalem ministrare
scis placuit enī macaedoniae et achaniae. cōmunionem aliquā facere
in pauperes scōrum qui sunt hierusalem. placuit enī illis et debitorum eorū
sunt; Si enim spītalibus eorum communica uerunt gentes. debent mi
nistrare eis et carnalibus. hoc simile est illi quod ad corintheos ait.
si nos uobis spītalibus seminaculum magnum est si uerā carnalibus metam;
Item ad corintheos in secunda; Notē autē inquit uob facia fratres
gratiā dñi quae data est in ecclesiis macaedoniae. quia in multis pbat

one tribulationis habundantia gaudii eorum. et profunda paupertas eorum habun-
dantia indigentis simplicitatis eorum. quia secundum vires testimonium phibeo
et supra vires voluntarii fuerunt. cum multis precibus obsecrantes nos gratiam
et communionem ministrationis quae fit in sanctos. et non quomodo speramus
sed seipsos tradiderunt primum domino et nobis per voluntatem dei; Communi-
tatem ut quomodo caepit sic et consumet in uos etiam gratiam istam. et
quomodo semper habundatis in omnibus fide et uerbo et scientia et
studio et ea quae ex nobis in uos est caritate ut et in hac gratia habundatis
secundum imperium dico. sed propter aliorum studium et uelut ex
rissimum probans. scitis enim gratiam domini nostri iuxta quam propter uos pauper
fuit cum diues esset. ut illius paupertate uos ditaremini; et consilium hoc
do. hoc enim uobis prodest quia non solum facere sed et uelle coepistis ab anno
priori. Nunc autem et facto per uos. ut quem admodum promptus est animus
uoluntatis noster perficiendi ex eo quod quisque habet; Si enim promptus est ani-
mus secundum id quod habet et acceptabilis est non secundum id quod non habet
non enim utilis sit refectio uobis autem angustia sed per aequalitatem in hac
tempore ut uera habundantia fiat ad illorum inopiam ut fiat aequalitas
sicut scriptum est. qui multum non habundauit. et qui modicum non defuit
illi. gratias autem domino quid dedit idem studium per uos in corde uti quia consolati-
onem quidem suscepit. studiosior autem cum esset et sponte exiit ad uos nisi
mus autem cum eo fratre^{my} cuius locus in euangelio est per omnes aetates. non
solum autem sed et ordinatus est ab ecclesiis comes peregrinationis nostrae. cum hac
gratia quae ministratur a nobis ad dei gloriam et promptum animum
nostrum de uita et hoc ne quis nos reprehendat in hac plenitudine quae mi-

ministratur a nobis; prouidemus enim bona non solum coram deo sed etiam coram
hominibus: In his uerbis apparet quantum non solum coram sanctarum plebiu
sed uoluerit ministrare necessaria sanctis dei uerbis consilium hoc dedit quia hoc
magis ipsis qui hoc faciebant proderat quam illis erga quos fiebant illi sena aliud
id est hoc erga se obsequiu fratrum suorum scilicet ut nec propter hoc de ser
uicio abstinerent nisi ad supplenda necessitatem non ad pas cenda peritia
curam beatus apostolus tantum dicit in hac ministratione quatenus
committatur ut comitem peregrinationis suae propter hoc come
ordinatum ab ecclesia boni testimonii hominem dei cuius locus in
propheta est propter ecclesias et ad hoc dicit illi ordinatum comitem sibi ut deui
tium hominum reprehensiones sine testimonio sanctorum in hoc ministerio
eorum tamquam sibi acciperet et in suos sine sancto uertere ab infirmis et im
piis putarentur quae accipiebant ad supplenda necessitates sanctorum pro se
adferenda uel distribuenda in gentibus et paulo post dicit non deum in testimonio
quod fit in sanctos ex habundantia mihi est scribere uobis scio enim promptum
esse animu urum de quo gloriatur uobis apud macedonios quoniam a chana praeparata est
ab anno priore et quae ex uobis est aemulatio irritauit plures
misimus autem fratres ne gloria nostra quam habemus in uobis euacuetur in hac
parte ut sicut dixi parati sitis necum uenerint mecum macedones et inue
nerint uos in paratos Confundam uos ut non dicam uos in hac substantia
necessarium Ergo existimaui rogare fratres ut praecedant ad uos et prae
parent iam pridem repromissam benedictionem hanc curam non quasi auari
tatem hoc autem qui parces seminat parces et metet qui seminat in benedictione
in benedictione et metet et unusquisque secundum quod proposuit corde non

ex tristitia aut ex necessitate hilarem datorem diligit dñs. Potest autem dñs
omne gratiam habundare facere in uobis. ut in omnib. semp omnes suffici-
entiam habentes habundetis in omne opus bonū. sicut scriptum ē. dñs
sit dedit pauperibus iustitia eius manet in aeternum quia autē sub min-
sem seminanti et panē in aescam subministrabit et multiplicabit
tionem ur̄m. Et augetur nascentes fruges iustitiae ur̄ae in omni
in omnem simplicitatem quae operatur p̄ nos gratia tua ac
onem ministrationis huius glorificantes dñm in obsequio co-
in euangelium xpi et simplicitate communicationis in illos et
et ipsorum praecationem p̄ uobis desiderantiū uos p̄t excellere
di in uobis gratias dō super inenarrabili dono eius. Quanta p̄
scae laetitiae sit perfusus apostolus dū loquitur de altera indigentia
terno supplimento indigentū prouincialium xpi et militum xpi hinc dē
carnalibus in illos inde autē de spiritalib. in istos ut exclamaret et tam quā scō-
rum gaudiorum signa eructaret dicens. Gratias dō super inenarrabili dono
eius. Sicut ergo non cessauit apostolus in mo sp̄s dī possidens et implens et agens
cor eius exhortari fideles qui haberent huius mundi substantiā. ut nihil de-
esset necessitatib. seruorum dī qui celsiorem sc̄itatis gradū in ecclesia tenere
uoluerunt. ut spei saecularis uinacula cuncta praeciderent. et animū liberū
diuinae militiae didicarent. Sic debent et ipsi praecceptis eius obaedire ut con-
patiuntur infirmis et timore priuatae rei manib. suis in commune laborare
p̄positis suis sine mōr more obtemperare. ut hoc supleatur ex oblatione bono-
rū fidelium qđ laborantib. et aliquid unde uictum transeant operantibus.
p̄t infirmitates tamen aliquorum et p̄t ecclesiasticas occupationes erudi

tionem doctrinae salutaris deesse potuerit; quid enim agant qui opera
in corporalia nolunt cui rei uacent scire desidero orationib: inquit
in saeculis et uerbodi electionis sa plane uita et in xpi suauitate laudabi
sed si ob his auocandi non sumus nec manducandū est nec ipse aescae
praeparandae ut possit ad poni et adsumi; et si ad ista uocare
deestis in uallis temporū ipsius necessitates infirmitatis cogit
et in istis apostolis obseruandis aliquas partes tēporū deputa
re et exaudiri una oboedientis oratio quā x contemptoris canti
cantare et in a cantare etiam manib: operantes facile possunt Et ipsi
laborem quā diuino celeumate consolari; an ignoram om̃s op̃ifices
in quib: uariis et plerumq: etiā turpitudinib: theatricarū fabu
larū donent corda et lingua cessat Cū manus ab opere non recedant
quid ergo impedit seruū dī manib: operantē in legednī meditari et psal
lere nomini dñi altissimi sane ut adea discenda quae memoriter recolat
habeat repositatem pora ad hoc em̃ et illa bona opera fidelium subsidio
sub pleniorum necessariorum deesse non debent ut horae quib: ad erudi
endū animū ita uacatur ut multa opera corporalia gerere non possint
non oppræmat egestate qui autē sedicunt uacare lectioni nonne illic
inueniunt quod praecipit ap̃ls quae ista est ergo peruersitas lectioni
nolle obtemperare dum uult ei uacare. et ut quod bonū est diutius legat
ideo facere nolle quod legitur quis enī nesciat tanto citius quēq: p̃ficere
cū bona legit quanto citius facit quod legit si autē alicui sermo erogan
dus est et ita occupat ut manib: operari non uaceret num quid hoc om̃s
in monasterio posunt uementibus ad se exilio gerere uitae fratribus.

uel diuinas lectiones exponere, uel de aliquibus lectionibus salubriter disputare quan-
do ergo non omnes possunt, cursu ab hoc obtentu uacare omnes uolunt, et quanquam et si omnes
possent uicissim facere deberent non solum ne ceteris anecessariis operibus occu-
rentur sed etiam quia sufficit ut audientibus unus loquatur deinde ipsi
quomodo uacaret operari manibus suis nisi ad erogandum uerbū dī certis
constituerit neque enim et hoc dī. Leterenos uoluit, nā et cuius aras opifera
quibus temporibus uacaret dispensando euangelio scā scripturam
cū eum dies pfectionis urgeret introiade constitutū etiā in una
ti. Congregatis fratribus ad frangendū panē tanta fuit intentio
ria disputatio ut sermo pduceretur usq; ad mediū noctis tōquā
et quod eo die non esset ieiuniū quando autē in aliquo loco immorari
disputabat quis dubitauerit horā eum habuisse ad hoc officium deputatū
nāq; apud alienas cū esset quia studiosissimos rerum inquisitores inueniat
ita de illo scriptum ē; disputabat igitur iudeis in sinagoga et gentibus et
in colis in foro p omne diem adeos qui aderant non enī in sinagoga p omne
diem ubi mos erat sabbato sermocinari sed in foro inquit p omne diem ppter
studium utiq; athenensium sicut enī sequitur quidam uero ipse priorū et stoicorū
philosoforū conferebant cū illo et paulo post dicit athenenses autē et aduenae
hos pites ad nihil aliud uacabant quā discere aliquid noui aut audire pite
mus apostolum illis omnibus diebus quibus fuit athenis non fuisse operatum
ppter hoc enī ex macedonia suplebat eum indigentia sicut dicit in secunda
ad corinthios quanquā et aliis horis et noctibus poterat quia ita ualebat et ani-
ma et corpore sed cū athenis exisset uideam quid dicit scriptura disputabat
inquit in sinagoga p omne sabbatū hoc apud corinthios introiade ergo ubi ne

cessitate imminentis perfectionis usque ad mediu noctis sermo peractus est. una sab-
batica quidies dominicus dicitur. Unde intellegimus eum non fuisse cum iudeis
in xpi conu. quando etiam dicit ipse narrator adfrangendum panem fuisse
et ipse est optima gubernatio ut omnia suis temporibus distributa ex ordine
essent nec animu humanum turbulentis implicationibus obuoluta per-
turbetur. Etiam dicitur quid operabatur aplos; post haec inquit regressus ab
corinthios; et inueniret quendam iudeu nomine aquila ponti-
ficem recens aduenientem ab italia et priscilla uxore ipsius propterea
quod esset claudius omni iudeos discedere a roma accessit ad illos et propterea
in euangelium mansit apud illos opus faciens erant enim tabernaculorum opifices;
et si conati fuerint allegorice interpretari ostendant quomodo proficiant. In
ecclesiasticis litteris quibus se uacare gloriantur et certe illa quae supradic-
tasunt nunquam solus ego et barnabas non habemus potestate non operandi et non
sumus nisi hac potestate et cum possumus honori uobis esse ut xpi aplos et nocte et
die operantes neque uirum grauiorem et deus ordinauit eos qui euangelium
adnuntiarent de euangelio uiuere ego autem nullius horum usussum et cetera
huiusmodi aut exponant aliter aut si per clarissima luce ueritatis urgentur
intellegant et obediant aut si obediunt uel nolunt uel non possunt. saltem illos
qui uolunt meliores qui autem et possunt feliciores esse fateantur; aliud est enim uel
corporis infirmitate uel ueram allegare uel falsa pretendere aliud autem
sic decipiet sic decipere ut in super ideo uideatur in seruus dei maior esse iustitia
quia potuit in in per nos generare pigritiam; qui enim ueram corporis obtendit
infirmitate humane transgredendus est. qui autem falsa pretendit et conuincipotest
deus dimittendus est; neuter tamen eorum per inuicem regulam figit; Qui ab omni

seruus di. et manifestus infirmo fratri suo seruit. et fallenti cum credit quia malum
eum non putat. non imitatur ut malus sit. et si non credit ei fallacem putat. ac
nihil hominis non imitatur. ab illouero quid dicit haec est uera iustitia. et
nihil corporaliter operando imitetur uolantia caeli. quoniam cum aliquid tale fecerit
operatus. contra euangelium facit. quisquis animo infirmus haec audit
et credit. non quia sic uacat sed quia sic errat. lugendus est. Hic contra
quaestio fortasse enim dicit. quid ergo et ceteri apostoli et fratres domini
quia non operabantur peccabant. aut afferebant impedimentum euangelio
qui adixit beatus paulus. ideo se non usum hac potestate. ne quod in
daret euangelio christi. si enim peccauerunt quia non operati sunt. non
operantur potestatem non operandi. sed de euangelio uiuendi. sicut et accepit
potestatem ordinantem domino ut qui euangelium adnuntiarent. de euangelio ui-
uerent. dicente dignus est operarius cibo suo. quia potestate paulus amplius ali-
quid erogans utinoluit. non utique peccauerunt nullum impedimentum euangelio
dederunt. neque enim nullum peccatum est impedire euangelium. quod si ita est. et nobis
inquit liberum est uti et non uti hac potestate. hanc questionem breuiter
solueron si dicerem quia et iuste in ecclesiis gentium non oportet et putari
et uale euangelium non culpans coapostolos suos. sed distinguens ministerium
suum quia ita inter se distribuuerant. paulus dubio ammonentes populos euangeli-
zandi prouincias. et paulus et barnabas ad gentes irent. illi autem ad circumscriptionem
iudeorum precipisse his qui non habebant eiusmodi potestatem. ea quae iam mul-
ta dicta sunt manifestant. ista autem fratres nostri timere sibi adrogant. quan-
tum existimo quod eiusmodi habeant potestatem. si enim euangelizantes sunt fateor
habent. si ministeria aliorum dispensatores sacramentorum beneficii ista non adro-

gant. sed plane uindictam potestate. si saltim habebant aliquid in hoc saeculo
quo faciles in eo opificio sustentarent istam uitam. quod conuersi ad dñm in
gentib: dispersi sunt. et credenda est eorum infirmitas. et ferenda solitudo
tales non melius sicut multi putant. sed quod est uerius languidius
et labori operum corporaliu sustinere non posse. tales fortasse multas
solima. nā et scriptum est. quod predia sua uendi derant et p̄a eorū
proptorum posuerunt. ut distribueretur unicuique. sicut cuique opus
appetit. et utiles fuerunt gentibus quae ab idolorū cultu
quo uagabantur secundū illud quod dictū est. exion exiet lex et uer
dñi de hierusalem. debitores eorum dixit ap̄ls ex gentib: xp̄ianos debi
tores inquit eorum sunt. et addidit. quare fieri spiritalib: eorū inquit cōmuni
cauerunt gentes. debent et carnalib: ministrare eis. Nunc autē ueniunt
adhunc p̄fessionem. plerūq: seruitutis dī ex conditione seruili uel iā liberi
si uel irandi. et ex uita rusticana. et ex opificū exercitatione et plebeo labore.
tunc utiq: felicius quanto fortius edocati. qui si non admittuntur. graue di
lectum est. multi enī ex numero ueterum magni et imitandi existerunt. p̄ce
runt. nam p̄pterea et infirma mundi elegit dī ut confunderet fortia. et stū
ta mundi elegit ut confunderet sapientes. et ignobilia mundi. et ea quae
non sunt. tēquā sint. ut ea quae sunt euacuentur. ut non gloriatur om̄s caro
corando. haec itaq: pia et sana cogitatio facit ut etiā tales imitantur. qui
nullū adferunt mutatae in melius uitae docum̄tū. neq: enī apparet. utrum
exposito seruitutis dī uenerint ad uitā in opem et laboriosum fugientes
uacui pasciatq: uesari uoluerint. et in sup̄ honorari ab eis a quib: conteri
contempniq: consueverunt. tales ergo qm̄ se quominus operentur de infirmi

tate corporis excusare non possunt; praeteritae quippe uitae consuetudine
conuincuntur umbraculo mala disciplinae se contingunt ut ex male intel-
to euangelio praecepta apostolica peruertere meditentur; uere-
li sed superbia se in alto extollendo; et feruore agri sed carnaliter; ne-
git enim eis quod inuidus iunioribus indisciplinatis cauendum id est
simul enim et otiosi esse discunt; non solum autem otiosi sed etiam o-
bosi loquentes quia non oportet hoc ille de malis feminis de-
noscentia in malis uiris delemus et plangimus quia aduersus eum ipsi
epistolis ita legimus otiosi et uerbosi quia non oportet loqui
sunt inter eos qui ex proposito ad sanctam militiam uenerint ut place-
re probarent cum coniugent uiribus corporis et integritate ualitudinis
solum erudiri sed etiam operari secundum apostolum possunt. excoepis ite-
rum otiosis corruptisq; sermonibus quos de iudicare per inperitum timo-
rium non ualent; in eadem labem pestiferam cogitatione mutantur; non
solum non imitantes oboedientiam sanctorum qui et operantur et aliorum monas-
teriorum saluberrimam disciplinam secundum apostolicam normam uiuen-
tium sed etiam insultantes melioribus tamquam conseruatricem euangelii p-
dicantes pigritiam et tamquam paruaticem acusantes misericordiam; multo
enim misericordius operatur erga animos infirmorum qui famae bonae seruo-
rum dei consulit quam erga corpora egentium qui panem esurientibus frangit; qua-
propter utinam isti qui uacare uolunt manibus omnino uacarent et linguis;
neque enim tam multos ad imitationem inuarent si eis non tantum exempla
pigra sed etiam multa proponerent; Nunc uero contra apostolum christi recitant
euangelium christi; ita enim mirabilia sunt opera pigrorum ut impedire uel

lunt ex euangelio: Quod apostolus ideo precipit et fecit. ne impediretur ipsum
euangelium; etiam si eos per ipsius euangelii uerbis secundum eorum intellectum
congregamus priores nobis persuadere conabantur. quam non ita sunt in
intellectum illorum intelligunt; Certe enim propterea seducunt operam non debere
illucrescaeli seminant. nec metunt; de quibus nobis dominus similitudi
nem dedit talibus necessariis cogitemus; Cur ergo non adtendunt quod
dicitur; neque enim hoc tantum modo dictum est: Quia non seminant neque me
tunt; sed etiam dicitur: neque congregant in apothecis; apotheca autem latine
dicitur uel uerbum ex uerbo repositoria dici possunt; Cur ergo isti man
us repositoria uolunt habere? Cum ea quaesumant ex aliorum laboribus
et seruant unde cotidie perficiuntur; undeque molunt et coquant
hoc enim aues non faciunt; aut si reperiant quibus hoc quoque persuadent ut
eis per singulos dies aescas afferant praeparatas; sicut sibi aquas uel de fontibus
aduehant uel de cisternis aut puteis aurum hoc uolantibus non faciunt; sed
si hoc placet studeant etiam boni fideles et regis aeterni deuotissimi puincia
les fortissimi sens militibus usque ad ista seruire ut sibi nec aqua implere cogant.
si iam etiam illos qui tunc erant hierosolymaenorum gradui iustitiae supergressi
sunt; nam illi si fame imminente et prophetas qui tunc erant ante praedicta
boni fideles ex grege frum tamiserunt; ex quibus credo quod illi sibi panem fece
runt aut certe faciendum curauerunt quod aues non faciunt; sed si iam isti
ut dicere ceperam etiam istos aliquo gradu iustitiae transierunt. et omnino
in his quae ad transigendam istam uitam pertinent sicut uolucres agunt; osten
dant nobis homines seruire uolucibus: sicut serui uolunt nisi captis et in
clusis quibus fides non habetur. ne uolantes non redeant; etiam ille mallunt

frui libertate. et ex agris quantū satis est capere. quā ab hominib: adposita
et appaata sumere; Proinde rursus istos adio sublimiore gradu iustitiae
superabant. qui se ita insitu erint ut cotidie in agros tāquā in pascua
et quod p tempore inuenerint carpant. ac posita fax me reuertantur.
Sed plane ppter agrorū custodes quā bonū esset si etiā pignū la
dignaretur. ut seruidi in agris alienis inuenta non tāquā fure
retur sed tāquā sturni fugarentur. Nunc uero ille quantū
imitabitur auem quā capere uenator non poterit. sed ecce concedant omni
bus seruis di utcum uolunt in eorum agros exeant. atq: inde securi pfecta
discedant. sicut populo israhel per legem praeceptu est. ut in agris
furem nullus teneret. nisi qui secum aliquid uellit auferre. nā qui nihil
regisset quam id quod medisset liberum. in punctūq: habire sinirent.
Inde etiā spicas uellentib: discipulis dñi de sabbato potius quā de furto
uideri calumpniati sunt. sed quid agitur de his temporib: anniquib: aescā
uaestatum sumi possit in agris non inueniatur. quisquis aliquid domum
quod sibi. loquendo praepararet auferre temptauerit. secundū istorū intel
lectum audiret ex euangelio pone hoc enim aues non faciunt; Uerum et hoc
concedamus toto uertente anno posse in agris repperiri. uel ex carbore uel
ex herbis. uel ex quibusq: radicibus quod in aescā sumi possit in coctū. aut cer
te tanta exercitatio corporis adhibeatur. ut ea quae quoq: gēda sunt. etiā
ruda adsumpta non noceant; possitq: etiam hiemalib: quibus liber
is peritatis ad pabula pcedi. atq: ita fiat. ut nihil praeparandū aufera
tur. nihil in crastinum reponatur; Nam poterunt ista seruare qui p mul
tos dies a conspectu hominū separatos et nulli ad se p bentes accessum inclu

dunt seipsos uiuentes in magna intentione orationum. huius enim facillima
quidem atque uilissima sequuntur. tam in iduere alimenta consueuerunt quae
his dies quibus a nullo uideri statuerunt sufficiant quod aues non faciunt
horum quidem exercitationem in tam mirabili continentia quando quidem
habent quod haec agant. sequi imitando non superba elatione sed mise
ricordie pietate proponant. non solum non reprehendendos sed quantum dig
nitate laudare non possumus. Quis tam de his dicimus secundum istorum
intellectum ex euangelicis uerbis an forte quo possunt sanctiores ^{eo} uolun
tates dissimiliores quam si reponunt sibi aescas in plurimos dies inclu
dere seta ut faciant non ualebunt. Et utique nobiscum audiunt nolite ergo
cogitare in crastinum quia propter ut breuiter complectar. isti qui ex euange
lio peruerso intellectu tam manifestam apostolicam sententiam peruertere
moliantur. aut non cogitent in crastinum sicut uolatilia caeli. aut obtem
perent apostolo sicut filii dilecti. immo utrumque faciant. quia utrumque
concordat neque enim contraria domino moneret apostolus seruus christi in
hoc enim istis aperte dicimus. si uolatilia caeli sic intellegitis in euangelio
ut nolitis operando manibus uestris uictum regum uestrumque procurare. nihil etiam
reponatis in crastinum. sicut nihil reponunt uolatilia caeli si autem aliquid
reponunt in crastinum potest non esse contra euangelium. ubi dictum est. respi
cite uolatilia caeli quia non seminant. neque metunt. neque congregant in a
pothecas. potest etiam non esse contra euangelium. nec contra similitudi
nem uolatilium caeli. utram istam carnis corporalis operationis labore
transigere. si enim arguantur ex euangelio ut nihil reponant in crastinum.
retissime respondent. Cum ergo dominus loculos habuit ubi pecunia conlata

reponeret. Cū tanto ante famem imminere com frumenta suis fratrib: missa
sunt cum aptis sic indigentiae scōrum necessaria procurarent ne de esset in pos-
terum ut beatus paulus ad chorintheos in epistola scriberet. De collec-
tis autē in scōs sicut ordinavi a ecclesiis galatiae ita et uos facite secundū unum
sabbati apud se ponat thesaurizatis quasi placuerit ut non cum ueniret
tunc collecta fiant. Cū autem aduenero quoscumq: p̄bauertis p̄p̄u-
hos in itā p̄ferre gratia urām in hierusalē qd̄ si dignū fuerit ut et ego
mecū ibunt haec et alia multa copiosissime ut uerissime p̄fuerunt quae
respondim. Uti deus ergo quāuis dñs dixerit nolite cognoscere rem et asinum
non uos tam his uerbis cogi ut nihil in cras unū reseruetis. Cur ergo his
uerbis uos cogi dicatis ut uacatis cur uolatib: a caeli non uobis sunt exempla
ad nihil operandū. Dicit aliquis quid ergo p̄dest seruodī qd̄ priorib: actib:
quos in saeculo habebat relictis ad hanc sp̄itālē uitā militat q: conuertit
si adhuc cū oportet tāquā opificē exercere negotia quasi uero facile
possit explicari quantū p̄sit qd̄ dñs dicit. Consiliū uitae aeternae requi-
renti ait ut faceret si uellet eē p̄fectus ut uenderet quae habebat; et indi-
gentiae pauperum distributis eum sequeretur aut quis quā tam expedito cur-
su secutus est dñm quā ille qui ait. Non in uacuum cucurri neq: in uacuum libe-
raui. Quia tam opera ista cōp̄apit et fecit haec nob̄ tanta auctoritas sufficere
debet. Et relinquendi priuinas facultates et manib: operandi sed et nos
ab ipso dño adiuti possumus fortasse ut cumq: cognoscere etiā sic operantib:
seruodī. Prioritā negotia reliquisse quid p̄sit. Si enī ad hanc uitā ex di-
uitiis quisq: conuertatur et nulla infirmitate corporis impeditur. Itane
dissipim̄ a sapore xp̄i ut non intellegamus quantū prioris superbiae tumor

sanetur. Cū cū ~~enit~~ ~~sup~~ ~~fl~~ ~~is~~ ~~quib~~: antea nimis exortabiliter inflabat admo-
dica quærestant huiusmodi naturaliter necessaria etiam opificis humilitatis minime
recusatur; si autem adhuc curā ex paupertate conuerterit non putet id se agere quod age-
re si ab amore uel augendae quantulae cuique rei priuatae. iam non querens quas sua
sed quae in christi ad communis uitae se transferunt caritate in eorum societate ui-
uent quib: est anima una et cor unum indomum; aut non odicit aliquid proprium sed si
et omnia communia; si enim huiusmodi terrae rei publice antiqui principes per dantes
et litteratorum suorum eloquio praedicari solent quod re comune uniuersi popu-
li suae uiuent et priuatis rebus: sic ante ponebant. ut quidam eorum affrica edomita
triumphator quod nubentis filiae daret non habuerit nisi ex senatus consulto de
publico dotata retur: quo animo esse debet in re publica sua ciues aeternae illius ci-
uitatis. hierusalem caelestis. nisi ut illud ipsum quod propriis manibus: aetate bonae in co-
mune conferat. Et si quid ei defuerat de comune impleat dicens cum illo cuius precep-
tum exemplumque: sequutus est quasi nihil habentes et omnia possidentes quam obrem
etiam illi qui relictis uel diuisis tributis siue ampla siue equalicūque opulentiae in te-
pau per christi pia et salubri humilitate numerari uoluerint. Si corpore ita ualeant
et ab ecclesiasticis occupationibus: uacant quanquam eis tam magnam animi sui docum-
tum afferentibus: et eiusdem societatis indigentiae de his rebus: quas habebant et plu-
rimum uel non paruum conferentibus: uicem sustinenda uitae eorum et ipsa comu-
nis et fraterna caritas debeat. Tam si et ipsi manibus operentur ut pigri exorta
humilitate et ob hoc exercitatione uenientibus: auferant excusationem multo
misericordius agunt quam cum omnia sua indigentibus diuiserunt. Quod quidem
si non esset quis audeat cogere tam inuenienda sunt opera in monasterio etiam
si a corporali functione liberiora sed uigilanti amministrazione curanda.

ut nec ipsi panem suum qm̄ communis iā factus est. grati manducant.
Nec attendendū est in quib: monasteriis uel in quo loco indigentibus
fratribus quisq: id quod habebat impenderet. omnium enī xpianorū unares
publica est. et ideo quisquis xpianis necessaria ubilibet erogauerit ubi
cūq: et ipse talib: dedit quis nisi xpianus accipit. illi autē qui et iā praeter
scām societatem uitā labore. corporis transigebant ex quorū numero
res ad monasteria ueniunt quia et in ipso humano genere plures sum
lunt operari nec manducant. Neq: enī xpianae militiae conuenit ut
ad pietatem diuites humiliantur ad superbiam pauperes extollantur.
nullamodo enī decet ut in ea uitā ubi senatores fiunt laboriosi ubi fici
ces otiosi. Et ueniunt relictis deliciis suis qui fuerant pdiorū domini ibi
rusticā delicati. At enī dñs. Nolite solliciti ēē anime quid manducetis
neq: corpori quid uestiamini. Recte euangelium pdicat ut habeat unde man
ducat et unde uestiatur simul reputat et dō seruire quia euangelium pdicat.
Et māmonae qui ppter istā necessariā praedicat. Quod dñs dicit fieri non pos
se. Ac per hoc ille qui ppter istā euangelium praedicat nō dō sed māmonae
seruire conuincitur. Et si dī illo ad celiorū puectum quomodo ipse nescit uitā.
Nā huic sententiae subiungit dicens. Ideo dico uobis nolite solliciti ēē anime
quid manducetis neq: corpori quid uestiamini. Non ut istae non curent quantū
necessitatis adest unde honeste potuerunt sed ut non istae intueantur et ppter
istae faciant quicquid in euangelii praecomio facere iubentur. Eam quippe in
tentionē quā crequid fiat oculū uocat. Unde paulo superius loquebatur ut
ad hō discenderet. Et dicebat lucerna corporis tui est oculus tuus si oculus tu
us simplex fuerit totū corpus tuū lucidū erit. Si uero oculus tuus nequū fuerit.

totū cor pūctum tenebrosum erit id est talia erunt facta tua qua
lis fuerit intentio tua aurea facias et ad hoc cōueniret supra de
demo sinis p̄ceperat dicens Nolite condere uob̄ thesauros in terra ubi erugus
et tinea exterminant et ubi fures p̄fodiant et furantur Recondite uero uob̄
thesauros in caelo ubi neq; tinea neq; erugus exterminant et ubi fures non p̄
fodunt et furantur Ubi enī erit thesaurus tuus ibi erit et cor tuū Deinde
iunxit lucerna corpori sui est oculus tuus ut illi scilicet qui elemosinas
faciunt non ea faciant intentione Uel hominib; uellent placere uel in terra
aliqua erant rependi quod faciunt unde et apostolus cum timotheo diuites
monendos p̄cipere Facile inquit tribuunt cōmunicent thesaurizent sibi
bona in tū bonū in futurū ut ad p̄hendant uerā uitā Cū ergo futurū uitā di
xerit dñs oculū elemosinas facientū et in caelestē mercedē ut possint et ipsa
facta ēē lucida Cū simplex oculus fuerit in illā quippe nouissimā retributi
onē ualet qđ et ex libi art qui uos excipit me excipit et qui me excipit excipit
eū qui meminit Qui excipit p̄phetā in nomine p̄phetae mercedē p̄phetae
accipiet et qui excipit iustū in nomine iusti mercedē iusti accipiet et
qui potū dederit uni ex istis minimis calicē aque frigidae tantū in nomine
discipuli a mendico uobis non peribit merces eius ne forte correcto oculo
eorū qui necessarii inpendunt indigentib; et p̄phetis et iustis et discipu
lis dñi ipsorū oculus deprauaretur quos ista fieret ut p̄pter ista accipiēda
uellent xp̄o militare nemo potest inqđ duob; dominis seruire et paulo post
non potestis inquit dō seruire et māmonae Stetitq; contexit id eo dico uob̄
nolite solliciti esse animae quid manducetis neq; corpori neq; corpori quid uestia
mini et quod sequitur de uolantib; caeli et de libis agri ad hoc dicit ne quis quā

dñi putet seruorum suorum necessaria non curare. cū eius sapientissima pudentia
usq; ad ista creanda et gubernanda pueniat. neq; enī non ipse pascit et uescit etia
eos qui manib; operantur. sed ne xpianā militiā ad hoc detor queant ut ista con
quirant hoc seruos suos dñs pmonet ut. in eo ministerio quod sacramto eius de
tur non ista sed regnū eius et iustitiā cogitem⁹ et haec omnia apponent uob siue per
manus operantib; siue infirmitate corporis impeditis siue ipsius militiae et
occupatione districtis ut nihil aliud agere ualeam⁹. Neq; enī quia dixit dñs
uocame in die tribulationis et eximā te et glorificans me. ppter ea debuit
gere apostolus et p murū in sporta submitti ut manus psequoris euaderet
sed expectare putius ut comprehenderetur et eū sicut tres pueros de medio ignis
liberaret. Aut ppter hoc nec dñs dicere debuit. si uos psecuti fuerint in una ciuitate
fugite in alia. quia ipse dixit. Siquid petieritis in nomine meo dabit uob
sicut ergo quisq; fugientib; psecutionē discipulis xpi obicere et huiusmodi ques
tionē cur non fecissent putius et in uocato dō p eius mirabilia siceruerentur.
ut daniel a leonib; ut petrus ex uinculis responderent non se oportuisse
reptare dñm. sed tunc eū talia si uellet ēē futurū cū ipsi quid facerent non haberent
cū uerē effugā in potestate dedisset etia si p illā liberantur non nisi ab ipso
liberari. sic etia discipulis uacantib; et ualentib; exemplo et pcepto apostolico
nanib; suis uictū transigere. si quis ex euangelio mouerit questionē de uola
tilib; caeli quā enī seminant neq; metunt neq; congregant in apothecis et
elilib; agri qui non laborant neq; metunt faciliē respondebunt. Si et nos
aliquā uel infirmitate uel occupationē non possum⁹ operari sic nos ille
pascit et uescit quē admodū aues et lilia quā enī nihil operant⁹ huiusmodi
cū autē possum⁹ non debem⁹ reptare dñm non quia et hoc quod possum⁹ eius

munere possum et cum hinc uinum illo largiente uinum qui largitus est ut possi-
mus et deo de istis necessariis solliciti non sumus quia cum haec possumus agere ille
nos pascit et uescit a quo pascuntur homines atque uesciuntur. Cum uero haec non
possumus agere idem ipse nos pascit et uescit a quo aues pascuntur et lili uesciuntur
et nos plures sumus illis quia propter in ista militia nostra nec in crastinum cogitemus
sed non propter ista temporalia quo panet crastinum sed propter illos septem
hodie est nos illi probabimus ut in nullis negotiis saecularibus
implicati placeamus. Quaecumque ita sint sine me paululum scilicet frater. Dat enim mihi
dominus per te magnam fiduciam eos ipsos alloqui filios et fratres nostros quos noui
quantum nobis cum dilectione partumur donec in eis apostolica disciplina for-
metur. O serui dei milites christi ita ne dissimulatis. callidissimi hostes insidias
qui bonam famam uestram tamquam bonum christi odorem ne dicant animae bonae
post hoc odorem unguentorum uestrorum currum et sic loqueos eius euadant om-
ni modo cupiens obscurare putoribus suis tam multos hypocritas sub habitu
monachorum usque quaque dispersit circum euntes prouincias nunquam misos nunquam
fixos nusquam stantes nunquam sedentes. Alii membra martyrum siue in marty-
rum uendunt. Alii fimbrias et filacteria sua magnificant. Alii parentes
uel consanguineos suos in illa uel illa regione secum se uiuere. ad eos progre-
rem tiuntur. et omnes petunt. omnes exigunt ut super eos lucros uel aegeratis
ac si mulctae praetium sanctitatis. cum interea ubicumque factis suis malis dep-
hensi fuerint. uel quomodo innotuerint sub generali nomine monachorum
uestrum propositum blasphematur tam bonum et tam semper cum in christi nomine cupimus sicut
per alia terras sic per totam affricam pullulare nonne ergo inflammamini zelodi
nonne calefcit cor uestrum in traus et in meditatione uestra exardescit ignis ut istorum

malae opera bonis operib: persequamini ut eis computetis occasione turpiū nundi-
narū quib: existimatio ura leditur et infirmis offendiculū ponitur miseremini
ergo et conpati emini et ostendite hominib: non uos in otio facile dictum sed par-
ticipā huius ppo: sicut regnū diquerere eadem uobis causa est quae apostolo fuit
ut computetis occasione his qui querunt occasionem ut quillorū putorib:
focantur in hodo re uro bono reficiantur non alligam honera graua et hu-
ris uris in pomimus quenos attingere digito nolū. Quae rite ergo et cognoscite
labores occupationū nrarum et in aliis: etiam corporū nrōrū firmitate et
si arum quib: seruiū talem consuetudine ut nos ad illa opera adque uos ho-
tamur uacare non sinant quā quā enī dicere possum. Quis militat suis stipendius
um quā? quis plantat uineā et de fructu eius non edit. quis pascit gregē et de lacte
gregis non capit tam dñm iūm in cuius nomine haec dico securus testem in uoco
super animā meā quoniam quantum ad meū adtinent cōmodū multo malum p sin-
gulos dies certis horis quantum in benemoderatis monasteriis consti-
tum est aliquid manib: opera ri et ceteras horas habere ad le-
gendū et orandū liberas quan tum multo osissimas pplexitates
causarū alienarū pati de negotiis saecularib: uel iudicando dirimen-
dis uel interueniendo praecidendis quib: nos molestis idem ac fixit aptis non
itaq: suos sed eius qui per ipsum loquebatur arbitrio. quā tam ipsū ppe sum
fuisse non legim. Alter enī se habebat apostolatus eius discursus nec dixit. Sae-
cularia igitur iudicia si habueritis ad nos deferre aut nos confutante ad iudiciū.
Ideos qui contemptibiles sunt in ecclesia hos inquit collogete. ad reuerentiā
uobis dico. Si non est inter uos quisquē sapiens. qui possit inter fratres suū deu-
licare sed frater cū fratre iudicatur et hoc apud infideles sapientes ergo quin locis

consisterent fideles et scōs. non qui huc adque huc ppter euangelium discurrebant
taliū negotiorum examinatores esse uoluit. Unde nūquā de illo scriptū est quod
aliquando talib: uacuit quib: nos excusare non possum etiam si contibiles sum quia
et hos collocari uoluit si scipientes defuissent potius quā negotia xpianorum
deferrentur in forum quē tam laborem non sine consolatione dñi accipimus
de uitae aeternae ut fructus feram cum tollerantia seruient sumus eius ac
suae et maxime infirmiorib: mēbris. Quālibet in eodem corpore mēbra
sumus. Omitto alias innumerabiles ecclesiasticas curas fortasse nemo credit
nisi qui expertus est. Non ergo alligam honora graua et humeris uris inponim
quaenos digito non attingimus quandoquidem si officii nrī saluatione
possimus uidit ille qui pbauit cordanrā mallemus aequare quae ut agatis
hortamur quā ea quaenos agere cogimur scēne omnib: et uobis et nobis pūro
gradu et officio laborantibus et ardua est in labore et aerumpna et tam in
pegraudentibus iugū eius leue est et sarcina leuis qui nos uocant
ad requiem qui prior transitum a conualle plorationis ubi nec
ipse sine praesuris si fratres si fili nri etis si conserui uel patres
in xpo seruiuri sum. Audite quae monem agnoscite quae pcpim.
sumite quae dispensam. Si autē pharisei sumus alligantes honora graua
et inponentes humeris uris quae dicimus facite etiam si quae faciam in pbat.
Nos autē minimū est ut a uobis deudicemur aut ab humo cenerdie quā germana
caritate sit nobis cura de uobis ille inspiciat quid edit quod inspiciendū eius oculis
offerrem. postremo quā uultis sentite de uobis. Paulus apłs uobis pcpit
et obsecrat in dño ut cū silentio id est quiete et obediēter ordinati operantes
urū panem manducetis ne de illo ut arbitror aliquid mali creditis et in illam

qui per am loquitur credidistis. Haec carissimae et in xpi uisceribus uenerande frat
aureli quantum donauit ut possim qui pte mihi iussit ut facerem de opere mona
chorum non distuli scribere id maxime curans ne boni fratres apostolicis pceptis
oboedientes apigris et inobedientibus etiam p uariatores euangelii dicerentur
Ut qui non operantur sibi contempnendos esse non dubitent. Caeterum qui sferat
mines contumaces saluberrimis apostoli monitis resistentes non sicut infirm
ores tollerari sed sicut etiam praedicari ut monasteria doctrina saniore
fundata germina in lecebra corrumpantur et dissoluta licentia uacationis
et falsi nomine scitatis. Sciant ergo etiam et ceteri fratres et filii nri qui fa
uere talibus et pignorantia huiusmodi psumptione defendere consueuerunt
se potissimum corrigendos ut illic corrigi possint non ut infirmantur beneface
re ram in eo quod seruis di prompte atq: alacrit subministrant necessa
ria non solum non reprobantur sed etiam succuissime amplectimur sed ne per
uersa misericordia magis eorum futurae uitae noceant quam pnti subueniant
om: nus eni peccatur si non laudetur peccator in desiderio anime suae et qui
iniqua gerit benedicatur. Quis autem iniquius quam uelle sibi obtemperari ami
noribus et nolle obtemperare maioribus: apostolo dico non nobis in tantum
ut etiam comanutiant unde ille nec disputari omnino uoluit. dicens si quis
uult conuult contentiosus esse nostra consuetudine non habem. neq: aec
lesiadi. hoc autem p cipio ut scilicet non discretis solertia requiratur. sed di
cretis auctoritas adtendatur. nam et hoc quo p tinet queso tam apte contra
apti pcepta conari an ita cauendum e ut nec consores operentur. an quia euan
gelii uolucres imitari sed dicunt quasi de pilari timent ne uolacres non possint
uereor in hoc curau pluradicere ppter quosda crinitos fratres quorum

hoc multat et ppeoma ueneramus sed quomagis eos in xpo diligem et sollicitus admo-
nemus neq: enim metumus ne humilitas eorum respuat ammonitionem quando
quidem et nos atalib: ubi forte titubamus aut aberramus cupimus ammoneri.
hoc ergo ammonemus tam scos uiros ne stultis uanorum argumentationib: moueant.
reperuerit itate imitentur quib: sunt in caeteris longedissimiles illi enim uenalem cir-
ferentes rpo chrisin timent ne uilius habeatur confesctas quā comata ut uide-
licet quieos uidet antiquos illos quos legim cogitet sennu elem et caeteros que non
tondebant. nec cogitant quid int sit int illud pphetici uelamtu et hanc euange-
lii reuelationem de qua dicit aptis cum transieris ad xpm auferetur uelam quod
enim significabat uelam int positu int faciem mo si et exspectu populi isrl. Hoc
significabat illis temporib: etia coma scoru na idem aptis etia coma p uelamto
ee dicit. cuius auctoritate isti cum urgentur apte quippe. ait uir quidē si coma
tussit ignominia est illi ipse ignominia. inquit suscipimus merito pecca-
toru nrorum ad hoc obtendentes simulatae humilitatis umbraculu ut sub eo
pponant uenale tipu quasi aptis supbia doceat cum dicit omis uir orans aut p-
phetans uelato capite confundit caput suum et uir quidem non debet uelare ca-
put imago et gloriadi qui ergo dicit non debet nescit forte docere humilitate
sed si hanc ignominia tempore euangelii quod erat sacramtu tēpore pphetiae
p humilitate isti appetunt tondeant et cilicio caput uelent. sed non erit tunc
species illa uenalis quia samson non cilicio sed coma uelabatur. iam illud
fidi ci potest quā luctuose ridiculu est. quod rursus in uenerunt ad defensionē
criminu suorum. uirum inquit phibuit aptis habere comam quia autē
se ipsos castrauerunt ppter regnu caeloru. iam n sunt uiri. o demerita signu la-
re merito. qui hoc dicit aduersus scie manifesta p conia consilio nefandae im-

ietatis armatur et p seuerat in itinere tortuoso et pesti ferā doctrinā conatur
nduere quia non est beatus uir qui non habuit in consilio impiorū et in uia pecca
torum non stetit et in cathedra pestilentiae non sedit. Nā si in legem medita
retur die ac nocte illi o inueniret ipsum apostolū paulū qui certē summā cas
tatem p fessus dicit non solū ita uiuendo sed ita loquendo ait enī cū essem
paruulus quasi paruulus loquebar. quasi paruulus sapiebam. quasi paruulus
cogitabam. Cū autē factus sum uir euacua uia qua paruuli erant. sed quid a
postolū cōmemorem cū de ipso dñō et saluatore nō nesciam qd sentiant
ui haec dicunt. nā de quo alio dī. Donec occurrām omīs in unitatē fidei
et magnitudinē fili dī in uirū pfectū in mensurā aetatis plenitudinē sep
tultitā non simus paruuli lactati et circūlati omni uento doctrinae in lusionē
et hominū in astutia. et in machinatione meroris. quā in lusione isti decipiunt
in peritos quā astutia et machinantis inimici et ipsi circūferuntur et in sua
circumlatione choerentes sibi animos infirmorū quodāmodo notare co
nantur ut parit nesciant ubi sint. Audierunt enī et legērunt qd scriptū est
uicūq; in xpo baptizati estis xpm induistis ubi non est iudaeus neq; grecus
non seruus neq; liber non masculus et femina et non intellegunt secundū carnalis
eius concupiscentiā hoc ē dictū quia in interiore homine ubi renouamur in
unitate mentis nrae nullus sexus huiusmodi est. non ergo ppter ea senegem
ros qui a masculino sexu nihilo operantur. nā et coniugati xpiani qui hoc
operantur. nonne secundū hoc utiq; xpiani sunt qd habent commune cū aiete
xpianis et cū ipsis pecorib;. aliud ē enī qd uel infirmitati conceditur uel
ortalī ppagationi p soluitur. aliud autē quod ad capiendā incorruptam
aeternā uitā fidelī p fessione signatur. Illud ergo qd de nouelando capite

uiris praecipitur in corpore quidem figuratur sed in mente agitur ubi est imago et gloriadi uerba ipsa indicant uir quidem inquit non debet uelare capud cum sit imago et gloriadi. ubi autem sit haec imago ipse declarat. Cum dicit nolite mentari inuicem expoliantes uos ueterem hominem. Cum actus eius induit nouum qui renouatur in agnitionem dei secundum imaginem eius qui creauit eum quis dubitet hanc renouationem in mente fieri sed et quid dubitat audiat apostolus sententiam eadem quippe admonens ita dicit alio loco. Sicut est ueritas in uos deponere uos secundum priorem conuersationem ueterem hominem eum qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis inimici autem spiritus mentis uestrae et induit nouum hominem qui secundum deum creatus est. Quid ergo mulieres non habent hanc in nouationem mentis ubi est imago dei quis hoc dixerit corporis sui sex non eum significant. Propterea uelari iubentur illae quippe significant partem eo ipso quod mulieres sunt quae concupiscentiae diabolice cui mens dominatur etiam ipsa subditur deo suo. quando rectissime et ordinatur. Quod ergo est in uno homine mens et concupiscentia illa regit haec regitur illa dominatur haec subdit hoc in duobus hominibus uiro et muliere secundum corporis figuratur. de quo sacramento loquens apostolus dicit uirum non debere uelari sed debere mulierem tanto enim ad superiora mens gloriosius promouetur quanto diligentius ab inferiori concupiscentia continebitur donec totus homo cum ipso etiam mortali nunc et fragili corpore in resurrectione nouissima incorruptione atque mortalitate inducatur. Et absorbetur mors in uictoria quae propter qui recta facere nolunt desinant saltem docere peruersa. sed oculi sunt quos isto sermone corripimus. Illos autem qui hoc uinculo capillorum contra preceptum apostoli dimi-

rum offendunt et turbant ecclesiam quia cum alii nolentes de illis malum aliquid
narrare coguntur manifestare uerba apti in perversa deorum querere sententia. alii sa-
lum intellectum scripturarum defendere mallunt. quod quoslibet homines ad
are. existunt inter fratres infirmiores et firmiores amarissimae et periculosiss-
imae contentiones. quod illi forte scirent. hoc quoque sine dubitatione corrige-
re. quorum caetera miramur et amamus. illos ergo non corripiamus sed rogamus
obsecramus per diuinitatem et humanitatem christi. et per caritatem spiritus. ne ulterius iam ponas
offendiculum infirmis per quibus christus mortuus est dolore cruciatumque nostri cordis
aggerent cum cogitamus quanto per diuinius hoc malum addiciendum homines
tari possunt mali cum in eis hoc uident quos propter alia tanta bona debitis
meritis christi anae dilectionis honoramus. Quod si post hanc ammonitionem uel
tius obsecrationem nostram in eos sibi perseuerandum esse. putauerunt nihil aliud
ciemus quam dolemus et gemimus hoc nouerint sufficere si seruidi sunt mi-
serentur. si non misereantur. nolo quicquam grauius dicere. haec itaque omnia in
tibus loquacior fortasse fui quam uellent occupationis et tuae et meae si ad per-
is facinorosescere fratribus et filiis nostris. propter quos mihi hoc non uis dignatus
ponere. sicut enim aliquid retrahendum uel emendandum uidetur. scrip-
tuae beatitudinis nouerim.

EXPLICIT LIBER SCI AGUSTINI DE OPERE MONACHORUM. AMEN.

LXVIII. Quid dicitur. Quid diligit fratres suum in lumine manet et scandalum in eo non est.
si tenueris caritatem nec in christo scandalum patieris nec in ecclesia nec christum relinques
nec ecclesiam. in dicitur psalmus. per diem sol non uret te neque luna per noctem. quia ipsa usque
omne scandalum uult intellegi. quomodo qui iuratur dicit non tolero non ferre et subducere
se sic qui quaedam non ferunt in ecclesia et subtrahunt tamen nomen christi et ecclesie scanda-
lum patiuntur. Videte enim quomodo possunt scandalum tanquam a sole illi carnales
quibus predicabat carnem suam christus et dicebat qui manducauerit carnem filii hominis
et biberit sanguinem eius non habebit in se uitam. LXX. ferme homines dixerunt
durus est iste sermo et recesserunt non uolentes uim uerbi. quos autem uisit eccle-
sia quod luna per noctem qui scismas fecerunt audi ipsam uerbum positum in apostolo
qui si infirmatur et ego non infirmor. qui si scandalizatur et ego non uror.
quomodo ergo non est scandalum in eo qui diligit fratrem qui diligit fratrem
tolerat omnia propter unitatem quia in unitate caritatis est. fratrum dilectio.

¶ LXXI. Quid dicitur. Neque enim etiam flatus ille ex corpore domini substantia erat spiritus sanctus quando suffla-
uit et ait accipite spiritum sanctum sunt utique significatione sic etiam ab ipso procedere. quomodo
ab eius corpore flatus ipse processit. Item dicitur. Dicitur est cum laude de domino qui non noue-
rat peccatum. Quomodo ergo quod non nouerat arguebat. omnia autem que ar-
guuntur sic dicit apostolus lumine manifestantur. quomodo igitur a quo arguebantur
ignorabant. non rectissime respondebitur et nouerat et non nouerat. nouerat enim
per sapientiam non nouerat per experientiam. Item dicitur. Iam nunc cum audistis quod quod spiritus domini agunt
hi filii dei. nolite uos dimittere neque enim templum suum sic dauid aedificatis quasi de lapi-
dibus qui non habent motum suum leuantur abstructore ponuntur non sic lapides uiui.
et uos tanquam lapides uiui super aedificamini in templum dei ut aedificamini sed uiuite et uos duci-
mini sed sequimini quia et cum secuti fueritis uerum erit illud quod sine illo facere nihil potest.

non enim uolentis neque currentis sed misericordiae dei est. Itaque si accepistis spiritum adoptionis
filiorum in quodammodo abba patet. Quod si res est si pignus tale est neque pignus sedarra dicenda. pignus
enim quando ponitur cum fuerit res ipsa reddita pro qua pignus ponitur pignus aufertur arma autem de ipsa re
datur quaedam promittit ut res quando reddita impleatur. quod datum est non mutetur. ergo ut redderet
et monum perire quae nobis promissa est ipse spiritus et monum reddat spiritum in quo quia sum filius dei. ex didimo;
nam eundem euangelum locum matheus lucas describens aliter ex huiusmodi quam tomagis patet aelectis dabit
bona petentibus se. aliter uero patet aelectis dabit sem spiritum petentibus se. ex quibus apparet spiritum sem plenitudinem
e esse bonorum dei et ea quae diuinitas administrant non alia absque ea subsistere quia omnis utilitas
et quae ex donorum dei gratia suscipiuntur ex isto fonte donantur. Unigenitus quoque filius et sapi
entia et sanctificatio non fit sapiens sed sapienter sapienter sciat et non sanctificatur sed sancti fiat. unde
et ipse appabibilis est et non capax. In quo et credentes signati estis spiritu remissionis scilicet qui est pignus
hereditatis in re si non signati quidam spiritum formam et speciem consumuntur ex his est spiritus qui habent
et non habent habentibus illud signaculo et spiritus sit quomodo. enim discipline et uirtutis assumptor
signacula et figuram ut ita dicit in sensu suum recipit et scientiae quae assumitur sic et si quis spiritus sancti
paraceps efficiat per communionem et fit spiritus sanctus. Nam et si non circum scribunt loca et finibus
inuisibiles creaturae tamen per phantasiam substantiae finiuntur. Et repleti omnes spiritu sancto et loquebantur
diu uerbum cum fiducia quomodo enim qui aliquae disciplina plenus est quod perfecte eum tenet erudite
et subtiliter pote de eum proferre sermonem sic qui spiritum sanctum consummate acceperunt nec ut implerent
eo cum fiducia diu uerbum locuntur quia per sensum spiritus sancti dignando uocem ministrat unde et quidam cum su
per calice ait. haec dicit spiritus sanctus et apostolus sed implemini inquit spiritu. Et quomodo filius in patris appella
uone uenit deus ego ueni in nomine patris mei filio quippe tantum modo in nomine patris
uenire sed uia proprietate filii ad patrem et patris ad filium sic ex contrario nullus alius uenit
in patris nomine sed uia gratia in dñi et di omnipotentis. Nam et moyses magnus dimissus
et famulus in nomine eius quia et in nomine dei abraham et isaac et iacob seruorum quippe ius

torum. Quales erant de quibus dixi mandabo in spiritum meo seruis meis prophetis in nomine
facta. e. promissio que dignos se exhibuerunt in nomine dei uenisse referunt. rursus profici-
tes in mari et sub uisus dei in perno consistentes in omnipotentis dei nuncupatione uenerunt
quia uero filii israel in aegypto commorantes didicerunt eos quoniam quasi deos colere et mundi pa-
tres diuino honore uenerari. consequens est ut moyses sub eis quia a deos uocabulum tra-
ret et a falsis eos liberans deus ad ueram traducere diuinitatem et ad dominum patrum abraham
isaac et iacob. quomodo ergo serui qui in nomine domini ueniunt per haec ipsum quod sub iaceo
et seruiunt indicant dominum proprietatem eius ferentes serui qui per se sum dominum sicut filius qui uenit
in nomine patris proprietatem patris portat et nomen eius per haec unigeniti dei filius approbatus
quia ergo et ipse sanctus in nomine filii a patre miratur. huius filii proprietatem ostendit quod
unitate sit iunctus ad filium unde et filius dictus est. ipse per adoptionem suam filios faciens
eos qui se recipiunt a deo. ~~ut loquitur~~ quod uelut inquit filius dei misit pater spiritum filium in cor-
dibus clamantes abba pater ipse sanctus superueniens in te et creatus igitur uirtutis altissimi superueniens in ui-
ginem mariam christi corpus per fabricata quo ille uisus templo siue uir natus est. sonine ex quibus ostendit esse spiritum sanctum
creatorem. quod uisum fuerat glorificat. glorificare deum in morte conglorificare per uentis. cati-
cheticos id est abusiue. Disputauimus quod animam et mentem hominis nulla creatura uirtute sententia pos-
implere nisi solam trinitatem quod tamen in secundam optionem et uoluntatis errore siue uirtute. animam deus
quod creatas implet. respondendum est ad id quod scriptum est annania quare impleuit satanas cor tuum quasi illi di-
xisti et neque ac fallax fraudulentiisque. deceptor in eos animam humana malicie affectu in hac cogita-
tione et in concupiscentia uirtutis quibus ipse plenarius est sic in uirtute intrauit obseruans diabolus quibus demonibus. Pro-
rationem significat quod potissimum iudae cor esset uirtutis per dei uisus. Deprehendit eum patere in uirtute avaritiae et
regem cupiditatis ianuam misit in mentem eius quod desiderata pecunia posset accipere et per occasionem lucra-
pator magistri et uisus saluatoris scilicet teret argentum proprietate disputans suscipiens per uisus sceleris
apharises et iudaeis. haec ergo cognitio nonis occasio loci tribuit satane ut in cor eius introiret impleteret
cupiscentiam et uoluntate. introiit uero non secundum substantiam sed secundum operationem quia introiit in aliquem in
accidentem. est et ei qui per accipit a pluribus. in participali scilicet. est diabolus non creator sed creatura sub-
sistens unde et conuertibilis et quod mutabilis. est de uirtute decidit.

PRIMUS LIBER EX AMERON SCI AGUSTINI IN GENESI INCIPIT
I LEGERENT MANICHEI QUOS DECIPERENT. ELEGERE MUS
et nos uerba quibus eis responderemus. Cum uero illi et doctos
litteris et indoctos errore suo psequerentur. Et cum pmit tunc
ueritatē aueritate conantur auertere non ornato politicoq;
sermone. sed rebus manifestis conuincenda est uanitas eorum.
Placuit enim mihi nostrorum uerexpiānorum sententia. quid
sint eruditi liberalibus litteris. alios tam libros nros quos ad
uersum manicheos edidimus cum legissent. uiderē eos ab imperi
tioribus aut non difficile intellegi. et me bene uoluntissime
moneri. ut communē loquendi consuetudinē non desererem.
si errores illos tam punitiosos ab animis etiam imperitorū ex
pellere cogitarem. Hunc enim sermonem usitatu et simplice
etiam docti intellegunt. Illum autē indocti n̄ intellegunt.
Solent ergo manichei scripturas ueteris testamenti quas n̄ noue
rūt utcupere. et tali utcuperatione infirmos et par uulos
nostros non inuenientes quomodo sibi respondeant inridere
atq; decipere. Quia nulla scriptura est que non apud eos qui
illam non intellegunt facile sit non rephendi. sed ideo diuina
puidencia multos diuersi erroris hereticos eē pmit tte ut cum
insultant nobis et intellegant nos ea qua enescimus t sic exeu
tiamus pigritiam et diuinas scripturas nosse cupiamus. Propt
rea et aptis dic. Oportet multas hereses eē ut pbat manifestis sint
inter uos. Et uenim dō pbat sunt quibene possint dicere. sed mani

facta hominibus esse non possunt nisi cum docent. Docere autem nolunt. nisi eos qui querunt. sed multi ad querendum pigri sunt nisi per molestias et insultationes hereticorum quasi de somno excitentur. et de pigritia sua periclitari se sentiant. Quod homines si boni essent fidei non cedunt hereticis. sed quidem respondere diligenter inquirunt. nec eos deserit deus. ut petentes accipiant. et querentes inueniant. et pulsantibus aperiantur. Quae autem desperant se posse in catholica disciplina inuenire. quod querunt acervant erroribus. et si perseverant inquirunt. ad ipsos fontes a quibus aberraverunt post magnum laborem revertentur. Dicunt ergo manichei. In quo principio creavit deus caelum et terram. Si in principio a quo temporis. quid agebat ante. in principio creavit deus. Si in principio temporis sed in ipso. cum verbum esset apud patrem propter quod et in quo facta sunt omnia. Sed si in principio temporis deum fecisse caelum et terram credamus. debemus utique intellegere. quod ante principium temporis non erat tempus dicitur fecit et tempora. et ideo antequam faceret tempora non erant tempora. Non ergo possumus dicere fuisse aliquando tempus. quando nondum aliquid fecerat. Quomodo enim erat tempus quod deus non fecerat. cum omnium temporum ipse sit fabricator. Et si tempus cum caelo et terra esse coepit. non potest inueniri tempus quod deus nondum faceret caelum et terram. Non enim transire poterat tempus. quod nondum fecerat deus. quia non potest esse operator temporum. nisi qui est ante tempora. et si cum ipsa creatura quam fecit deus tempora esse coeperunt. et ideo di

cuntur aeterna tempora. Non tamen sic sunt aeterna quomodo deus
noster est. quia deus est ante tempora qui fabricator est temporum. sicut
omnia quae fecit deus sunt ualde bona sed non sic bonas quomodo
bonus est deus quia ille fecit. haec autem facta sunt nec ipsa genuit
de se ipso ut hoc essent quod ipse est. Sed ea fecit de nihilo ut non essent
aequalia. nec ex quo facta sunt. nec filio eius per quem facta sunt. iustus
enim est. Si ergo dixerunt. quid placuit deo facere caelum et terram.
respondendum est eis ut prius. uim discant uoluntatis humanae qui
uoluntatem dei nosse desiderant. Causas enim uoluntatis dei scire
quaerunt. cum uoluntas dei omnium quae sunt ipsa sit causa. Si enim
habet causam uoluntas dei. est aliud quod ante cedat uoluntatem
dei quod nefas est credere. Fecit deus caelum et terram quia uoluit uolun-
tas enim dei causa caeli et terrae. Et ideo maior est uoluntas dei.
quam caelum et terra. Qui autem dicit. quare uoluit facere
caelum et terram maius aliquid quaerit quam est uoluntas dei. Nihil
autem maius inueniri potest. Compescat ergo humana temeritas.
et quod non est non quaerat. Ne id quod est non inueniat. et si uolun-
tatem nosse quis desiderat fiat amicus dei. quod si uoluntatem hominis
nosse uellet. cuius amicus non esset eius impudentiam aut stultitiam
derideret. non autem quisque efficiatur amicus dei nisi purgatissimis
moribus et illo fine precepti caritate et conscientia bona et fide non ficta.
Terra autem erat inuisibilis et inconstituta. antequam deus omnium
rerum formas disponeret. et ante quam diceret locis et sedibus suis
ordinata distinctione. Fiat lux et facta est lux. Et cetera. Quasi sic

exponuntur quem admodum possunt ea paruuli capere. quae omnia tam
magna mysteria. ut quisquis ea didicerit omnium hereticorum uanitas
tenet doleat. quia homines sunt et rideat quia superbi sunt. Et tenebrae
erant super abyssum. Deus semper in luce est et erat antequam ista faceret
uisibilem lucem nec istum solem quem pariter. non solum cum bestis
maioribus. sed etiam cum muscis et uermiculis cernimus particu-
lam esse putamus lucis ipsius. sed aliam lucem in qua habitat deus.
Unde est illa lux de qua dicitur. erat lux uera quae illuminat omnem
hominem. Nam solis istius lumen. non illuminat omnem hominem.
sed corpus hominis et mortales oculos in quibus nos uincunt aquilari
oculi. qui solem istum multo melius quam nos dicuntur aspicere.
Illa autem lux non in rationabilium animi oculos patet. sed corda
eorum qui uero credunt et ab amore uisibilium rerum et tempo-
ralium se ad eius precepta implenda conuertunt quod omnes homines
possunt si uelint quia lux illuminat omnem hominem uenientem
in hunc mundum. Erant ergo tenebrae super abyssum antequam lux
ista fieret de qua dicitur. Et dixit deus. fiat lux. quia ubi lux non est.
tenebrae sunt. Non quod aliquid sint tenebrae. sed ipsa lucis absentia
tenebrae dicuntur. Sicut silentium non aliqua res est. sed ubi sonus
non est silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est sed in corpore.
Ubi tegumentum non est. nuditas dicitur. Et inanis non est aliquid.
sed locus ubi corpus non est. Inanis dicitur. hoc diximus quia solent
dicere. Qui sensum illas tenebras fecerat. aut si nemo fecerat aeternae
erant tenebrae. sed sicut silentium nihil est. Sic et tenebrae nihil

sunt. et nulla gens tenebrarum. Et ipse dei ferebatur super aquas. Alio
modo quem pauci intelligunt. Non enim per spacia locorum super fere-
batur aquis ille spiritus sicut terrae sol super fertur. sed per potentiam in-
uisibilis sublimitatis suae. Dicant autem nobis manichei. quomodo his
rebus quae fabricandae sunt. super fertur uoluntas fabri. Quod si haec huma-
na non comprehendunt timeant dominum. et simplici corde quae non intellegunt
quaerant. ne sua illis in crura securis redeant. Non enim aqua sic
appellata est hoc loco. ut haec a nobis intellegatur quam uidere iam
et tangere possumus. Quomodo nec terra qualis ista quae iam uide-
ri et tractari potest. sed caeli et terrae nomine uniuersa creatura
significata est quam fecit et condidit deus. Ideo nominibus uisibilium
rerum haec appellata sunt. propter paruulorum infirmitatem qui minus
audone sunt inuisibilia comprehendere. Primo ergo facta est materia
confusa et informis unde omnia fierent quae destinata atque for-
mata sunt. Quod crebro a grecis cahos appellari solet ut ibi qui fe-
cisti mundum de materia informi siue de materia inuisa. Et ideo deus
rectissime creditur omnia de nihilo fecisse. quia etiam si omnia
formata de ista materia facta sunt. Haec ipsa tamen materia
minimo facta est ab omnipotente deo. non sic faber qui sine
materia nihil facere potest. Ligna enim adiuuant fabrum argen-
tum argentarium aurum aurificem terra figulum ut possit per-
ficere opera sua. Non enim faber facit lignum. sed et ceteri homi-
nes huiusmodi opifices. Omnipotens autem deus nulla re adiuuan-
dus erat quam non fecerat. Informis ergo illa materia quam de nihilo

discreti appellata est primo caelum et terra. non quia iam hoc erat. sed quia
hoc esse poterat. Nam et caelum postea scribitur factum quemad-
modum si semen arboris considerantes dicamus ibi esse radices
et robur et ramos et fructus et folia non quia iam sunt. sed quia
inde futura sunt sic dictum est. In principio creauit deus caelum
et terram. quasi semen caeli et terrae cum confusa adhuc esset
caeli et terrae materia. Sed quia certum erat inde facturum
esse caelum et terram. haec ipsa materia caelum et terram appel-
lata est. Isti genere loquutionis etiam dominus loquitur. Vos autem
dixi amicis quia omnia quaecumque audiui a patre meo nota feci
uobis. Non quia iam factum erat. sed quia certissime futurum
erat. Nam post paululum dicit illis. adhuc multa habeo dicere
uobis. sed non potestis ea portare modo. Ut quid ergo dixerat. omnia
quae audiui et cetera. nisi quia esse sciebat sese facturum sic etiam
caelum et terra potuit dici materia unde mundus erat factum
caelum et terra. Sed tamen non aliunde faciendum erat innume-
rabiles tales loquutiones in scripturis diuinis inueniuntur.
sicut in consuetudine sermonis nostri cum id certissime futurum
speramus. dicimus iam factum. puta hanc autem infirmam mate-
riam etiam terram inuisibilem atque incompositam uoluit
appellare. quia inter omnia elementa mundi terra uidetur
minus speciosa quam cetera. Inuisibilem autem dixit propter
obscuritatem etiam compositam propter infirmitatem eandem
ipsam materiam aquam appellauit. Super aquam ferebat

sp̄s dī. sicut super rebus fabricandis uoluntas artificis. quod et si pauco
rum intelligentia potest attingere. humanam tamen uerbis nescio
utrum tapauis hominibus potest exponi. Propterea uero n̄ absur-
de etiam aqua dicta est ipsa materia. Quia omnia quae in terra
nascuntur. siue animalia. siue arbores. siue herbes. et si qua simi-
lia ab humore incipiunt formari atque nutrirī. Haec ergo
nomina siue caelum et terra inuisibilis et incompressa. et aby-
sus cum tenebris. siue aqua super quam sp̄s dī ferebatur nomina
informis materiae. ut res ignota notis uocabulis insinaretur
etiam peritioribus. et non uno uocabulo sed multis insinuaretur
et si unum esset hoc eē putaretur qd̄ non consueuerant homines
in illo uocabulo intellegere. Dictum est ergo caelum. et terra.
dicta est terra inuisibilis et caeca. Et tenebrae super abyssum. quia in-
formis erat. et nulla specie cerni aut tractari poterat etiam si homo
esset qui uideret atq; tractaret. dicta est aqua. quia facilis educti-
onis subiecerat operanti. unde illa omnia formarentur. sed sub his
omnibus nominibus materia erat inuisa et informis de qua dñs
condidit mundum. Et dī x̄d̄s. fiat lux. Quam uis incomparatio-
ne sapientiae et potentiae eī nullus sit faber tam uim lig-
num cedet atq; tractat dolando. asciendo. planando et tornando.
atq; poliēdo ut placet artificis suo non quod nouerat bonum
prorsus nouerat intus in animo ubi ars ipsa pulchrior est illa
quamq; arte fabricatur. sed quod uidet artifex intus in arte
hoc foris pbat in opere. et hoc est pfectū quod artificis suo placet.

Uidit ergo dñs lucem quod esset bona. Quibus non ostenditur eluxus
sed insolitum bonum sed placuisse pfectū. Nondē miratus est dñs lu-
cem. Admiratio enim reuera de rebus insperatis nasci solet. Et tamen
in euangelio legimus dñm p̄m iēm xpm admiratum ēē fidem creden-
tium. Quis autem illis fecerat ipsam fidem nisi ipse quē iam admira-
batur. quod miratur nobis admirandum esse significat. Quibus
adhuc opus est sic moueri. Omnes ergo tales motus eius non p̄turbati
animi signa sunt. sed docentis magistri sic sunt uerba ueteris testam̄
ti quā nō dñm infirmum docent sed n̄rē infirmitati blandimur.
Non enim de dō dignē dici potest. nob̄ tamen ut nutriamur ut ad ea
pueniamus quae a nullo humano sermone dici possunt ea dicuntur
quae capere possumus. Et diuisit dñs lucem a tenebris. Hic n̄ dictum
est fecit tenebras quia tenebrae lucis absentia est. Distinctio tam̄
facta est inter lucem et tenebras. Quem admodum nos clamando
facimus uocem. Silentium autem non sonando facimus quia cessatio
uocis silentium est. Distinguiamus tam̄ sensu quodam inter uocem
et silentium. Sicut ergo recte dicimus facere silentium. sic recte
multis diuinarum scripturarū locis dñs dicitur. Facere tenebras
quod lucem ut uult temporibus et locis uel dat uel detrahit. Hoc
autem totum ad intellectum n̄rōrū dictum est. Qua enī lingua
uocauit dñs lucem diem et tenebras noctem. utrum hebreā an ali-
quā sed apud dñm purus intellectus sine seriptu et diuersitate
linguarum. Uocauit autem dictum est uocari fecit. Quia sic dis-
tinxit omnia et ornauit. ut ecclesiam possent et nomina accipere

et postea suo loco requiremus. Utrum uere sicerat accipiendum.
quia uocatur dñs qm̄ quantum accedimus in scripturis et in eis ad su-
scimus. tantum nobis loquutiones earum innotescunt. Sic enim
dicimus ille pater familias istam domum aedificauit. id est aedifica-
uit. et multa alia pōis libros diuinarum scripturarū inueni-
untur. Et factum est uespere. Et hic calumniantur manichei. dū
putant ita dictum esse quasi a uespere dies coepit non intellegunt
operationem illam. Quia lux facta est ecce. Totam ad diem pertinere.
post hanc autem operationem quasi finito die. factum est uespere.
sed quia aequa nox ad diem suum pertinet. non dicitur transisse dies
unus nisi etiā nocte transacta. Cum factum est mane sic deinceps
reliqui dies computantur a mane usq. in mane. Nunc enī quod fac-
tum est. et transactus est dies unus. deinde incipit operatio quae
sequitur ab ipso mane quod usum factum est. Et post istam operatio-
nem sic uespere deinde mane. et transit alter dies. atq. ita deinceps
ceteri dies transeunt. Et dixit dñs. fiat firmamentum. Quia materia
illam dicebamus nomine aquae appellatā. Credo firmamentum
aeli materiem corporalem rerum uisibilium fuisse dñs creatam.
lumen enim sic caelum corpus pulcherrimum omnis inuisibilis crea-
tura excidit etiam pulchritudinem caeli. Ideo fortasse sup̄ caelū
esse dicuntur aquae inuisibiles quaeq. ex paucis intelleguntur.
non locorum sed dignitate naturae superare caelū quam-
quam non temere de hac re ad firmandum est. Obscura enim
et remota a sensibus hominum. sed quomodo se habeat antequā

intellegatur reddenda est ratio. Et factum est uespere. et factum est
mane dies secundus. Iam haec omnia quae repetuntur sicut superi
us intellegenda atq. tractanda sunt. Dixit uero dñs. congregentur
aquae. Manichei dicunt. si totum aquis plenum erat. quomodo po
terant aquae congregari in unum. sed iam superius dictum est
nomine aquarum materiam illam appellatam. sup. aqua fere
batur sp̄s dñi. unde erat dñs omnia factururus. Cum uero dicitur
congregatur aquae ecce. hoc dicitur ut in illa materia corpora
lis formetur in eam speciem quam habent istae aquae uisibiles.
Ipsa enim congregatio in unum. ipsa est aquarum conformatio istarum
quas uidemus et tangimus. Omnis enim ad unitatis regulam cogit.
Appareat arida. Ut in illa materies accipiat uisibilem formam quam
nunc habet terra ista quam uidemus et tangimus. Superius terra
inuisibilis et in composita materies confusio et obscuritas nominatur.
Et quod nominabatur aqua. sup. aquam ferebatur sp̄s dñi. Eadem
rursus materia nominabatur. Nunc uero aqua ista et terra for
matur. et illa materia quae ipsis nominibus appellatur antequam
formas istas quas nunc uidemus acciperet. Sane dicitur in ebraea
locutione omnem aquarum congregationem siue sal sarum
siue dulcium mare appellari. Et ait. Germine terra herbam.
Hinc solent dicere si dñs iussit nasci erbam. ecce. Quis iussit nas
ci herbas spinosas et uenenosas lignaq. infructuosa. & ut nulla
indignis aperiantur misteria. in qua figura futurorum ista sic dic
tasunt. p. peccatum hominis terra maledicta spinas et tribulos

germinet. non ut ipsa penam sentiret quae sine sensu est. sed ut peccati
humani crimen semper hominibus ante oculos poneret quo admonerent.
aliquando auerti a peccatis et additi precepta conuerteri. Herbae autem
uenenose ad penam et exercitationem mortalium creatae sunt. Et hoc
totum propter peccatum quia mortales post peccatum facti sumus. Propter
infructuosas uero arbores insultatur hominibus ut intellegant quam
sit erubescendum sine fructu bonorum operum esse in agro di hoc est in
ecclia. et timeant ne deserat illos deus. quia et ipsi in agris infructuosas
deserunt arbores nec aliquam culturam eis adhibent. Ante peccatum ergo
hominibus non est scriptum. quod terra in illa horrida et infructuosa pre-
tulerit. Dixit uero deus. fiant luminaria. Quae erant quomodo quarta die
facta sunt luminaria. quomodo esse sine sole potuerunt. Cum uideamus
nunc solis ortu et occasu diem transire. noctem uero fieri nobis
solis absentia cum alia parte mundi ad orientem aedit. Et quod tres
dies superiores singuli per tantam moram temporis computarentur. per
quantum circuit sol ex quo procedit ab oriente quousque rursus ad
orientem reuertitur. Hanc moram possent sentire homines etiam si in
obeluncis habitarent ubi orientem et occidentem solem uidere non possent.
atque ita sentiretur potuisse istam moram fieri in illo triduo per singulos
dies. Hoc ergo responderemus nisi nos reuocaret quod ibi dicitur.
et factum est uespere. etc. quod sine solis cursu nunc uidemus fieri
non posse. Ergo in ipsa quidem mora temporis ipsi distinctiones ope-
rum sic appellatas uespera propter transactionem consummati operis.
et mane propter inchoationem futuri operis intellege. De similitudines

scilicet humanorum operū quia plerūq; amane incipiunt et aues pere-
desinunt. Habent enim consuetudinē diuine scripturae de rebus hu-
manis ad diuinas res uerba transferre. Et sint signa et tempora
ecce. Numquid tres illi dies sine temporibus ēē potuerūt. aut ad tem-
poris spacia non pertinent. sed in signa et tempora dictum est ut ppter
haec sideribus tempora distinguuntur et ab hominib; dinoscantur.
Quia sic currant tempora et nullis distinguuntur articulis. Quia
articuli ppter siderum cursus notantur. Possunt quidem currere
tempora atq; pterire. sed intellegi et discerni ab hominibus non
possunt. sicut hodie quando nubibus dies est. transeunt quidem
et sua spacia pagunt. sed distinguī a nobis et notari non possunt.
Luminare maius in inchoatione diei ē et. ac si diceretur in princi-
patu diei et in principatu noctis. Non enim sol inchoat tantūmodo
diem et non etiam pagit et finit. Luna uero aliquando media
nocte uel in fine noctis ad nos pcedit. Ergo inchoationē intellege
principium et principium principatum. Quia p diem sol princi-
patum tenet. Luna uero p noctem. Quia sic et cetera sidera tunc
apparent. Illa uero suo fulgore omnia superant. et ideo princi-
pes eorum recte dicuntur. Diuidant inter diem et noctem. ecce.
Quomodū superius diuiserat diem et noctem. si hoc quarta die
sidera faciunt. sic ergo hic dictum est diuidant. quasi diceret
sic inter se diuidant diem et noctem ut soli dies detur. nox uero.
Lunae et sideribus. Ceterisq; duo iam diuisa erant. sed non dum
inter sidera ut iam certum esset desiderū numero. Quid p diē.

et quid procerem appareret hominibus. Dixit etiam dī pducant aquae
reptilia. ecce. Quare uolatilia quae in aere uolitant aquae pdu-
cunt. sciamus istum aerem nubilosum et humidum in quo aues
uolant. ad octissimis hominibus cum aquis solere deputari. Con-
creuit enim et crassus efficitur exalationibus et quasi uaporis
maris et terrae ut ipso humore pinguescit quodam modo ut uola-
tis auum portare possit. ideo proceres etiam serenas uocat.
Cum etiam roris gutte mane in herbis inueniuntur. Nam mons
ille macedoniae qui Olympus uocatur. tante altitudinis ēē dicitur.
ut in eius cacumine nec uentus sentiat nec nubes recolligat.
quia excessit altitudines sua totum istum aerem humidū in
quo aues uolant. et ideo nec ibi aues uolare adseruntur ab eis
qui per singulos annos solebant nescio quorum sacrificiorū causa
memorati montis cacumina ascendere et aliquas notas in pulue-
re scribere quas alio anno integras inueniebant. quod fieri non
posset si uentum aut pluuias locus ille pateretur. deinde quia
tenuitas aeris illius qui ibi est non eos spirabat. durare ibi nō pote-
rant nisi spongas humectas naribus applicarent unde crassio-
rem et consuetum spm ducerent. huius etiam indicauerunt nullā se-
quem in eo loco aliquando uidisse. Non itaq. in merito nō solum
insectes et cetera quae in aquis sunt animalia. sed aues etiam de
quibus natas esse fidelissima scriptura commemorat. quia p-
sum aerem uolare possunt quidem maris et terrae humorib.
argit. Dixerit quoq. dī pducant terra animam uiuentē ecce.

Omnia conditori et artificio suo pulchra sunt qui omnibus utitur ad
gubernationem in uniuersitatibus cuius summa lege dominatur. Si
enim alicuius opificis officinam intrauerit imperitus. uidet
ibi multa instrumenta quorum causas ignorat. et si multum
est insipiens supflua putat. Si uero in fornacem incautus
ceciderit. aut ferramentum acuto cum id male tractat ipse se
uulnerauerit etiam perniciosa et noxia aestimat ibi esse
multa. quorum tamen usum nouit artifex insipientiam
inridet. et tam tam stulti sunt homines ut apud artificem
hominem non audeant utiuperare quae ignorant. sed
cum ea uiderint credant necessaria. In hoc autem mundo
cuius est conditoris audent multa reprehendere. quorum
causas non uideant et uolunt se uideri scire quod nesciunt.
Ergo o fatorem nescire mundum et rane quare creati sunt a multis
et uisum miculi. Uideotamen omnia in suo genere et pulchra esse.
quamuis propter nostra peccata multa nobis uideantur aduersa.
non enim alicuius animalis corpus et membra considerare ubi
non mensuras et numeros et ordinem inuenio ad uirtutem
concordiae pertinere. quae omnia unde ueniant non intel
lego nisi a summa mensura et numero et ordine quae in ipsa
dei sublimitate incommutabilia atque aeterna consistunt
omnia animalia aut utilia sunt nobis aut perniciosa aut sup
flua depunctionis. aut punimur et exercemur et terremur
ut non istam uitam multis periculis atque laboribus subditam.

sed aliam meliorem ubi summa est securitas diligamus et deside-
remus etiam nobis pietatis ueritatis meritis comparemus. Sup-
flua uero sibi displicent quod non possunt. placeant quod non ob-
stet. et si domui prae non sunt necessaria. ex his tam completur
huius uniuersitatis integritas quae multo maior est quam dom-
inae et multo melior. hanc enim multo melius administrat deus
quam unusquisque nostrum domum suam. Usurpa ergo utilia. caue
perniciosa. relinque superflua. In omnibus tam cum mensuras et
numeros et ordinem uides artificem. quaere sic fortasse ube-
riorem fructum capies. cum dominum laudas in humilitate formice.
quam cum transis fluvium malicius iumentum altitudine
tunc. faciamus hominem ecce. Homo ad imaginem dei factus dicitur
secundum interiorem hominem ubi est ratio et intellectus unde pre-
est piscibus et ceteris animalibus omni-que terrarum. Cuius dixisset
faciamus hominem et cetera. Ad id dicit continuo. et post piscibus. ecce.
ut intellegeremus non propter corpus dei hominem factum ad imaginem
dei. sed propter potentiam quia omnia pecora superat. Omnia enim anima-
lia. ecce. Subiecta sunt homini non propter corpus. sed propter intellec-
tum quem nos habemus et illa non habent. quam uis etiam corpus
nostrum sic fabricatum sit ut indices nos meliores esse bestiis. et prop-
terea deo similes omnium animalium corpora siue quae in aquis
sunt siue quae in terra uiuunt. et uolantium inclinatas ad ter-
ram et non erectas sicut hominis corpus. quod significatur. etiam
animum nostrum in superis sua id est in aeterna spiritualia erectum esse

debere. ita intellegitur panimum maxime. ac testante etiam erecta
corporis forma homo factus ad imaginem dei et similitudinem. Quo
modo homines a feris aut uolatilibus occiduntur. R. Dampnatus post
peccatum homo sitient animatus ualet ut tam multis pecoribus imperet.
quamuis enim amultis feris propter fragilitatem corporis possit occidi.
anullis tam dominari potest cum ipse tam multas et ppe omnes domet.
Quid de regno cogitandum est quod ei renouato et liberato diuina uoce
pmittitur. quomodo accipienda est masculi et femine ante peccatum
coniugatio. utrum carnaliter an spiritaliter. Licet enim eam nobis etiam
spiritaliter accipere ut in carnalem fecunditatem coniunctio masculi
et femine huius ad regendum illius ad optemperandum accommodan
da et spiritalis foetus intellegibilium et immortalium gaudiorum replens
terram. id est ita subiectum habeat. ut nullam ex eo aduersitatem nullam
molestiam pateretur quod ideo sic credendum est quia nondum erant
filii saeculi huius antequam peccarent. Filii enim saeculi huius gene
rant et generantur sicut dominus dicit cum in corporacione uitae futurae
nobis pmittitur carnalem istam generationem condemnandam esse de
monstrant. Et dominamini piscibus maris. ecce. Saluo quidem intellec
tum quo manifestum est omnibus his animalibus hominem rationem
dominari. recte tam intellegitur etiam spiritaliter ut omnes affectiones
et motus animi quos motus habemus istis animalibus similes subdi
tos haberent. et eorum dominarentur propter temperantiam et modestiam.
Cum enim non reguntur isti motus erumpunt et pergunt in faedissimas
consuetudines et per diuersas periculosasque dilectiones nos rapiunt. et

faciunt similes omnigeni bestiarum. Cum autem reguntur et sub
iunguntur omnino mansuescunt et nobis concorditer uiuunt. non
enim alieni sunt a nobis motus animi nostri. pascuntur etiam nobis
cogitatione rationum et morum optimorum et uitae aeternae quasi herbis
et lignis. et haec est hominis uita beataque tranquilla cum omnis motus
eius ratione ueritatisque consentiunt et uocantur et amores sancti et casti
et boni. si autem non consentiunt dum negliguntur reguntur conscin
dunt et despiciunt animum et faciunt uitam miserrimam. et uocantur
perturbationes et libidines et concupiscentiae male. de quibus nobis
iam precipitur ut eas quanto possumus laborare. crucifigamus in nobis
donec absorbeat mors in uictoria. ammoneri debet non carnaliter
haec esse intellegenda quia herbe uirides et ligna fructifera omni
generi bestiarum et omnibus uolatilibus et omnibus serpentibus in
genesis dantur ad cibum cum uideamus leones et accipitres et miluos
et aquilas non pasci nisi carnibus et interfectione aliorum animalium
et quod etiam de nonnullis serpentibus credo quia in harenosis et inde
sertis locis ubi nec herba nec lignum nascitur. sane non est pretereundum
quod dictum est. Iterant ualde bona. Cum enim de singulis agere
dicebat tantum uidit deus quod esset bonum. cum autem de omnibus dice
retur paruum fuit dicere bona nisi adderetur et ualde. Si enim
singula operati considerantur a prudentibus inueniuntur habere
laudabiles mensuras et numeros et ordines in suo quaque genere con
stituta quantum magis omnia simul id est uniuersitas quae istis singu
lis in unum conlatis impletur. omnis enim pulchritudo quae parari

tibus conficit. multo est laudabilior in toto quam in parte sicut in corpore humano si laudemus oculos solos. si nasum solum. si solas genas aut solum caput aut solas manus aut solos pedes ecce. si pulchras singula et sola laudamus quanto magis totum corpus cui omnia membra singula pulchra sunt et conferunt pulchritudinem suam ita ut manus pulchra quae etiam sola laudabatur in corpore. si separetur a corpore eipsa amittit gratiam suam ecce sine illa in honestas tanta est uis et potentia integritatis ut etiam quae multa sunt bona tunc placeant cum in uniuersum aliquod conueniunt atque concurrunt. In uniuersum autem ab unitate nomen accepit quod etiam in sermone aliquo ornato atque composito. si considerem singulas syllabas uel etiam singulas litteras quaecumque sonauerint statim transeunt non eis inuenimus quid delectet atque laudandum sit. Totus enim ille sermo non de singulis syllabis aut litteris. sed de omnibus pulcher est. Igitur perfecti sunt caeli et terrae ecce. Velamen auferatur quando similitudinis et allegoriae cooperimento sabbatque ueritas nudatur ut possit uideri locutionis huius regula in multis diuinarum scripturarum locis animaduertenda atque discenda est. Quid enim aliud significat requieuit deus. nisi requiem nostram quam daturus est nobis ab operibus nostris si et nos bona opera facierimus. secundum istam figuram locutionis dicto et apostolus. Ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Non enim spiritus sanctus gemit quasi indigeat aut angustias patiatur qui secundum deum interpellat pro eis quia ipse nos mouet adorandum cum gemimus. quod ipso

mouente nos facimus. Ipse facere dictus est sic dicitur etiam illud. Temp
tet uos dñs dñs uester ut sciat si diligatis eum. non enim ut fiat ipse quem
nihil latet sed ut scire nos faciat quantum in eius dilectione perfici
mus temptari nos prout ait. et dñs noster dicit nescire se diem et horam
define saeculi. Quid enim potest esse quod ille nesciret. sed hoc ualide
discipulis occultabat nesciente esse dixit quod illos nescientes occul
tando faciebat. secundum hanc figuram patrem solum dixit scire
ipsum diem. sed quia eundem filium scire faceret. ex hac figura
multae quaestiones in diuinis scripturis eis iam quicquid loquuti
onis huius nouerint sine ulla difficultate soluntur. Talibus to
quutionibus habundat etiam nostra consuetudo cum dicimus laetum
diem quatenus laetos facit. et fossam caecam quod nos eam non uidemus
et linguam politam quae polita uerba facit. Postremo etiam quietum
ab omnibus molestis tempus dicimus in quo nos ab omnibus moles
tis quieti sumus sic ecclesiastes requiesse dictus est quod in illo requiesce
mus ab omnibus operibus nostris si opera bona fecerimus quod et ipsa
bona opera nostra illi tribuenda sunt qui uocat. qui recipit. qui uiam
ueritatis ostendit. qui et ut uelimus inuitat. et uires implendia
quae imperat ministrat. Sed quare septimo die requieuit. ita dili
gentius considerandum arbitror. Uideo enim propter totum textum
scripturarum diuinarum sex quasdam aetates operosas certas quasi
limitibus suis esse distinctas ut in septima speretur requies. Et
eiusdem aetates habere similitudinem istorum sex dierum in quibus
ea facta sunt quae deum fecisse scriptura commemorat. Primordia

enim generis humani quibus ista luce frui coepit bene comparantur.
Primo diei quod dicitur fecit lucem. haec aetas quasi infanzia deputanda est
ipsius uniuersi saeculi quod quasi unum hominem p[ro] portione magni-
tudinis suae cogitare debemus. quia et unusquisque homo cum primo
nascitur et exiit ad lucem. agit primam aetatem infantiam. haec ten-
ditur ab adam usque ad noe generationibus x. quasi uespera huius
diei fit diluuium quod infanzia nostra quasi obliuionis diluuium deletur.
et incipit mane a temporibus noe. Secunda aetas quasi pueritia. et ten-
ditur aetas usque ad abraham aliis generationibus x. et bene comparatur
secundo diei quod factum est firmamentum quod diuidit aquas ab aquis.
quia et circa in qua erat noe cum suis. firmamentum erat inter aquas inferi-
ores in quibus natabat. et superiores quibus complebatur. Haec aetas
non diluuium deletur. quia et pueritia nostra non obliuione tegitur de-
memoria. meminimus enim nos pueros fuisse. infantes autem non me-
minimus. Huius diei uespera. est confusio linguarum in eis qui turrem
faciebant. et fit mane ad abraham. Sed nec ista aetas secunda generauit
populum dei quia nec pueritia apta est ad generandum. mane ergo
fit abraham. Et succedat aetas tertia similis adulescentiae. et bene com-
paratur diei tertio quo ab aquis terra separata est. Ab omnibus enim
gentibus quarum error instabilis et uani simulacrorum doctrinis qua-
si uentis omnibus mobilis maris nomine bene significabatur. Ab hac
ergo gentium uanitate et huius saeculi fluctibus separatus est
populus dei p[ro]pter abraham quasi terra cum apparuerit arida. id est
ficiens umbrem caelestem diuinorum mandatorum. qui populus unum

dm̄ colendo quasi rigata terra fructus utiles posset pferre sc̄arum
scripturarum et prophetarum. Haec enim aetas potuit generare populū
do. quia et tertia aetas idest adulescentia filios habere iam potest. et
ideo ad abrahā dictum est pater multarum gentium posurte antechim
cui credidisti qui uiuificat mortuos et uocat ea quae non sunt tamquam
ea quae sunt. qui contra spem in spem credidit ut fieret pater multarū
gentium secundum quod dictū est ei. sicut semine tuum sicut stellas
caeli. et cetera. Haec aetas porrigitur ab abrahā usq. ad dauid^{um} xiiii gene-
rationibus. huius uespera est in populi peccatis quid diuina mandata
p̄teribant usq. malitiam pessimi regis saul. ex inde est mane regnum
dauid. Haec aetas iuuentutis similis est. et reuera in om̄s aetates reg-
nat iuuentus. et ipsa est firmum ornamentū aetatum omniū. Et
ideo bene comparatur quarto diei quo facta sunt luminaria in firma-
mento caeli. Quid enim euidentius significat splendorem regni
quam solis excellentia et plebem obtemperantē regi lunae splen-
dor ostendit quasi sinagogam ipsam et stellas principes eius et omnia
quasi infirma in ro regi stabilitate fundata huius quasi uespera est
in peccatis regum quibus illa gens meruit captiuari atq. seruire.
et est mane trans migratio in babilonē cum mea captiuitate populus
leniter in peregrinatione collocatus est. et porrigitur haec aetas
usq. ad aduentum dñi nr̄i. idest quarta aetas declinatio a iuuentute
ad senectutem. nondum senectus sed iam n̄ iuuentus quia senior aetas est
quam greci πρηνεπτεριον uocant. nam senex apud iudaeos נַרְחָא
sed פֶּלֶא dicitur. et reuera sic ista aetas a regni robore inclinata.

et fracta est in populo iudeorum quem admodum homo cui uentura
sit senior et bene comparatur illi diei quinto quo facta sunt animalia
in aquis et uolantia caeli potius quam illi homines intergentes qua
si in mari uiuere coeperant habere incertam sedem et instabilem
sicut uolantes aues. Sed plane erant ibi etiam coetui magni. id est illi
magni homines qui magis dominari fluctibus scilicet quam seruire in
illa captiuitate potuerunt. non enim ecclesia idolorum a quo terrore
deprauata sunt. ubi sane animaduertendum est quod benedixit illis
animalibus dicens. Crescite et multiplicamini. quod reuera gens
iudeorum. ex quo dispersa est intergentes ualde multiplicata est.
huius diei hoc est huius aetatis. quasi uespera est. multiplicatio pec
catorum in populo iudeorum. quia sic excreta sunt ut etiam
ihm xpm non possent agnoscere. Mane autem fit explicatione
euangelii per dnm nrm ihm xpm. et finitur dies quintus. Incipit
sextus in quo senectus ueteris hominis apparet. hac enim aetate
carnale illud regnum uehementer attritum est quando et tem
plum dei dirutum est et sacrificia illa cessauerunt. et nunc e gens
tantum ad regni sui uires attinet quasi extremam uitam trahit.
Ista tamen aetate quasi in senectute ueteris hominis homo nouus
nascitur qui iam spiritualiter uiuit. Sexto enim die dictum est.
producat terra animam uiuentem. Nam quinto die dictum erat
producant aquae non animam uiuentem. sed reptile animae ui
uentis quoniam corporalia sunt et adhuc corporali circum cisione
et sacrificis quasi in mari gentium populus ille seruiebat

Legi. Iſtam uero animam uiuentem dicit qui uitam aeternam incipiunt
deſiderare. ſerpentes ergo & pecora quae terram producit gentes ſigni
ficant iam ſtabiliter in euangelio credituras de quibus dicitur in illo
uase quod petro demonſtratum eſt macta & manduca. ecce in illo
immunda diceret reſponſum eſt illi. quia etiam munda uirtute tu immun
da ne dixeris. Tunc fit homo ad imaginem & ſimilitudinem.
Sicut in iſta ſexta aetate naſcitur in carne dñs noſter de quo dictu
eſt in propheta. & homo eſt & equus agnoſcet eum. quem admodu
illo die maſculus & femina. ſic in iſta aetate xp̄s & eccleſia. & po
nitur homo in illo die p̄coribus & ſerpentibus & uolatilibus
caeli. ſicut in iſta aetate. xp̄s regit animos obtemperantes
quae ad eccleſiam partim de gentibus partim de populo iudaeoru
uenerunt ut ab eis domarentur atq. manſueſcerent homines.
uel carnali concupiſcentie dediti ſicut pecora uel tenebroſa
curioſitate obturati quaſi ſerpentes uel elati ſupbia quaſi
aues. & ſicut in illa die paſcitur homo animali ipſoſ
herbis & ceteris. ſic in iſta aetate ſpiritalis homo quicumq. boni
miniſter eſt xp̄i & cum bene quantum poteſt imitatur. cum
ipſo populo ſpiritualiter paſcitur ſc̄arum ſcripturarũ ele
mentis. & lege diuina partim ad concipiendã foecundita
tem rationum atq. ſermonum quaſi herbis partim ad uir
tutẽ morum conuerſationis humane quaſi lignis fruẽ
tis partim ad uigorem fidei & ſpei caritatis in uitam
aeternam quaſi herbis uiridibus id eſt uirginitatibus quae

nullo aestu tribulationum possint acrescere. sed spiritalis. sic istis alim-
tis pascitur. ut multa intellegat. Carnalis autem id est paruulus
in xpo quasi pecus est ut multa credat intellegere nondum potest.
tamen eosdem cibos omnes habet. huius aetatis quasi uespera ut in
annos non inueniat sic amen nondum esse coepit. Illa est enim de qua
dn̄s dicit putas ueniens filius hominis inueniet fidem super terrā.
post istam uesperam fiet mane cum ipse dn̄s in gloria uenturus
est nunc requiescent cum xpo ab operibus suis in quibus dictum
est. esto te perfecti sicut pater uester caelestis perfectus est. Tales enim
faciunt opera bona ualde. post talia opera speranda est requies
in die septimo qui uesperam non habet. Nullomodo ergo uerbis
dici potest quemadmodum dñs fecerit. et cum condiderit caelum
et terram et omnem creaturam quam condidit. Sed ista expositio
per ordinem sic indicat quasi historiam rerum factarum ut per dica-
tionem futurorum maxime obseruat. Si autem aliquem mouet
quod in istis aetatibus sc̄li duas aetates primas decem generationibus
ad uertimus explicari. tres autem consequentes singule xiii
concrexuntur. Sexta autem ista nullo generationum numero defi-
nita est. facile est uidere etiam in unoquoque homine duas
primas aetates infantiam et pueritiam corporis sensibus in-
herere. qui sensus corporis quinque sunt. Visus. auditus. ol-
factus. gustus. tactus. Quinarius autem numerus dupli-
catur quoniam duplex est sexus humanus. Unde generationes ta-
les existunt masculinus et femininus. Quinarius ergo ut

denarij duplicatus. denarium numeru facit. Jam uero adulescentia etiam
inceps ubi iam ratio incipit in homine pualere accedit quinq. sensib.
cognitio et agnitio quibus uita regitur et administratur. ut iam sep-
tenarius numerus ee incipiat. qui similiter duplicatus ppter dupli-
cem sexum in xiiii generationibus eminet et apparet quas habent
tres aetates consequentes quasi adulescentis et iuuentis et senioris. se-
nec tutis uero aetas sicut in nobis nullo fixato annoru tempore
definitur sed post quinq. illis aetates quantum quisq. uixerit se-
nec tuti deputatur. Sic et ista aetate scilicet non apparent generatio-
nes aetatem occultatissimam uoluntis nouissimas dies quam utiliter
dn̄s latere oportere monstrat. Habet etiam unusquisq. nr̄m in
bonis operibus erecta uita quasi distinctos sex dies istos. post quos
debeat quietem sperare. Primo die lucem fidei quando prius
uisibilibus credit ppterquam fidem dn̄s uisibiliter apparere dig-
natus est. Secundo die quasi firmamentum discipline quod dis-
cernit inter carnalia et spiritalia sicut inter aquas inferiores et
superiores. Tercio die quomodo suam adferendos bonoru
operum fructus separet a labie et fluctibus temptationu carna-
lium quasi aridam terram a perturbationibus maris uelā possit
dicere merito seruo legi. carne legi peccati. Quarto die
quo iam illo firmamento discipline spirituales intellegentias
operatur atq. distinguit uidet quid sint incommutabilis ueri-
tas quae quasi sol fulget in anima. et quem ad modum anima
ipsius ueritatis particeps fiat. et corpori ordinē et pulchritu-

diem presteat quasiluna inluminans noctem. et quam admodum
solle omnes intelligentie spirituales inluminant. obcurrit qua
si in nocte magis exfulgeat. quod interum noctua fortior effectus
inipit. Quotidie in actionibus turbulenti sumus. quasi in a
quis inanis operam propter utilitates fructus saecularis ecclesiarum
libus actionibus quae ad ipsum mare pertinent. id est ad hanc vitam
producere. ecce id est opera que sine annis unius ecclesie grandia
id est fortissimas actiones quibus fluctus sunt et rumpuntur. et
contempruntur et volatilia caeli id est uociferantes in laudem.
Sexto autem die placat terra animam uiuentem id est in qua
stabilitate ueritatis ubi spirituales habet fructus id est bona
in gratia in ueritate animi sui regat. in se nullo animi
uiuentis id est rationis. et ueritatis. sermone. non temeritate
atque peccato. ita fiat etiam homo ad imaginem et similitu
dinem masculi et feminae id est intellectus et actus quo
in comparatione spiritualis foris terram implet id est
carum subiciat. et in quatuor in hominis perfectione de
scribitur superius. In istis autem quasi diebus in se peruenit in
ipsa perfectione singulorum operum et in actione con
tinuam. post ista quatuor operum apparitione ualde
facit homo quicquid operum et intellectus quid sit in qui
eundem ecce. Quia triplex in nobis haec bona operatur. quod
opere. quod uideat. et recte ipse requiescit. dicitur. quia
post haec omnia opera requiem nobis ipse prestabit.

Quomodo enim recte dicitur pater familias aedificare domum cum hoc
non opere suo faciat. sed eorum quibus seruientibus imperat.
sic recte dicitur deus et ab operibus requiescere cum post perfec-
tionem fabrice. illis quibus imperabat permittere ut uacant
et iucundo otio pfruantur.

AURELI AUGUSTI LIBER PRIMVS DE GENESI AD
VERVSUS MANICHEOS EXPLICIT
INCIPIT EIVSDEM LIBER SECVNDVS DE GENESI
ADVERVSUS EOSDEM.

POST enumerationem et expositionem dierum septem.
interposita est quasi quaedam conclusio et appellatus est
liber creature caeli et terrae. Quicquid superius dictum est
cum sit parua pars libri. sed ideo sic meruit uocari quia uni-
uersa scilicet a capite usque ad finem quasi breuis aliqua apte
non prius quod spiritale est eccet. Credamus illam ueluti par-
tem naturae dei in animam hominis fuisse conuersam et cogamur
dicere naturam dei esse motabilem. nam factum esse credamus
animam ab omnipotente deo non illam esse partem dei uel natura-
dei ut ibi qui finit spiritum omnibus. ipse scit omnia. Et alio loco.
Qui finit spiritum hominis. in ipso spiritus hominis in scripturis dicit
ipsius animae potentia naturalis quae distat a peccatis et eis
naturae lege dominatur. De quo dicit apostolus. Nemo scit quae
hominis nisi spiritus hominis qui in ipso est. et ipse spiritus hominis
cum aliquando errat. et aliquando prudenter sapit. muta

bilis est. Non enim potest maius esse signum superbie. quam ut dicatur
se anima hoc esse. quod dicitur est. Cum adhuc substantius uitiorum
et miseriarum molibus gemit. nunc uideamus ipsam beatitudinem
hominibus quae paradisi nomine significatur. nam quia in memoris
deliciosa quies hominum esse solet. et corporis sensibus nostris de oriente
lumen oritur. caelum consurgit quod superius corpus est nostro corpore.
atque excellentius. propterea his uerbis etiam spirituales deliciae quas
habet beata uita figurate explicantur et ad orientem paradisi
plantatur. Intellegamus nos gaudia spiritalia significare omne
lignum pulchrum uisui intellegentiae et ad uescendum suaue ad
aescam quae non corrumpitur quae beatae animae pascuntur. ut ibi
operamini non cibum qui perit. ut est omnis ratio quae cuius est ad ori-
entalem lucem sapientiae. In aeden id est in delicias in mortalibus
et intelligibilibus. Nam deliciae uoluptatis uel epulum hoc uerbo
dicitur. Positum est autem sine interpositione utaliquem locum signi-
ficare uidetur. magisque figuratam facit loquutionem. Productum
autem externum omne illud gaudium spiritale. id est supereminere
terrae. et non in uolui atque obrui terrenarum cupiditatum in publica
mentis. Lignum autem uitae plantatum in medio paradisi. sapientiam
illam significat quae oportet intellegat anima in medio paradisi
quodam rerum se esse ornatam quamuis subiectam sibi habeat omne
naturam corpoream. superesse tamen intellegat naturam dei. et neque
in dexteram reclinat se arrogando quod non est. neque in sinistram
per negligentiam contempnendo quod est. et hoc est lignum uitae

plantatū in medio paradisi. Lignum autem scientiae boni et mali. ipsa item
medietas animae. et ordinata integritas significatur. Nam et ipsum
lignum in medio paradisi plantatum est. et ideo lignū scientiae boni
et mali dicitur. Quasi anima quae debet in ea quae anterioresunt se
extendere. id est in eum. et ea quae posterioresunt obliuiscens. id est
corporeas uoluptates. ad se ipsam deserta ad se conuersa fuerit et sua
potentia quasi sine dō frui uoluerit. intumescit per superbiam quod est
initium omnis peccati. et cum hoc eius peccatum fuerit consequuta.
experiendo discet quid intersit bonum quod deseruit et malū quod cecidit.
Et hoc erit ei gustas se de fructu ligni scientiae boni et mali. Precipitur
ergo illi ut de omni ligno paradisi comedat. de ligno autem scientiae
boni et mali ne comedat. Id est non sic eo fruatur ut ipsam ordinatam
integritatē naturae suae quasi comedendo uiolat atque corrumpat.
Et fluuius egrediebatur de medio paradisi. et cetera. Quod flumen
apphēca significatur cum dicitur. Torrente uoluptatis tuae potabis
eos. hoc est animos aeden. quod latine uoluptas dicitur. Diuidit
in iiii capita. iiii uirtutes significat. Prudentiā. fortitudinem.
temperantiā. iustitiam. Dicitur autem fison ipse esse ganges.
geon autē. nilus. quod etiam in hieremiā propheta animaduertit
potest. nunc alius nominibus appellatur sicut nunc tyberis
dicitur. fluuius qui prius albula uocabatur. Tigris uero et eufrates
fratres etiam nunc eadem nomina tenent. quibus tamē nominibus
uirtutes iudaei spirituales significantur. quod etiam nominū interp
tatio docet. Siquis aebraeā linguam uel siram considerat.

sicut hiru quamuis sit uisibilis et terrenus locus significat tamen
 ciuitatem pacis spiritaliter. Et sion quamuis sit mons in terra specu-
 latione tamen significat. Et hoc nomen scripturarum allegoris
 ad spiritalia intellegenda saepe transfertur. Prudentia uero
 quae significat ipsam contemplationem ueritatis ab omni ore
 humano aliena quae est ineffabilis. quam si eloqueris par tu-
 ris eam potius quam paris. quia ibi audiuit et aptis uerba ineffabi-
 lia quae non licet homini loqui. Haec ergo prudentia terram
 circue quae habet aurum et carbunculum et lapidem prasini
 id est disciplinam uiuendi quae ab omnibus terrenis sordibus qua
 si decocta splendet sicut aurum optimum et uernatē quā nulla
 falsitas umect sicut carbunculi fulgor nocte non umectur. et uernatē
 aeternam quae ueriditate lapidis prasini significatur propter
 uigorem qui non arescit. Flumen autem ille qui circumuegit
 aethiopiam multum calidam atq. feruentem significat for-
 titudine calore actionis alacrem atq. in pigram. Tertius autē
 tigris uadit contra assirios. et significat temperantia quae
 resistit libidini multum aduersari consilii prudentiae. un-
 de plerumq. in scripturis assirii aduersariorum loco ponunt.
 Quartus flumen non est dictus contra quid uadat autquam
 terram circumuegit. Iustitia enim ad omnes partes animae pertinet
 quia ipsa ordo et aequitas animae est. quae sibi tria ista concor-
 diter copulantur. Prima prudentia. Secunda fortitudo.
 Tercia temperantia. Et ista tota copulatione atq. ordinatione

iustitia. Quod autem constitutus est homo in paradiso ut operaretur
et custodiret. opera illa laboriosa non erant. Alia est namq. in
paradiso operatio et alia in terra quae post peccatū dampnatus
est. Ex eo autem quod additum est ut custodiret. significatum
est qualis illa operatio. Erat namq. in tranquillitate beatę ui
tę ubi mors non est. omnis opera est custodire quod tenet. acce
pit etiam pceptum de quo superius iam tractauimus qđ pcep
tum quae sic concluditur ut non ad unum loquatur. sicut enim dicit
qua autem die manducate morte moriemini. Incipit exponi quo
modo sit facta femina et facta dicitur in adiutorium uiri. ut copu
latione spiritali. spirituales focos accenderet. id est bonā operatio
nem diuine laudis dum ille regit haec obtemperat ille sapien
tia regitur haec uiro. caput uiri xps. et caput mulieris uir. Ideo
dicitur non est bonum hominem esse solum. Adhuc enim erat
quod fieret. ut non solum anima corpori dominaretur quia corpus
seruile locū tenet sed & uirilis ratio subiuget sibi animalem par
tem suam propter quod adiutorium imperat corpori. Ad huius rei
exemplum femina facta est quare rerum ordo subiugor uiro ut quod
in duobus hominibus euidentius apparet id est in masculo & femina
& iam in uno homine considerari possit ut appetitum animi per
quem de membris corporis operamur habeat mens interior tam
quam uirilis ratio subiugatum. et iuxta legalem modum in po
nat adiutori suo sicut debet uir feminā regere nec eam pmitte
re dominari in uirum. quod ubi contingit pueria et misera

domus est. Primo ergo demonstra uideat hominem in quantum melior
esset pecoribus et omnibus inrationabilibus animalibus. Et hoc
significat quod dicitur tunc est. Adducta esse ad illum omnia. ut cui
deret quid ea uocaret et eis nomina imponeret. Ex hoc enim
apparet ipsa ratione hominem meliorem esse quam pecora dis-
tinguere. et nomina etiam discernere non nisi ratio potest quae de
ipsis iudicat. sed haec facilis ratio est. Cito enim homo intellegit
se meliorem esse pecoribus. illa est difficilis qua intellegit in se
ipso. aliud esse rationale quod regit. aliud animal quod regitur.
et quoniam hoc secretior sapientia uidet. ipsam uisionem secretam no-
mine soporis significari arbitror. quem inmisit deus in adam
quando ei mulier facta est. ut enim hoc uideatur. non est opus
oculis istis corporeis. sed quanto quisque ab istis uisibilibus rebus
interiori intellegentiae secesserit. hoc est obdormiscere. tan-
to melius et sincerius illud uidet. Ipsa autem cogitatio quam
tellegitur in nobis aliud esse quod ratione dominetur. aliud quod
rationi obtemperet. Ipsa autem cogitatio ueluti effectio mulie-
ris est de cocta uiri propter conuentionem significandam. deinde
ut quisque huic se parti dominetur. recte. et fiat quasi iugalis
in se ipso ut caro non concupiscat aduersus spiritum. sed spiritum subiuge-
tur. id est concupiscentia carnalis non aduersetur rationi. sed
potius obtemperando desinat esse carnalis opus habet perfecta
sapientia cuius contemplatio quae interior est et secretior
et ab omni sensu corporis remotissima conuenienter etiam

ista soporis nomine intellegi potest. Tunc enim ordinatissime
caput mulieris uir. caput uiri est xps. quae sapientia est di et sane
in locum illius costae carnem adimpleuit ut hoc nomine insinua
retur dilectus affectus quod diligit quisq. carnem suam et non
est durus ut eam contempnat quod diligit quisq. cui p̄est. Non
enī nominata est caro isto loco ut carnalem concupiscentiam
significet. sed illo modo potius quo ppheta dicit auferri apo
pulo cor lapideum et dari cor carneum. hoc modo enī dicit
etiam apt̄s. non in tabulis lapideis. sed in tabulis cordis carna
libus. aliud est quippe ppria loquutio. aliud figurata. Qua
lis est ista quam tractamus modo. quā p̄t̄ et si uisibilis femi
na secundum historiam. de corpore uiri primo facta est
ad hoc do. non utiq. sine causa ita facta est nisi ut aliquod secretū inter
maret. non enim audimus de fute unde femina formaretur. audi
ueller dñs homini uigilanti costam sine dolore detrahere n̄ possit.
siue ergo ista figurate dicta sint. siue figurate etiam facta sint. n̄
frustra hoc modo uel dicta facta sint. sed sunt plane mystica sa
crām̄ta. siue hoc modo quo tenuitas n̄ra conatur. siue alio melio
re. secundum sanam fidem tamen interpretanda et intellegenda.
ocauit ergo mulierem suam uir quasi potior inferiorem. Et
h̄c haec nunc os deosibus meis p̄p̄t fortitudinem. et caro p̄pter
temperantiā. Haec namq. duae uirtutes ad inferiorem animam
arte quam prudentia rationalis regit docentur p̄tinere
et uocabitur uirago uel uirgo potius habet aliquā similitu

dinem cum uiri nomine. Relinque homo patrem et matrem. ecce.
Quomodo refertur ad historiam non inuenio nisi quod plerumque in genere
humano ista contingunt. sed tota prophetia est cuius apostoli meminerunt
in christo et ecclesia. Erat autem uterque nudus. simplicitatem ecclesiasti-
camentum anime significat. ut ibi. Timeo autem ne sicut serpens
etiam decipit. ecce. Serpens autem significatur diabolum. quia sa-
ne non erat serpens. Quod enim dicitur omnibus bestiis figu-
rate. insinuat eum uersutia. Non enim dictum est quod in pa-
radiso erat serpens. sed erat serpens inter bestias quas fecit deus.
Paradisus namque beatam uitam ut superius dixi significat. in qua
iam non erat serpens quia iam diabolus erat. ecclesia beatitudi-
ne ceciderat quia in ueritate non stetit. Nec mirandum est
quomodo loqui mulieri potuerit cum illa esset in paradiso
et ille non esset. Non enim aut illa secundum locum erat in pa-
radiso. sed potius secundum beatitudinis affectum. dicit enim
si locus est talis qui paradisus uocetur in quo corporaliter adam
et eorum cum habitant etiam diaboli accessum corporaliter
intelligere debemus. non utique. sed spiritualiter. sicut apostoli dicunt.
Secundum principem potestatis aeris huius quoniam. et ope-
ratur in filiis diffidentiae. Numquid ergo uisibiliter eis
apparet. aut quasi corporeis locis accedit ad eos in quibus
operatur. sed multis modis per cogitationes suggerit quicquid
potest quibus suggestionibus resistunt qui ueredicunt
non ignoramus astutias eius. Quomodo accessit ad iudam

quando ei persuasit ut dñm traderet. numquid in locis p̄ hos locu-
los ei visus est. sed utiq. ut dictum est in cor eius intrauit. Repellit
autem illum homo si paradisum custodiat. quia sic et dñe ecclesia
dicitur in cantico canticorum. Hortus conclusus fons signatus.
quo utiq. non admittitur puer sitis ille persuasor. sed tamen
p̄ mulierem decepit. non enim etiam ratio n̄rā duci ad consen-
sionem peccati potest. nisi cum delectationis mutatio fuerit
in illa parte animae quae debito obtemperare rationi quasi
rettori viro etiam nunc in unoquoq. n̄rā nihil aliud agitur.
quāntum actum est in illis tribus. serpente. et muliere. et viro.
am primo fit suggestio. siue p̄ cognitionem. siue sensus corporis.
uel uidendo. et tangendo. et audiendo. et gustando. et olfaciendo.
ua suggestio cum facta fuerit si cupiditas n̄rā non mouebitur
ad peccandum. excluditur serpentis avaritia. si autē mota fue-
rit. quasi iam mulieri persuaserit. sed aliquando ratio uirilit̄
etiam commotam cupiditatē refrenat quae concupiscit.
quodcum sit non labimur in peccatū. sed cum aliquanta re-
luctatione coronamur. Si autem ratio consentiat et qd libido
commouert facendum esse decernat ab omni beata uita
quasi de paradiso expellitur homo. iam enim peccatum impu-
tatur etiam si non subsequatur factum. qm̄ rea tenetur in
consensione conscientia. Quo autē modo serpens ille pecca-
tum persuaserit. diligenter considerandum est. p̄tinet enim
maxime ad n̄rā salutem. Nam ideo haec scriptae sunt. ut

etiam alia caueamus. cum interrogata mulier respondisset quidem
pceptum esset. At illi. Nequā moriemini. ecce usq. bonū et malū.
Videmus his p supbiam p suatum peccatum. ad hoc enim ualet qd dic
tum est. Eratis sicut di. etiam quod dictum est. sicut enim dī quod
in quacumq. die comederitis ex eo aperientur oculi urī. Quid in
tellegitur nisi p suatum esse nolent. sed in sua potestate potius sine
dō ut legē dō eius se non obseruarent quasi in uidentes sibi ne ipsi
regnent. non indigentes illius aeterno lumine. sed utentes pro
pria pudentia quasi oculis suis ad sciendum bonū et malū. quod
ille phibuisse hoc p suatum est ut suam potestatem nimis amarent.
et cum esse dō pares uolunt illa mediocritate p quam dō subiecti
erant et corpora subiecta habebant quasi fructum a pboris confeti
tut in medio paradisi male uterentur. id est contra legem dī atq.
ita quod acceperant amitterent dum id quod non acceperant
usurpare uoluerint. non enim accepit hominis naturā ut p suam
potestatem dō non regente beatus sit qd nullo regente p suam potes
tatem beatus esse solus dī potest. Vidit igitur mulier qd bonum
est lignum ad uescendum. Quomodo uidebant si clausi fuerant
oculi. sed hoc dictū est ut intellegeremus eos oculos esse apertos
postea quam de fructu illo acceperunt. quibus se nudos uidebant.
et displicebant sibi. id est oculis a sturtiae quib. simplicitas dī
plicet. Cum enim quisq. ceciderit ab illa intima et secretissi
ma luce ueritatis nihil est unde uelit placere supbia. nisi frau
dulenti simulationibus. hinc enim echinocrisis nascitur

inqua multum sibi uidentur corde elati qui poterint fallere et decipere quem uoluerint. et apertis sunt oculi amborum de quibus iam dictum est et tunc uiderunt quod nudii essent. sed oculis pueris quibus illa simplicitas quae nuditas nomine significata est erubescenda uidebatur itaque ut iam non essent simplices.

¶ Eterunt sibi de foliis ficis succinctoria quasi tegentes pudenda sua. id est occultantes simplicitatem de qua erubescerat a stulta superbia. Folia uero ficis pruritum quendam significant. Si hoc bene in rebus incorporeis dicitur. quem miris modis animus patitur cupiditate et dilectione mentiendi. unde etiam latine falsi dicuntur qui iocari amant. in oculis utique simulatio principatum tenet. Itaque cum ambulare etiam in paradiso ad uesperam. id est cum ad eos iam iudicandos ueniret. adhuc ante poenam eorum deambulabat in paradiso id est quasi mouebatur in eius praesentia di quando iam ipsi stabiles in eius mandato non erant. et bene ad uesperam id est cum ab eis sol occideret. id est auferretur ab eis lux illa interior ueritatis. Nudii uocem eius et absconderunt se in conspectu eius. Quis se abscondit a conspectu di nisi qui deserto ipso incipit amare quod suum est. Iam habebat operimentum mendacii. Quia autem loquitur mendacium de suo loquitur. Et adeo ad arborem sedicuntur abscondere quae erat in medio paradisi. id est ad se ipsos qui in medio rerum inter actum et supra corpora ordinati erant. Ergo et se ipsos absconderunt ut conturbarentur miseris erroribus relicto

Lumine ueritatis. quod ipsi non erant. Particeps enim ueritatis potest
esse anima humana. Ipsa autem ueritas deus est. incommutabilis supra
illam. Ab ea ergo ueritate quisquis auersus est et ad seipsum conuer-
sus. et non rectore atq. inlustratore recto. sed desuis motibus quasi
liberis exultat tenebricatur mendacio. qm qui loquitur menda-
cium. de suo loquitur atq. turbatur. ut loquela pphetiae mani-
festat. ad me ipsum turbata est anima mea. Itaq. iam interroga-
tur. adam nondo nesciente abiesse. sed cogente ad confessionem
peccati. Non enim eccles n'r ih's xps tam multa quae interrogabat
noscebat. Respondit autem uoce eius audita abscondit seqm nudus
esset. lam miserrimo errore respondit quasi do displiceat et nudus
sicut cum ipse fecerat. Et si autem hoc pprum erroris utq. cuiq.
displiceat. hoc etiam displicere arbitretur. Illud autem sublimiter
intelligendum quod dicit. Quis enim indicauit tibi quod
nudus esses. nisi quod deligno ex quo pceperant tibi ne comederes
comedisti. Nudus enumerat simulatione. sed uesuebat luce
diuina. unde auersus. ad seipsum conuersus quod significat
de illa arbore comedisse nuditate suam uidit. et displicuit
sibi ex eo qd non habebat aliquid pprum. Deinde iam more
supbie in se non accusat quod consensit mulieri. sed in mulie-
rem refundit culpam suam et sic subtiliter quasi de astantia
qua misere conciperat. uoluit ad ipsum d'm punere qd pec-
cauit. Non enim ait mulier dedit mihi. sed addidit dicens
quam dedit mihi sociam. Nihil est autem tam familiare

peccantibus quam tribuerat uelle undecumq. accusantur. et hoc
de illa uena superbie. et qm sic homo peccauit cum uult ee pardo.
id est liber esse ab eius dominio. sicut ille ab omni dominio liber est
quia ipse dominus omnium qui in maiestate par illi esse non potuit
iam lapsus adiacens in peccato suo parem sibi eum facere conatur
uel potius illum uult ostendere peccare. se autem esse innocentem.
[et mulier interrogata refert culpam in serpentem quasi aut
ille sic acciperet uxorem ut ei obtemperaret non potius ut ipsam
sibi obtemperare faceret. aut illa non poterat di pceptu potius
custodire quam uerba serpentis admittere. ~ iam serpens non
interrogatur sed prior excoepit poenam quia nec confiteri potest
peccatum nec habet omnino unde se excuset. nunc autem non ea
damnatio diaboli dicitur quae ultimo iudicio reseruatur. de
qua dms dicit. lte in ignem aeternu qui paratus est diabolo et
angelis eius. sed ea poena dicitur qua nobis cauendus est. Poena
enim eius est ut in potestate habeat eos quidi pcepta contempnit].
Hoc enim explicatur his uerbis quibus in eum fertur sententia.
et inde maior poena est eius. quia de hac tam infelici potestate
laetatur qui solebat antequa caderet de sublimi ueritate gau
dere in qua non stetit. et ideo illi etiam pecora pponuntur. non
in potestate sed in conuersatione naturae suae quia pecora non
amiserunt beatitudinem aliquam numquam habuerunt in natura
qua acceperant pagunt uitam. Dicitur quidem huic. sup pectus
tuum. quod quidem et in colubro anim aduertitur. et ex illo

animante uisibili adhuc inuisibilem inimicum nr̄m loquutio figura-
tur. nomine enim pectoris significatur supbia. quia ibi dominat̄
in pectore animae. Nomine autem uentris. significatur carnale
desiderium. quia haec pars mollior sentitur in corpore. quia his
rebus serpit ille adeos quos uult decipere. ppter ea dictum est.
pectore et uentre repes. Et terrā comedet cunctis diebus uite
tuae. Id est omnibus diebus quibus agis hanc potestatem ante illā
ultimam poenam iudicii. Haec enim eius uidetur de qua gaudet
atq. gloriatur. Terrā autē comedet. Duobus modis intellegi potest
uel ad te ptinebunt. quos terrena cupiditate decaeperis id est
peccatores qui terrae nomine significantur uel certe genus ter-
tium temptationis. his uerbis figuratur quod est curiositas terreni
quaecomedit p̄funda et tenebrosa penetrat. et tamen temporalia
atq. terrena. Non autem inimicitiae ponuntur inter ipsū et
uirū. sed inter ipsum et mulierē. Numquid quia uiros non temp-
tet et decipit. sed manifestum est quod decipit. an quia ipsum
adam non decipit. sed mulierem eius. sed numquid ppter ea
non est inimicus eius ad quem puenit p mulierem suam. illa de-
ceptio maxime quod iam de futuro dicitur. Inimicitias ponā
inter te et mulierem. Si autem quod deinceps non decaepit
adam nec ipsam etiam deinceps decaepit. Quare ergo ita di-
citur. nisi quod hic manifeste ostenditur non posse nos diabolo
temptari p illam animalem partem qua equasi mulieris imaginē
t exemplum. in ipso uno homine ostendit. et inter semetipsum

et semen illius. semendiaboli. significatur pueris suggestio. sem
autem mulieris. fructus boni operis quo pueris suggestioni resistat.
et ideo obseruat plantam mulieris. ut si quando illicite labitur.
dilectio tunc illam capiat et illa obseruat caput eius. ut eum in
ipso initio suggestionis excludat. iam de poena mulieris. nulla
quaestio est. Manifeste enim multiplicatos dolores habet. atque sus
piria in huius uitae calamitatibus et quod in doloribus pariat filios.
quam uis et ista uisibili muliere compleatur. tamen ad illam
secretiorem consideratio nostra reuocanda est. nam et in pecoribus
feminae cum dolore pariunt filios. et hoc est in illis mortalita
tis conditio potius quam poena peccati. potest fieri ut etiam in femi
nis omnibus mortalium corporum sit ista conditio. sed hoc est mag
num supplicium quod ad istam corporum mortalitatem ex illa
immortalitate uenerunt. ueruntamen magnum sacramentum
est huius sententiae quod nulla abstinentia sit in uoluptate car
nali quae non habeat in exordia dolorem donec in meliorem
partem consuetudo flectatur. quod cum puerit quasi natus
est filius. id est ad bonum opus operatus per consuetudinem suam
bonam quae consuetudo ut nascere cur cum dolore luctatum est
consuetudine male. nam et illud quod post partum dictum est.
Erit tibi conuersio ad uirum tuum. et ipse tui dominabitur.
nonne multae ac prope omnes mulieres absentibus uiris suis pari
unt. et post partum se ad illos non conuertunt quae superius
mulieres sunt et dominantur uiris. Numquid post partum

carent hoc utio utiuri earum dominantur. Immo quasi digni-
tatem sibi additam credunt quod matres fiunt. eplerūq;
supiores existunt. Quid ergo sibi uult quod postea dictum
est in doloribus paries. Additum est. Et erit tibi conuersio
adiurum. et ipse tui dominabitur. nisi quia illa pars animae
quae carnalibus gaudiis tenetur. cum aliquam malā consu-
etudinem uolens uincere passa fuerit difficultatē ad dolo-
rem atq. pepererit consuetudinem bonam. cautiū iam eccli-
ligantiū rationi obtemperat quasi uirō. et ipsis quasi erodita
doloribus conuerit ad rationem. et libenter seruit iubenti ne-
pterum in aliquā pntiosā consuetudinē defluat. Ita ergo
quae maledicta uidentur. pcepta sunt. si non carnaliter
spiritalia legimus. Lex enim spiritalis est. Item de sententia
ista quae plura est in ipsum uirum quid dicemus. numquid for-
te diuites quibus puenit facillimus uictus. neq. operuntur
in terra euasisse istam poenam aestimandi sunt. quod dici-
tur maledicta terra in operetuo ecce. manifestum est
quod nemo euadat istam sententiam. hoc ipsum enī quod in hac
uita quā natus est difficultatem inueniendā uoluntatis habet
ex corruptibili corpore. Corpus enim quod corrumpitur. ad gra-
uat animā. et deprimat. terrena habitatio sensum multa cōgi-
tant. Ipsae sunt labores et tristitiae quas habet homo ex terra
et spinas ac tribulunt. punctiones tortuosarū quae stionum
aut cogitationes de pūsiōe huius uitae quae plerumq. nisi ex

irritantur ex agro diapiantur. suffocant uerbum ne fructificet
in homine. et quia necessitate iam phos oculos et phas aures de ipsa
ueritate ammonemur. et difficile est resistere fantas matibus quae
per os sensus incurrant in animam quamuis pillos. inter et etiam ipsa
an monicio ueritatis. In ista ergo plixitate cuius uultus non sicut
ut comedat panem suum. omnibus diebus uitae suae passuri su
mus. id est huius uitae quae transitoria est et hoc illi dictum est
quod coluerit agrum suum. quia ista patitur donec reuer
tatur in terram de qua sumptus est. id est finiat istam uitam.
quem coluerit agrum istum interius et ad panem suum
quamuis cum labore puenierit. potest usque ad finem uitae
huius hunc laborem pati. Post hanc autem uitam non est ne
cesse ut patiatur. sed qui forte agrum non coluerit. et spinis
eum obprimi permiserit. habens in hac uitam maledictionem
terrae suae in omnibus operibus suis. habebit post hanc
uitam uel ignem purificationis uel poenam aeternam. Itane
mo euadat istam sententiam. sed agendum est ut saltem in
hac uitam tantum sentiat. Quem autem non commoueat
quod post peccatum et sententiam iudicis dei uocat ad am
mulierem suam uitam quia uiuorum ipsa sit mater postea
quam meruit mortem et mortales foetus parere defuna
ta est. nisi quod illos foetus attendit scriptura quos cum in do
loribus peperit fit illi conuersio ad uirum suum et eius
ipsi dominabitur. Sic est enim illa uita quae in peccatis

est. mors appellari in scripturis solet. ut ibi uidua quae in deliciis ē.
uiuens mortua est. Et mortui nomine peccatum suum legimus.
ubi dictum est qui baptizatur a mortuo et iterum tangit illum.
Quid proficit in lauacro suo. pro peccato enim mortuum posuit.
Abstinentiam uero atque ieiunium a peccato quasi baptismum.
hoc est mundationem a mortuo. Iterum redire ad peccatum quasi
iterum tangere mortuum. quare non animalis illa pars nostra
quae quasi uidua debet obtemperare rationi. cum ipsam rationem
de uerbo uite recte uiuendi sarcinam commoeperit appellatur
uita. et cum parturitione abstinentiae quamuis cum doloribus
atque gemitibus. male consuetudini resistens bonam consuetudi-
nem ad recte facta peperit mater uiuorum uocatur. id est recte
factorum quibus contraria sunt peccata. nam illa mors quam
omnes suscepimus debere naturae. in tunice pellicis figurata est.
Ipsi enim sibi fecerunt praenuntia de foliis ficis. Et tamen illis fecit tunica
pellicias. Id est ipsi ad persequendum mentiendi libidinem relictis
facie ueritatis. et tamen corpora eorum in istam mortalitatem car-
nis mutauit ubi latent corda mendacia. Neque enim in illis cor-
poribus caelestibus sic latere posse cogitationes credendum est
quod admodum in his corporeis latent. sed sicut nonnulli mo-
tus animarum apparent in uultu et maxime in oculis. sic nulla
prospicitate et simplicitate caelestium corporum. Omnes omni-
no animi motus latere non arbitror. Itaque illi merebuntur
habitationem et commutationem illam in angelicam formam

qui etiam in hac uita cum possint sub tunicis pellicis occultare men-
dacia. oderant ea tamen et cauere flagrantissimo amore ueri-
tatis. et hoc solum tegunt quod quae audiunt ferre non possunt.
sed nulla mentiuntur. Venit enim tempus ut nihil etiam conce-
gatur. nihil est occultum quod non manifestabitur. Quādiu
autē in paradiso fuerit isti quamuis iam substantia dominantis
di donet uentum esset ad pellicias tunicas. id est ad huius uitae
mortalitatem. quo enim maiore indicio potuit significari mors
quam sentiri in corpore quam pellibus quae mortui pecoribus
derati solent. ita cum contra praeceptum non in imitatione legitima
sed in uita supbia dei esse appetit homo usque ad beluam mortalita-
tem deiectus esse. Ideo sic illi ex diuina uoce insulatur ad. qua
insultatione nos admonemur quantum cauere supbiam. Ecce
idam factus est quasi unus ex nobis sciens bonum et malum.
Iuae ambigua locutio figuram fecit. Nam factus est quasi
unus ex nobis dupliciter intelligi potest. uel unus ex nobis
quasi seipsus. quod pertinet ad insultationem sicut dicitur unus
ex senatoribus utique senator aut certe quia eius sedes esset. quā-
uis senatoris sui beneficio non natura sed sub eius potestate ma-
gere uoluisset. sic dicitur etiam ex nobis quomodo dicitur ex pri-
milibus aut ex consulibus quae etiam non est. sed ad quam rem
factus est quasi unus ex nobis ad sciendam boni et mali. sciens
tunc experimentum discere. utrum sentiat malum quod est

per sapientiam nouit. et potestatem illam omnipotentis quam peti
noluit. Beatus atq. consentiens. poenas suas discat inuitabilem.
Et nunc ne porrigeret manum suam. ad arboris uitae et uiueret in
aeternum. Dimisit illum dñs de paradiso. benedictum est dimisit.
non exclusit. ut ipso peccatorum suorum pondere quasi in lo cum
sibi congruum uideretur urgeri quod patitur. plerumq. malus
homo cum inter bonos uiuere coeperit. si se in melius commuta
re noluerit. ex illa bonorum congregatione pondere suae ma
le consuetudinis pellitur et illi eum non excludunt reluctante.
sed dimittunt cupientem. Quod autem dictum est. ne forte
mittat manum suam et sumit etiam deliquit. Etiam haec
ambigua loquutio est loquimur sic cum dicimus. Ideo te mo
neo ne iterum facias quod fecisti. uolentes utiq. ne faciat. et sic
ideo te moneo ne sis bonus. uolentes utiq. ut sis. Id est moneo te
non desperans quod bonus possis esse sicut apłs dicit. Ne forte
de illis dñs penitentiam ad cognoscendam ueritatem. Porro ergo
uideri ppter hoc homo in labore uitae esse dimisus ut aliquando
manum porrigat ad lignum uitae et uiuat in aeternum. Ma
nus autem porrectio benignificat crucem p quam uita
aeterna recuperatur. quamuis etiam illo modo intelligen
mus. Ne porrigat manum suam ecce. Non in uia poena
post peccatum interclusum ē aditum ad sapientiam. do
neq. dñs misericordiam mensuris temporum reuocet qui

mortuus est conueneratur qui perierant. Dum illi in aequo
operaretur terrā. Id est in corpore isto toleraret. ac si posset
collocare mortuum redeundi. mortuus autem contra para-
disum in miseria quae utiq; beate uitae contrarietur. Nam
beatā uitam paradisi nomine significatam exisimo et col-
locatur ante paradisum uoluptatis cherubim eccet. Cherubim
scientiae plenitudo dicitur. flammeum gladium uersa-
tilem temporales poenae uicellatantur qm tempora uolu-
bitate uersantur. propterea flammeus dicitur quia uita
quodam modo huiusmodi tribulatio. sed aliud est uti ad con-
sumptionem. aliud uti ad probationem. Nam et apte dicit
Quis scandalizatur et ego non uidebo. sed si affectus probat
eum magis. quia de caritate ueniebat. esse tribulatio-
nem quas iusti patiuntur ad ipsam pertinent flammeum
gladium qui in igne probatur aurū et argentum et huiusmodi
incommoda in camino tribulationis. Quem enim diligit dñs
corripit. qm tribulatio patientiam operatur. Et credendum
est lignum uitae plenitudine scientiae flammeo gladio cus-
todi. Nemo potest puenire ad lignū uitae. nisi per has duas.
Id est tolerantia molestarū. et scientiae plenitudinē. Sed
tolerantia molestarum omnibus idcirco in hac uita subeun-
da est tendentibus ad lignum uitae. Plenitudo autē scien-
tiae uidetur paucioribus puenire. ut quasi non omnes quae-
runt ad lignum uitae per scientiā plenitudinem ueniunt.

quamuis omnem tolerantiam molestarum. idest flammeum gladium
uer facilius sciant sedat tendatur qd apte dicit. Plenitudo legis caritas.
Et uideam eandem caritatem pcepto illo gemino contineri. Diliges dnm
dm tuum. et diliges proximum tuum. In quibus duobus mandatis tota lex pendet
et prophete. Sine dubitatione intellegim ad lignum. non solum pfla
meum gladium. idest p tolerantia molestarum temporalium. sed etia
plenitudinem scientie id p caritate ueniri. Quia sic caritas inquit non
habetum nihil sum. Sed in hoc sermone sollicitus sum consideratione fac
tarum rerum quam explicata. et deinde consideratione pphetie que
remanet. explicandam iam breuiter. Posito enim quasi signo quodama
nifesto quo cetera designantur. non diu nos quantum arbitror ista con
sideratio retinebit. dicit enim apls. sacramentum magnu ee qd dictu e.
Propt hoc relinquet homo patrem et matrem. et cet usq. in carne una
qd ipse int praetatur subiciendo. Ego dico in xpo et ecclesia ergo qd
secundum historiam impletum est in adam prophetiam significat xpm
qui reliquit patrem cu dicit. Ego a patre exui. et ueni in hunc mundu
non loco reliquit quia ds loco non tenet neq. uersatione peccata sicut
a pofitate relinquunt dm. sed apparendo hominib. in homine. Cu uer
bum caro factum est et habitauit in nobis. qd ipsum non commutatio
nem naturae significat. sed susceptionem inferioris psonae. idest
humane ad hoc ualet etia qd dicit. semetipsum exinanuit. quia non
eadignitate apparuit hominibus quae est apud patrem blandi
entium infirmitati quae cor mundum nondum habebant unde
uidetur uerbum. In principio ds apud dm. Quid est ergo qd dictu est

reliquit patrem . nisi reliquit apparere hominibus sicut est apud
patrem . Item reliquit matrem . idest sinagogam ueterem atq.
carnalem obseruationem quae illi mater erat ex semine dauid se-
cundum carnem . Adhesit uxori suae idest ecclesiae . ut sint duo
in carne una dicit enim apłs Ipsum esse caput ecclesie ex late-
re ecclesiae corpus . Ergo ipse soporatus est dormitatione passionis
ut coniux ecclesiae formaretur . quā dormitione cantat ppheta dicens .
Ego dormui et somnū cepi et exsurrexi quia dñs suscepit me . Forma-
ta est enim ei coniux ecclesiae de latere eius . Idē de fide passionis
et bñ . Nam per cuius latus eius lancea sanguinem et aquā pfu-
dit . Factum est autem ut supra dixi ex semine dauid secundū
carnem sicut apłs dicit idest tamquam de limo terrae . Cum
homo non esset qui operaretur terram . quia nullus homo
operatus est in uirgine de qua natus est xp̄s . Fons autem
ascendebat de terra et irrigabat superficiem terrae . Facies
terrae . idest dignitas terrae . Mater dñi uirgo maria rec-
tissime accipitur . quam irrigauit sp̄s sc̄s qui fontis et aquae
nomine in euangelio significatur ut quasi de limo talis homo
illo fieret qui constitutus est in paradiso ut operaretur ibi
et custodiret idest in uoluntate patris ut eam impleret atq.
seruaret . Nam p̄ceptum quod accipit nos accipimus in illo
quia unusquisq. xp̄ianus sustinet p̄sonam xp̄i . dicente ipso
dño . quamdiu fecistis unum ex his minimis istis mihi fecistis .
atq. utinam faceremus sicut p̄ceptum est . Omni ligno

paradisi quod significat spirituales nequicias. fructus autem
sp̄s. caritas. gaudium. pax. longanimitas. benignitas et cetera
sicut ap̄l̄s dicit. Et non tangeremus lignum in medio para-
disi plantatum scientiae boni et mali. id est non uellemus
sup̄bire de natura n̄ra. quia sicut iam diximus media est
ut de coepto experiremur quid inter est inter simplicem
fidem catholicam et fallacias hereticorū. Ita enim pueni-
mus ad scientiam boni et mali. Nam oportet inquit here-
ses esse. eccetera. Et enim serpens ille secundum p̄phetiam
hereticorum uenena significat. et maxime istorum mani-
cheorum. et qui cumq. ueteri testamento auersantur.
non aliquid manifestius p̄nuntiātum arbitror. quā siue
istos in illo serpente. uel potius illum in istis esse uitan-
dum. Illi enim loquatiis atq. iactantiis p̄mittunt.
scientiam boni et mali. et in ipso homine quasi in ligno
plantato in medio paradisi etiam scientiam demonis
tratuos esse p̄sumunt etiam illud quod dictum est
Eritis uteli qui magis quam isti dicunt qui p̄supbiam
suam uanitatem eandem supbiam p̄suadere. conan-
tes adfirmant animam naturaliter hoc esse quod d̄r
est ad quos magis p̄tinet. apertio carnalium oculorū
quam ad istos qui relictā interiore sapientiae luce
solē istum qui p̄tinet ad oculos corporis ad orare
compellunt. Et omnes quidem generaliter heretici

scientiae pollicitatione decipiunt et reprehendunt eos quos
simpliciter credentes inuenerint. et quia omnino carnalia
persuadet quasi ad carnalium oculorum apertione conantur
adducere. ut interior oculus excutatur. sed etiam istos
corpora sua displicent. non propter poenalem mortalitatem
quam peccando meruimus. sed ita ut negent dominum esse
corporum conditorem quasi apertis oculis carnis nuditas
ista displiceat. sed nihil uehementius istos designat et
notat. quam quod dicit serpens nequaquam moriemini
ecce. Sicut enim isti credunt quod serpens ille christi fue-
rit etiam nescio quem gentes tenebrarum sicuti adfir-
mant illud preceptum dedisse confingunt quasi inuide-
re hominibus scientiam boni et mali. ex ista opinione etiam
nescio quos serpentinos natos esse arbitror. qui serpen-
tem pro christo colere dicuntur. nec attendunt apertum quia
Timeo ne sicut serpens euam seduxit a furtia. sic uesperi
sensus corrumpantur. Hos ergo per istam prophetiam pro-
figuratos esse existimo. sed uertur autem uerbis huius
serpentis carnalis noscitur concupiscentia et per illam
decipitur adam non christus sed christianus. qui si preceptum
dei seruare uellet ex fide perseveraret donec idoneus
fieret intelligentia ueritatis. Id est si operaretur in
paradiso etiam totidie quod acceperat. non ueniret in illa
deformitate. utrum sibi displiceat caro quasi nuditas

sua carnalia magis regenda mendaciorū quasi folia fici
colligeret quibus sibi faceret succinctoria. Hoc enim
isti faciunt cum de xpō mentiuntur. et ipsum mentitum
esse p̄dicant. et quasi abscondunt se a facie dī ad sua men
dacia ab illius ueritate conuersi sicut ap̄ls dicit. Uerita
te quidem auditum suum auertentes. ad fabulas autē
conuertuntur. Et ille quidem serpens. id est ille error
hereticorum qui temptat eccliam contra quem cantat
ap̄ls cum dicit. Metuo ne sicut serpens seduxit euam
a sciuitiam. sic et sensus ur̄i corrumpantur. Ille error
ergo pectore et uentre serpit et terram comedit. non enim
decipit nisi aut sup̄bos qui sibi arrogare esse quod non sunt
cito credunt quod summi dī et animae natura una eadem
quae sit. aut desiderius carnalibus implicitos qui libenter
audiunt quod lasciuie quicquid faciunt non ipsi faciunt
sed gens tenebrarum aut curiosos qui terrena sapiunt. et ipsi
taliter terreno oculo inquirunt. Erunt autem inimicitiae
inter istum et mulierem. et inter semen eius et semē mulieris.
Si pariat ista filios quam uis cum doloribus si ad uirum suum
conuertat ut ei ipsi dominetur. Tunc enim potest cognos
ci non aliam partem in nobis p̄tinere ad auctorem dī et
aliam ad gentem tenebrarum sicut isti dicunt. sed potius
et illud quod regendi habet potestatem in homine et illud
inferius quod regendum est ex dō esse ut ap̄ls. Vir quidem

non debet uelare caput suum cum sit imago ecclesie gloriati. muli-
eris gloria uiri. non uir de muliere. sed mulier ex uiro est. ecce.
Omnia autem ex deo. Laboret autem adam in agro suo. et cum
spinas et tribulos germinet terra. Intellegat non naturae
esse sed poene. et hoc nescio cui genti tenebrarum. sed diui no-
iudicio tribuat quia moderamen iustitiae est sua cuiq. tri-
buere. ipse det mulieri aescam caelestem quam accipit accipit
a capite suo quod est xps. Non ab illa accipiat uetitum cibum
id est hereticorum fallaciam cum magna pollicitatione scien-
tiae. et quasi secretorum adaptionem quo fiat ad decipien-
dum. error ipse conditor. hereticorum quippe supbia
et curiosa cupiditas in parabolis clamat sub mulieris imagine.
qui tul-tus est de uertat ad me. ecce. Et necesse est tamen
cum ex illa quisq. crediderit pdicante libidine mentienti
quia ex xpm mentitum esse credit. accipiet tunicam pellicia
diuino iudicio quo nomine mihi uidetur in ppheta signi-
ficari non corporis mortalitas quae signatur in historia
de qua iam tractatum est. sed de carnalibus sensibus ac trac-
tata fantas mata quae carnaliter mentientem diuina
lege consequantur et contingunt atq. ita de paradiso id est
de catholica fide ex ueritate dimittitur habitaturus
contra paradisum id est. eidem fidei contra dic turus.
quis aliquando se ad dm conuerterit. p flammam gla-
dium id est p tem porales temptationes sua peccata cog-

noscedo regemendo et non iam ex transam naturam quae
nulla est. sed seipsum accusando ut ipse ueniam mereatur et
pplentitudinem scientiae quod est caritas diligendo dñm qui
sup omnia est incommutabilis. et diligendo pximum pueniet
ad lignum uitae et uiuet in aeternum. Quid habent ergo
isti quod in his lit teris ueteris testamenti reprehendant in
terrogent secundum sensum suum. et respondebimus sicut
dñs donare dignatur. Quare fecit dñs hominem quem
peccaturum sciebat. R. quia et de peccante multa bo
na facere poterat. ordinans eum secundum moderationē
iustitiae suae. et quia nihil ob erat dō peccatum eius. et si ue
non peccaret mors ulla esset. siue quia peccauit alii morta
les de peccato eius corrigantur. nihil enim sic reuocat ho
minem a peccato. quemadmodum imminens mortis cogi
tatio. Si enim faceret inquit. non peccaret. R. Immo
ipse hoc faceret. Si enim factus est. ut si noluisse non pec
caret. Non admittitur inquit diabolus ad eius mu
lierem. R. Immo ipsa ad se diabolus non admittitur. sic
enim facta esset. ut si noluisse non admittitur. Non fie
ret inquit mulier. R. Hoc est dicere non fieret bonū
quia et ipsa utiq. aliquod bonum est. et tantum bonum ut
aptr eam gloriam uiri esset dicit. et omnia ex dō. Qui fecit
inquit diabolus. seipsum non natura sed peccan
do factus est. uel ipsum non faceret dñs. si eum esse pecca

curum sciebat. R. Immo quare non faceret cum propria iusti-
tiam et prudentiam multos de malitia diaboli corrigat.
An forte non audis apostolum paulum dicentem. quos tradidi
satanę ut discant non blasphemare. ecce seipso dicit. Ecce
magnitudo reuelationis ex tollat me datus est mihi sti-
mulus. ecce. Inquiunt ergo. bonus est diabolus quia utilis
est. R. Immo malus est in quantum diabolus est. Sed bonus
et omnipotens deus est qui etiam de malitia eius multa et iusta
bona operatur. Non enim diabolo imputatur nisi uoluntas
sua qua conatur facere male. sed dei prudentiae quae de illo
bene facit. Postremo quia cum manicheis nobis de religione
quaestio est. Quaestio autem religionis est quid deo pie-
sentiat. quia negare non possumus in miseria peccatorum
esse genus humanum. Illi dicunt naturam dei in miseria.
Nos negamus et dicimus naturam quam de nihilo fecit deus.
ad hoc uenisse non coactam sed uoluntate peccandi. Illi dicunt
naturam dei cogi ab ipso deo ad poenitentiam peccatorum. Nos
negamus et dicimus eam naturam quam fecit deus de nihilo
esse in miseria. postea quam peccauit cogi ad poenitentiam
peccatorum. Illi dicunt naturam dei ab ipso deo accipere ue-
niam. Nos negamus sed dicimus eam naturam quam fecit
deus de nihilo si se a peccatis conuerterit accipere ueniam pec-
catorum. Illi dicunt naturam dei necessitate esse mutabilem.
Nos negamus et dicimus eam naturam quam fecit deus de nihilo

uoluntate esse mutabilem. Illi dicunt de naturae nocere aliena
peccata. Nos negamus et dicimus nulli naturae nocere nisi sua.
et dñm dicimus tantę bonitatis esse. tantę iustitiae. tantę
incorruptionis. ut neq. peccet. neq. ipse alicui noceat qui pec
care noluerit. neq. ipsi aliquisq. peccare noluerit. Illi dicunt
esse aliquid mali cuius coactus est naturae suae partem dare
cruciendam. Nos dicimus nullum esse male naturae. sed
om̃s naturas bonas esse et ipsum dñm summam esse naturā.
Ceteras ex ipso naturas esse. et om̃s bonas in quantum sunt.
quia fecit dñs omnia bona sed distinctionis gradibus ordina
ta ut sit aliud alio melius atq. ita. Omni genere bonorum
uniuersitas ista completur quae quibusdam perfectis. quibus
dam imperfectis. tota perfecta est quam dñs perfectus conditor
quae moderamine administrare non cessat quae om̃a bona
fecit nihil mali patitur necessitate. cuius enim uoluntas
superat omnia. nulla ex parte quicquam sentit inuitus.
Cum ergo illa illi et nos ista dicamus. unusquisq. eligat quid
sequatur. Ego enim quod bona fide coram dño dixerim si
ne ullo studio contentionis. sine aliqua dubitatione uerita
tis. sine aliquo p̃iudicio diligentioris tractationis quae
mihi uidebantur exposui.

LIBRI EXPLICIUNT SCI DUO EPISCOPI EX AMERON
AUGUSTINI CONTRA HERETICOS AURELIJ.

RESPONSIONES CONTRA HERETICORUM IMPUGNATIONES
QUAS CONTRA LIBROS AUGUSTINI DE PRAEDESTINATIS
OPPOSUERUNT INCIPIUNT

Ecce corporea exempla. In uno capite. duo sunt oculi. sed est substantia eorum unus aspectus. Duae nares. sed unus odoratus est. Duae aures. sed unus auditus est.

Item exemplum incorporeum. Sapientia perfecta in homine cui inest memoria. ingenium intellectus. Ergo sicut in una sapientia tres istae incorporeae personae subsistunt. id est memoria ingenium. intellectus. Et cum tres. non tres faciunt sed unam sapientiam perfectam. Si tota tria perfecta fuerint. ita una deitas perfecta erit in fide nostra. cum perfectum dominum credamus patrem et filium et spiritum sanctum unam diuinitatis omnium potentiam obtinere. Et sicut non est integra sapientia ubi de ingenio aut de memoria aut de intelligentia quippiam defuerit. sicut non est integra fides in homine eo qui in patre quippiam aut in filio uel in spiritu sancto quantum potest unius puncti mensura offendere. Oculorum enim interiorum lumen est fides. Et sicut si acuteneram aliquam partem in oculo pungas. totum lumen conturbas atque debilitas. Ita etiam cum erratum fuerit in hac sancta trinitate in aliqua parte quantum creditur atomis uel momento uel punctu tantum serenum fidei lumen conuertit in nubilum et semel animus uulneratus. nihil propter tenebras uidet.

FACIAMUS HOMINEM AD IMAGINEM ET SIMILITUDINEM NOSTRAM

Imago dicitur esse in homine natura rationalis atque intellectua-
lis. Similitudo uero in pulchritudine spiritualium uirtutum. **ITEM**
Imago dicitur in homine non secundum corpus dicitur. sed secundum
interiorem hominem ubi est ratio et intellectus quibus
preest ceteris animalibus ratione carentibus. **ITEM**

Imago similis dicitur esse homo. quia hoc solum animal cognoscit seipsum
MASCULUM ET FEMINAM CREAUIT EOS

Per masculum intellectus significatur. id est excelsissima
pars hominis qua semper circa diuinam cogitationem uoluntur.
Per femina. anima quae est inferior intellectui in qua
est memoria et capax est omnium formarum uisibilium
rerum extrinsecus. Intrinsicus autem omnium uirtutum
ratione disponente. Intellectus enim ut diximus. circa
cognitionem dei solum modo uersatur. Ratio uero. dispo-
nit atque ordinat uirtutes et discernit imagines rerum uisibilium.

ET DOMINAMINI PISCIBUS ET UOLATILIBUS. ET CETERIS

Per haec omnia animalia. rationalis motus animae de-
signantur. Cum enim anima quaerit rerum uisibilium
profundas rationes. ueluti piscibus dominari dicitur.
Quando uero de altitudine spiritualium naturarum
disputat. uolatilibus caeli praesse uidetur. Dum uero
in rationabilibus motibus suis resistit. eas demum repri-

mit. terrenorum animalium reptantiumq. dominatū possidere
non inmerito creditur. Irrationabiles autem motus sunt.
omnes carnalium rerum appetitus qui semper contra intellec-
tū rationemq. militante.

ET REQUIEUIT D'S DIE SEPTIMO.

Per diem septimum diuinæ ætatis perfectio intelligitur.
inquadr. semper requiescit. et ad quam pacto presentis tēpo-
ris curriculo. omnes electos suos pducet ut nihil in eis nisi so-
lus dr. appareat. et hoc est requiescere ab omnibus operibus
suis. hoc est omnia perfecta opera quæ fecit in seipso quæta
facere. Dum enim ad perfectam contemplationis suæ beati-
tudinem puenerint. numquam amplius mouebuntur.
sed quietum semper possidebunt silentium.

FORMAUIT IGITUR D'NS D'S HOMINEM.

Hoc dictum est pfiguram quæ dicitur totum a parte.
Corpus enim tantum modo de limo terræ est conditum.
Cetera uero quæ innatura hominis considerantur. spiri-
tualibus causis originem ducunt.

INSPIRAUIT IN FACIEM EIUS.

In hoc loco conditio animæ aperissime exprimitur.
Cuius possessio in facie corporis inesse cognoscitur. maxi-
me ppter quinque pti sensus uitalem administrationem.
Operatio quippe animæ. per quam quatuor corporis elemēta
in facie hominis maxime dinoscitur. Primo enim regit

sensus pignem qui in oculis ppriam sedem inhabitat. Per ignem mouet
aerem. cuius possessio auribus attribuitur. Per ignem et aerem.
mouet aquam. cuius habitatio in ol factu gustuq. ppriae est.
Per ignem et aerem et aquam mouet terram. cui specialiter tactus inest.
PLANTAUERAT AUTEM DñS DñS PARADISUM
De paradiso scōrum patrum diuersae sunt sententiae. Quidā
enim haec uerba scāe scripture de paradiso figurate tantum
modo dicta esse. nullam tamen historiam rerum factarum
significare aestimant. Alii uero non solum figurate dicta.
sed res factas insinuare affirmant. Sed siue solummodo figu
rate. siue et figurate et rerum factarum ueritate dicta sint.
Nullus sane intelligentium dubitat paradisum beatitudinē
diuinā atq. aeternam significare. in quo primo. primus ho
mo conditus est. Ille igitur locus qui pbabilius secundum
historiam conditus esse creditur. ad orientalem mundi plagā
positus diuersis arborū speciebus confusus quadripartito fon
te irriguus. plenitudinem humane rationabilisq. nature
significat. quae primo antequam peccaret beata atq. aeterna
condita est. Peccatum namq. primi hominis. rationabiliter
humane nature commune peccatū uocatur. Adhuc enim
ille unus. omnes fuit in quo om̄s peccauer̄. cui humane uide
licet nature. quasi quidam uir p̄sides intellectus. merito
quia ceterae humane partes ipsae sunt subiectae. qui intellec
tus p̄adam significatur. De muliere autem cuius eua

figuram gerebat. uarie intelligitur. Nam alii animam esse
dicunt. quia sicut femina uiro. ita subiicitur anima intellec
tui. alii uero sensum quip mediam animam menti copulat.
Paradisus itaq. in aeden est constitutus. id est beatitudo huma
ne nature in prima sui conditione in deliciis spiritualium
uirtutum condita est. Ade enim deliciae suae delectationes
agracis dicuntur. et iuxta orientem esse scriptura testatur.
merito quia nulla creatura inter naturā hominis et splendo
rem sapientiae interposita est. Ligna paradisi. diuersas spe
cies uirtutum significant. quibus cumq. rationabiliter uixe
rit. beata pfruitur. Duo ligna in medio paradisi esse descri
buntur. quorum unum lignū uitae. alterum scientiae boni
et mali appellatur. Lignum uitae. sapientiam illā signifi
cat. qua oportet intelligat anima in medio quodam rerum
se se ornatam. quam uis subiectā sibi habeat omnē naturā
corpoream. sup esse tamen intelligat naturam di. Per lig
num autem scientiae boni et mali. ipsa item mediocritas ani
mae et ordinata integritas significatur. Nam et ipsum
lignum in medio paradisi plantatum est. et ideo lignum
scientiae boni et mali dicitur. quia si anima quae debet
in ea quae anterioresunt se extendere id est in eum a quo
condita est et ea quae posterioresunt obliuiscens. id est
corporeas uoluptates ad se ipsam. deserta actō conuersa
fuerit et sua potentia quasi sine domino frui uoluerit

56

intumescent p̄superbiam quod est initium omnis peccati. Et cum
hoc eius peccatum fuerit consecuta experiendo discet quid
inter sit inter bonum quod deseruit. et malum in quod cecidit.
Et hoc erit gustasse de fructu ligni scientiae boni et mali.
Per serpente[m] a s̄ntia diabolica. Per pomum ex uetro ligno
assumptum carnalis delectatio insinuatur. quam delec-
tatione[m] a uisus intellectui uelut mulier uiro porrigit et
ex eo comedit quando animus carnalibus animae motib[us]
ad pagenda uicia aut appetenda consensit.

ET ELUIUIUS EGREDIEBATUR

Eluiuius iste habitum insinuat anime qui quasi inquat-
tuor flumina scinditur. id est inquat tuor principales
potentias. prudentia[m]. fortitudinē. temperantia[m]. for-
titudinē. Quarum prima inuenit uirtutes. secunda de-
fendit eas a contrariis. tertia inter se uirtutes copulat
quarta unicuique distribuit p̄prietate[m]. Ex his enim
uelut principalibus fontibus om̄s species ceterarū uirtu-
tum per species p̄prias derivantur.

ADDUCTA SUNT ANIMALIA ET VOLATILIA AD ADAM

Quomodo animalia adducta sunt. non localiter
neq[ue] gregatim. sed in notitiam eius secundū interiorem
intellectum. uidit et uocauit omnia que condidit
d̄s animalia p̄ totum mundum dispersa. quorum sunt
nomina naturae eorum notitiae.

IMMISIT Dñs Dñs SOPOREM IN ADAM

Sopor adam mentis excessum significat. mentis autem excessus est quando rationalis anima sensus corporis et inuisibiles rerum omnium rationes inquirat. et de omnibus naturis quae infra sunt uirtute rationabilis discretionis diiudicat.

Itē. Sopor primi hominis in paradiso quietem secundi id est xpi in cruce atq. sepulchro passionis tempore designat.

Costa assumpta de latere eius in feminam formatā rationalis animae potestas quam a uiro suo id est intellectu assumit insinuat. Itē. ecclesiam de sacramentis effusi de latere xpi sanguinis et aquae consecratum designat.

HINC AGUSTINUS. Dormit adam. ut fiat eua. Moritur xps. ut fiat ecclā. Dormiente adam fit eua ex latere.

Mortuo xpo percutitur latus ut pfluant sacramenta quib. formatur ecclā. Sanguis enim in consecratione calicis. Aqua uero in consecratione baptismatis est. Quod autē caro locum costae mittitur. nil aptius significat quam quod natura carnis nrae post resurrectionē uirtutum animae spiritualium particeps erit. Sicut enī tunc natura animae in altitudinem animi ascendet. sic corpus in altitudinem animae. et tria unum erunt qđ per euangelicam mulierem quae fermentū in tria sata simile mittens unum efficit de tribus designatur. Itē caro locum costae mittitur. ut per hoc intellegamus carnē

ad naturam hominis quam uis corruptibilis sit pertinere et
ad futuram gloriam simul cum anima perueniturum esse.
ERAT AUTEM UTERQUE NUDUS.

Nuditas illa simplicitatem et castitatem nature significat.
quam post peccatum astuta superbia atque simulatione
ueluti foliis quibusdam contexerant ne suae naturae
simplicitas de qua uiolata erubescerant appareret.
ETERAT SERPENS CALLIDIOR.

De hoc serpente quaeritur utrum secundum historiam crea-
tus sit. an solummodo ipsum humani generis significat
inimicum. Probabiliter autem creditur ipsum diabolum
his uerbis significasse scripturam. sed quomodo paradisu
intrauit utrum localiter et uisibiliter an spiritaliter tantum
modo et modo quo interius suadet peccantibus peccare
sicut accessit ad iudam traditorem. Non enim credibile est po-
tuisse diabolum accedere ad hominem antequam peccasset.
Ad huc enim in beatitudine erat. Ipse uero diabolus a beattudi-
ne deiectus est quoniam in ueritate non fuit. In hoc loco notandum
quia primus homo nec sapiens nec insipiens factus est. Nam
si perfectus sapiens conditus esset. nullomodo peccasset. Insi-
pientem hominem dominum creasse nullomodo credendum est.
medietate igitur quadam inter sapientiam et insipientiam
superbia inflatus accedendi locum diabolo dedit ut sua cal-
liditate eum posset non solum fallere. sed etiam ei consentire suaderet.

APERTI SUNT OCULI ILLORUM

¶ In enim spatio quo in beatitudine paradisi ante peccatum perman-
serant. nullius mali experimentum habebant. Mox uero ut
domini deseruere et sibi met atque diabolo adhesere. aperti sunt
oculi eorum ut cognoscerent quid intererit inter beatitudi-
nem quam deseruerant superbiendo. et miseriam in quam
irruerant moriendo.

ITERITIS SICUT DII

¶ Haec sententia primus homo per superbiam peccasse con-
iungitur quando per diuini mandati transgressionem fal-
lente diabolo illicito appetitu aequalis deo esse uoluerat.

VIDIT MULIER QUOD BONUM ESSET LIGNUM

¶ Hoc lignum fuisse secundum historiam nulli fidelium
dubitandum est et fuisse in medio paradisi pulchrum aspec-
tum bonum natura fructiferumque. sed quoniam contra preceptum dei
assumpsit femina deo hoc mortiferum et uituperabile fuit
et poena mortis dignum. Mistico autem intellectu mulier
est sensus corporis. qui sensus de pulchritudine rerum uisi-
bilium delectationem accipiens et de se totum caducis tem-
poralibusque frui desiderans. non solum se ipsum perdit. sed et
uiros suo id est intellectui porrigit ut ad ipse dominum contemp-
nens et sensibus suis adherens sensibus suis adherens simul
cum ipsis sensibus periret.

CUMQUE COGNOUISSENT SE ESSE NUDOS

Nuditas haec simplicitatem et castitatem naturae ad con-
dite significat. mox itaq; pacta p̄uariatione. intellexer
inquali natura ad conditisunt

SUCCINCTORIA

CONSUEVERUNT FOLIA EICUS ET ECERUNT SIBI PARIZOMATA. ID EST
Folia ficus pruritum quendam illicite uoluptatis quae pre-
uariationem secuta est insinuant. quibus simplicitatem suae
naturae de qua p̄dita erubescabant quasi quadam callida
simulatione tegere conati sunt.

CUM AUDISSENT UOCEN DNI

Uox dñi p̄sensibilem quandam creaturam fuisse sensibiliter
non est dubitandum. Misticce uero uox dñi in paradiso
increpantis hominem. interior est cognitio ueritatis. Quam-
uis enim primus homo p̄superbiam dñm deseruerit. penitus
tamen cognitionem conditoris non p̄didit. quae cognitione
p̄uariationis suae temeritate non ignorat. et eam fugere
naturalis motu semper appetit cum apto dicens. mente seruio
legi dñi carne autem lege peccati. Animus enim humanus
semper iuxta eccirca dñm quantum ei possibile est uoluntur
et interne ueritatis uocem quodam spirituali auditu percipit.
quam uis carne hoc est inferioribus animae motibus ad in-
feriora id est sensibilia diligenda lege illicite uoluntatis attrahat.

AURAM POST MERIDIEM.

Auralenis. flatus est. De hac aura legimus in historia regum.
et in aura dñs. Aura igitur est post meridiem quies p̄fecte mentis

post cognitionem claritatis sapientiae in paradiso beatitudinis
aqua claritate et quiete homo per arcam fugit et in se ipso deum
deserens se abscondere uoluit.

IN MEDIO LIGNI PARADISI.

Medie arbor paradisi humana anima est quae in medio rerum
ordine inter deum et corpora constituta est. Homo igitur deserens
deum et in se ipso confidens per arcam suae culpae excusa-
bilem reddere uoluit.

UBI ES

Hic dixisset qui adhuc in ueritate et beatitudine factus uisus
nonne ad nihilum descendes? nonne naturalem tuum ordinem
deseruisti et ad nihilum descendisti? appetisti et ab eo quod est
ad id quod non est cecidisti.

ET DIXIT D'S AD SERPENTEM QUIA HOC FECISTI.

His uerbis intelligitur quia plus misericordia est quam uindic-
te in eo quod deus homini post peccatum intulit mortem. Ad hoc
enim promisit eum mori ne amplius carnalibus atque sensibus
uelit adherere et ad ea quae deseruerat redire appetere.
Ac hoc plus increpasse eum diabolum quam hominem.
Scriptura testatur. cuius suasionem homo seductus est.

SUPER PECTUS TUUM GRADIERIS.

Quod quidem et in colubro animi aduertitur et ex illo ani-
mante uisibili adhuc inuisibilem inimicum nostrum locutio
figuratur. Nomine enim pectoris significatur superbia
quia ibi dominatur in pectore animae sicut nomine

uentris carnale desiderium. **TERRAM COMEDES**
Duobus modis intelligi potest uel ad teptinebunt quos terre-
na cupiditate deceperis. idest peccatores qui terra nomine
significantur. uel curiositas terrena que comedit profunda et
tenebrosa penetrat. idest inas occultasq. impiorum cogitatio-
nes tuae potestatis erit. **IPSA CONTERET CAPUT TUUM**
Sensus enim rationi seruientis et prae rationem intellectui oboediens
caput conterit inimici. idest primos suos introitus ad suadenda
ac ppetranda uitia. si enim animus et sensus suasionibus diabo-
licis non consenserint et uiribus rationis expulerint. non erit
pactio culpe sed erit materia uictoriae.

NON AM INIMICITIAS
Semen mulieris fructus boni operis quo puer se suggesti-
oni resistit. Semen uero diaboli significatur puer sa sug-
gestio. et ideo obseruat plantam mulieris ut si quando illi-
cite labitur dilectio tunc illam capiat et illa obseruat.
de pena mulieris nulla quaestio inest. multiplicatos enim
habet dolores et in aerumnis parit filios. in fide autem
in doloribus parit filios. cum primo p temptationis con-
cipiens uirtutes donec pariet filium. idest donec ad con-
summationem pfecte operationis pueniat.

ADAE UERO DIXIT MALEDICTA TERRA
Ac si dixisset poenam preuaricationis tuae maledicto cor-
ruptionis. omnis caro dampnabitur.

SPINAS ET TRIBULOS

Spine ac tribuli sunt. punctiones tortuosarum quaestio-
num aut cogitationes de punctione huius uitae quae plerūq.
nisi extirpentur ex agro dei expiciantur. suffocant uerbū
ne fructificet in homine. **INSUDORE VULTUS TUI**

In ista plexitate huius uitae cuius uultus non sudet ut co-
medet panem suum. mixtice uero quis sine magno sudo-
re spiritualis doctrinae ad cognitionem id est contēpla-
tionem illius panis qui de caelo descendit potest puenire.
et ad soliditatem aeternae beatitudinis quasi quandā ppriā
possessionem quam peccando deseruerat redire pualet.

FECEIT ILLIS D'S TUNICAS PELLICIAS

Id est corpora eorum in istā mortalitatem carnis muta-
uit ubi latent corda mendacia. neq. enim in illis corpo-
ribus caelestibus sic latere posse cogitationes credendū
est quem admodum in his corporeis latent. sed sicut non
nulli motus animarū apparent in uultu et maxime in
oculis. sic in illa pspicuitate et simplicitate caelestiu
corporum. omnes omnino animi motus latere n̄ arbi-
tror. Itē. p tunicas pellicias phantasiae animae suae
deuisibilibus rebus siue de inuisibilibus in pres se fue-
runt designatur. quibus purus intellectus inest dum ra-
tionabilibus rerum inquisitionibus reperiuntur.

ECCE ADAM FACTUS EST. Aut p ironiam. id est

simulationem . aut certe quia et ipse dicesse . quam uis crea-
toris sui beneficio non natura^l sub eius potestate manere uoluisset .
NE FORTI MITTAT MANUM . Non iniuste pena est
post peccatum interclusum esse aditum ad sapientiam do-
nec de misericordiam mensuris temporum reuiuiscat qui
mortuus est et inueniatur qui perierat
COLLOCAUIT ANTE PARADISUM

Cherubin scientia plenitudo dicitur . Flammeus gladius
atq; uersatilis temporalis poena est qm tempora uolubi-
litate uersantur . Propterea flammeus dicitur . quia
urto quodam modo huius tribulatio . Nemo potest p-
uenire ad lignum uitae idest sapientiam . nisi p has du-
as . idest tolerantiam molestiarum et scientiae plenitudinem .
Plenitudo autem scientiae . est caritas quae suffert omnia
et sine qua nemo ad sapientiam quae primus homo de-
seruerat redire permittitur .

PER LEGEREX SAPIENS . SOPHIAE PIA DOGMATA SCILICET
SICQUE EI DEM FIRMA PECTORI ET TONITRO TUO

AUGUSTINI CONTRA QUINQUE HERESSES

Debitor sum fratres fateor non necessitate. sed quod
 uehementius est caritate. Ad compellendum non po-
 test esse molestus exactor. quando ad compellendum deu-
 tus est debitor. Sed ut implam quod promisi. adiuuate me
 scis orationibus uris. ut his omnes de orationibus
 meis. ut satis faciam piis mentibus et auribus uris. Si memi-
 nisse dignamini quoniam tempore adfuitis quinque hostium
 genera esse diximus. Contra quae expugnanda inducias
 postulauimus. ut necessaria praeparare arma possemus.
 Promissus dies illuxit. nos quoque imprigere ad certamen
 domino adiuuante processimus. Ad iudicium nostrum in nomi-
 ne domini qui fecit caelum et terram. Donabit certanti
 uictoriam. qui certandi dedit audaciam. Non nos hostium
 turba. non bellantium reuocet forma. non qua fulgens
 uictoria terreat arma. Goliath magnum robustum. ar-
 mis terribilibus ingentiq. forma munitum. dauid puer
 solus paruus atq. inermis uno lapidis ictu prostrauit.
 totaq. ad philorum castra turbauit atq. fugauit.
 Quid autem aliud petra contra goliath manu dauid
 missa. nisi christi contra diabolum ex semine dauid uen-
 turum significat. Adgrediamur iam. et errorum quae
 diximus quinque genera proponamus. Pagani dicunt.
 Quid est quod nos ex horreis atq. ab iculis tamquam multos

colentes deos. ecce et uos dñm quem p̄dicatis colentem dñm fi-
lium dicitis habere. eumq sine alicuius commixtionis sexu.
natum confingitis. Iudaei dicunt. Quomodo unū colitis
dñm. quando et hominem quem patres n̄ri crucifixer dñm
dicentes. hominib. ex torquetis ut tamquam filium dñi uo-
biscum uenerentur et colēnt. manichei dicunt fantas-
ma esse quod dicitur dñm it̄m xpm femineo posse nasci
ex utero. Non enim dignum est inquirunt ut tanta ma-
iestas p̄sordes et squalores femineas transisse credatur.
Sabelliani dicunt. id est patri passiani. Unus est d̄s pater
et filius. qm̄ qui pater ipse et filius est. nisi aliud dixerimus.
incipiamus dici multicolē. Arriani dicunt. Alius est pater.
alius filius. sed minor est filius. Numquid enī fieri potest
ut genitori genitus existat aequalis. ecce sunt errorū
p̄posite questiones. quasi hostium compositę acies. Contra
istas acies p̄siferas sc̄is simi fr̄s assumite armati. ut possi-
tis resistere in diem malo et in omnib. p̄fecti stare. Accingimi-
ni lumbos in ueritate. Nemo trepidet. nemo formidet.
Est lorica iustitiae. est scutum fidei. in quo sagitte malig-
norum ignite excipiantur et extinguantur. Est galea
salutis. est gladius sp̄s qđ est uerbum dñi. Quisquis fidelium
xpi militum his fuerit munitus armis. n̄ cuiusquā formida-
bit p̄sonā. non terrore temporis certamine reuocabitur.
Cia fr̄s. certamen in promptu est. feruet opus. urget aduersa

rius. spicula parat. iacere temptat. nemo expauescat. Etsi plures
sunt nobiscum quam cum illis. Nobiscum est moyses ille magnus
amicus dei. qui ut hostem uinceret proeliantem ad caelum manus
extendit. iam tunc figuram crucis ostendens. Ipse diuino impe-
rio tumentis ponti uoluentes flexuosis sinibus undas unius
ictu uirge percussit. ac traiciendo populum aridos uertit inte-
rim uertit in campos. Nobiscum est ihs post moysen dux populi
israhelatici fortissimus proeliorum. cuius etiam nomē indicat
saluatorem. Ipse potentia sui et diuina fiducia. diem ne sui cur-
sus metas pageret statuit. et nocti ne accederet imperauit.
Ipse gentium reges non singillatim sed congregatim supe-
rauit. captiuauit. humiliavit. occidit. Nobiscum est dauid
manu fortis. Quid dicam. seruus dei. amicus dei. electus
dei. puer dei. Nouerat et bene nouerat. non solum parcere
subiectis. sed et debellare superbos. uerum etiam uirtutem
ostendere et patientiam custodire. Ipse in imicos suos cum
sequeretur non perniciosus. et cum uinceret non exultat impius.
Nobiscum sunt alii atque alii sancti uiri. qui omnia futura prouiderunt
et praedixerunt. Non est ergo quod uos terreat. tantum expec-
tate. audite. orate. intentior et auctior circume ustra sit oratio.
Non diutius immoremur. iam quae posuimus persequamur.
Quid dicis pagane. dominus inquit si delectatus est filium. indi-
guit coniugio. Si horruit coniugium. solus est sine filio.
Quid enim poterat inuenire similem. quid coniungeretur

do. et pareret filium do. deinde succubitas habet et filium.
iam non unum colitis dñm. Quid agimus. ab alio philomus
sum excipimus. Quid remittimus. qd libet miserimus telu.
licet pueniat ad illum. nihil pdest. Quare. quia durus est.
Quantum durus est. lapideus est. idola colit. Et scrip-
tum est. Similes illis fiant qui faciunt ea et omnes qui con-
fidunt in eis. Scas scripturas non accipit. Quaeramus
ergo lapidem quo percutiatur. et percussus quasi secus. quasi
satus comminuetur. comminutus in puluerem conuertatur
conuersus in puluerem compluetur. complutus seratur
satus faciat fructum. non qd igni consumatur. sed qd horreo
recondatur. Ermus qui latine mercurius dicitur. scripsit
librum qui logotaleos appellatur. id est uerbum pfectu.
Magnum nom libri huius. quia magnus est de quo scrip-
tus est liber. Quid enim pfectius uerbo quis plus est in-
ter mortuos liber. audiamus quid loquatur mer-
curius de uerbo pfecto. Dñs inquit et omnium factor deoru
secundum fecit dñm. Et posc pauca ut ostenderet quid
dixerit repetiuit et dixit. Qm ergo hunc fecit primu
et solum et ueru. bonus autē ei uisus est et plenissimus
omnium bonoru. Quantum plenissimus. iohannes euan-
gelista dicit. De plenitudine eius nos omnes accepimus.
et gratia p gratia. Bonus autē ei uisus est. et plenissim
omnium bonoru. Et sequitur. Laetatus est. Cui tunc quo

Lactatus est. dicat ipsa sapientiā dī. filius dī. ego erā cui gaudebat.
Ergo lactatus est. et ualde dilexit tamquam unigenitū suū.
Quem primo factum dixit. postea unigenitū appellauit. Item
alioloco sic dicit. Filius benedicti atq. bonae uoluntatis.
cuius nom. non potest humano ore narrari. Quarebas pa-
gane coniugendi. auri mercurium. para frontem. et ex-
cipe lapis lapidem. Cade. uterigaris. frangere ut confir-
meris. destruere ut aedificeris. latus lapidis. non cūcē diui-
dae frontis. non uena rumpat sanguinis. non aperiat foue-
am uulneris. sed signum faciat crucis. Coniugendi queris.
abiciatur ex corde tuo rogo impura prauitas. Coniuncti.
est bona uoluntas. Quomodo autē pater sit dī. et filius dī. nec
tam duo dii sed unus dī. tecum disputare non debeo. quia
nisi credideris. intelligere nullatenus poteris. Et tamen
filium dī. dñm fatetur mercurius. Hoc lapide percussus. lapi-
deus desinat ēē sacrilegus. Audiamus quid etiā sybilla uates
eorū de eodem dicat. Alium inquit dedit dī hominib. fide-
libus colendum. Quantum apparet in his sententiis mer-
curij et sybillae. sabellianus etiam iudicatur. Mercurius
et pater dñm dī. et filium. Sybilla dī. dñm alium. sabel-
lianus dī. non alium. quia eundem patrem differit ēē
quem filium. Optimum ualde est. si modo n. unū tantum.
sed etiā ad quātos cūq. mis. sus. puenire poterit aduersa-
rios. uno ictu percuciamus. Item sybilla dī. ipsū tuū cognosce

domini filium esse. Versus iste. et paganus increpat et iudeum.
Alio loco filium dei symbulon appellat. id est consiliū uel
consiliarium. Et propheta dicit. Vocabitur nomen eius admi-
rabilis. consiliarius. deus fortis et potes. hic arrianus arguit
quicum dicat minorem dei filium. dicit aliquando deum non
habuisse filium. et si fuit sine filio. fuit sine consilio. Ecce
ad quae pericula pericamur. Sed quoniam deus numquam fuit
sine consilio. etiam contradicente ario. numquam pater
potuit esse sine filio. Quid agis pagane? aperi aures. noli
esse sicut aspis surda quae obturat aurem ne audiat uocem
incantantis. Non tibi meos auctores profero. Tuus est mer-
curius. cui inter deos tantus a uobis honor cultusque alla-
tus est. ut eius nomine diem dei uocaretis. Ipsum audi.
ipse te conuincat ipse expugnet ut cum te uicerit illicedas
et mihi credas. Mercurius dixit. dilex deus unigenitum suum.
ipse dixit filius benedicti atque bone uoluntatis. Et ne de
eius nomine interrogationis tedium sustineret. secutus
adiunxit. Cuius nomen non potest humano ore narrari.
Quid tu mercuri. ab hominibus dicis nomen filii dei non posse
narrari? atque narraretur. qui non homo sed deus ab homi-
nibus aestimaris. Et loquitur ad filium suum dicens.
Est autem quis filii inenarrabilis sermo sapientiae.
scilicet scilicet. Nonne hoc est in principio erat uerbum. dicemus.
Sermo iste sapientiae habet matrem? sequitur de solo

do. dñs est omnium. dominante do mortalib. Et qui ab hominib;
indagari non potest. addidit ecclie sup homines est. Ergo quia
sup homines est. nomen filii dñi narrare non possum quia dñs
non sum. Dicant homines quasi homines qđ non sum. ego cog
nosco qđ non sum. Sermo sapientiæ de solo dño est. Non ergo
ibi pagane humanum suspiceris aut fingas fuisse coniu
gium. De solo dño est. et sup homines est. Increpat te s̄billa
dicens. Ipsum tuum cognosce dñm dñi filium esse. ipsū tuū
cognosce dñm. Ipsum non alium. n̄ marce. n̄ iouem. n̄ mercuriū.
sed quem confiteor mercurius. Quid miraris xpiane qđ talia
isti de patre et filio dicant. et daemones credunt et contremes
cunt. Nempe incugto. transeunte dño dicunt nouimus
quis filius dñi uenisti ante tempus p̄dere nos. Utinam quo
modo daemones iudicem. sic homines agnoscerent saluato
rem. Quid dñe iudaeus. unus est nobis dñs. p̄ter ipsū non
nouimus aliū. Illum uero quem dicitis xpm. patres
n̄r non dñm sed hominem occider̄. Nempe hoc est qđ dixi.
utinam quomodo daemones iudicem. sic homines agnos
cerent saluatorem. Ecce daemones uider̄ et contremue
runt. homines uider̄. et occiderunt. Daemones confes
sisunt. homines p̄secutisunt. Quae infelicitas est et quan
ta miseria in pa rem etiam daemonib. inueniri. t̄m
homines credunt. daemones pereunt. homines saluant̄.
daemones puniuntur. Sed haec immutatio est dexteræ

excelsi. non presumptio hominis de suis uiribus confidentis. Con-
tra istum uero iudaeum non laboro. Pugnent contra illum
codices sui. pugnet ex prophetae. Et aut uictus et humiliatus
saluabitur. aut superbus et p[er]tinax punietur. Dixit dñs ad moysen
Ecce ego mitto angelum qui p[re]cedat te et custodiat in uia.
et introducat in locum quem paraui. Obserua eum et audi
uocem eius. nec contemnendum putes. Audi si angelum.
agnosce dñm. nec contemnendū putes. Adhuc audi qđ me tuos.
ne inquit contemnendum putes. Quare. quia non remit-
tet cum peccaueris. et est nōm meum in illo. Quis est iste
tā magnus. cui dñs et potestatem dedit et nomen. dñs uirtutū
ipse est rex gloriae. Et unde p[ro]bamus. quod cū dicitur ange-
lus debeat intelligi dñs. habes in libro qui appellat[ur] genesis.
Uener[unt] inquit duo angeli sodomam uespere. sedente loth
p[ro] foribus ciuitatis. Quos cum uidisset. surrex[it] et uenit obuiā.
Quid plura. suscepit obsecutus est eis tanquā peregrinis
consuetudine hospitalitatis. Liberatus a periculo ciuita-
tis. et temporale euasit incendium. et aeternū consecu-
tus est p[re]mium. Discite xpiani sine discretionē exhibere
hospitalitatem. ne forte cui domum clausertis. cui humani-
tatem denegaueris. ipse sit xps. Non amplius euagemur
apposita actione. Angeli uener[unt] ad loth et dixer[unt]. Vide et
aduerte quia angeli loquuntur. Quid dixerunt
angeli. salua animam tuam. noli respicere posterum.

Quia nemo ponens manum in aratrum. tergo respiciens.
aptus est regni dei. Nec scilicet in omni circa regione. Terrenis
non inherens uoluptatibus. sed in monte saluum refac. Spes
tua de sit. nee tu simul pereas cum sodo domus. Dixitq. loth ad eos.
Videte hominem uidentem. non caecum sicut iudaeum et
sabelianum. neq. lippientem sic arrianum. sed oculo sanos
habentem sicut catholicum xpi anum. Angelos uidit. dñm
intellexit. Quid dixit angelis. dixit autem ad eos. Dñemi. quia
seruus tuus inuenit gratiam coram te. et magnificasti mise
ricordiam tuam quam fecisti mecum. ut saluares animam meam.
Magnares. Cum uolo iudaeum ferire. sic moyses fortissimus
uir bastam uerbisui uibrauit et misit. ut p iudaeum ad sabelli
anum transiret arrianumq. pcuteret. Quid agis loth scilicet.
angelos uides non unum sed duos. et dicis dñemi. ad unum uer
ba facis. unum pcaris. Nonne mecum ne alteri iniuriam
facere uidearis. absit. Recedite iudaei. recedite sabelia
ni quia non ui deis. recedite arriani quia parum uideis.
Ego uideo. et quod uideo. quia uideo. nec contemno. nec erro.
Duos uideo aequales uideo. unum rogo. nulli iniuriam facio.
quia patrem et filium non diuido. Nam ut intellegatis
me non falli cum duos tamquam unum de pcor. uidete.
utrum duo an unus meus respondeat p cibis. Petit
ut in pxima ciuitate et modica refugium haberet et uiue.

ret. Et quid responderetur ei? uideamus quod sunt qui res-
pondeant. Verbaliter sequuntur. Dixitque ad eum. Quasi
responsio singularis est. Adhuc sequere uideamus. Ecce
etiam in hoc suscepi preceptuas. ut non subuertam urbem
qua locutus es. Festina et saluare ibi. quia non potero fa-
cere quicquam. donec ingrediaris illuc. Vides iudae
dici angelum et esse deum? audis arriane duos. patrem et
filium dicentem. nec tamen eundem patrem quam filium
propter sabellianos. sed patrem et filium. Audis. suscepi
preceptuas. audis. non subuertam urbem. audis non potero
facere quicquam. Iudaeus legat angelos. intellegit deum.
Sabellianus legat duos uenisse. arrianus legat unum res-
pondisse et non contemnunt. sed errorem fugiant ne ad
ignem aeternum perueniant. Sed ut plenius ostendamus dic-
tum angelum debere intellegi deum. lectionis huius sequen-
tia rectemus. Legitur dominus inquit pluit super se domum et ego
morram sulphur et ignem acino de caelo. Quid est dominus
acino. nisi filius a patre? sicut est alio loco. Dixit dominus domino
meo id est pater filio. sede ad dexteram meam. donec ponam
inimicos tuos scabellum pedibus tuis. Item in exodo.
Apparuit inquit moysi angelus domini in flamma ignis de
rubo. et uidit quoniam rubus ardebat igni. rubus autem non cre-
mebatur. Et dixit moyses. Transiens uidebo grandem ui-
sum. cur itaque non cremabatur rubus. Cum uidisset

autem dñs qm̄ accedit uidere. uocauit eum dñs derubo. Ecce ipse
angelus. ipse dñs. Et sequitur dicens. Moyses moyses. at ille dixit.
Quis es dñe. ⁊ c. dixit ad eum. Ne accesseris huc. nisi solueris
calciamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas. terra
sc̄a est. Adhuc audi. dixit illi. Ego sum dñs patrum tuorum. dñs
abraham. et dñs isaac. et dñs iacob. Et ideo iudaeus sic audiat
angelum. ut timeat dñm. Sabellianus sic confiteatur
patrem. ut non neget filium. Arianius sic confiteatur patrē et
filium. ut non minuatur filium. Iesus etiam uoluit dicere
qui uisus conscriptus est nomine. cum contra hostes dimi
icaret. in ipso constitutus est. p̄uincto uidit uirum stantem con
tra se. et euaginatū tenentem gladium. Perrexitq. ad eū.
et ait. Noster es an aduersariorum. qui respondit. Nequaquā.
sed sum princeps exercitus dñi. et nunc ueni. Cecidit iesus p̄nus
in terram et adorauit. Sequere iudaei ducentium. Uidet.
interrogat. adorat. Uisio communione habet. Videtur
enim et quod non agnoscitur. Ergo uisio communione.
interrogatio ignorantia. adoratio fides. Quem uidit.
hominem. Quis est homo. ⁊ ipse est cuius contra inimicas
gentes p̄nuntiabatur. desiderabatur. expectabatur ad
uentus. Quis est iste princeps exercitus dñi. non ne
ipse est qui in euglio interrogatus quis esset respondit.
principium quod et loquor uobis. ⁊ quid turbaris iesu.
et quare fremuerunt gentes et populi meditati inania

aduersus dñm et aduersus xpm eius. ⁊ uides armatum. noli
metuere non contrate uenio sed pte. quia non sum missus
nisi ad oues quae perierunt domus isrl. Quid est iesu quod
uides. interrogas. adoras. ⁊ Audi. hominem uideo. inter
rogo quem uideo. audio quem non uideo. adoro non quod
uideo. sed quod credo. quia fides ex auditu. auditus autem p
uerbum xpi. Quid ago. ⁊ quaeris. aduertere et sequere.
Hominem uideo. sed p filius hominum est quod intellego.
Nescio quid mihi coruscat. et tamquam de latebris fulgidum aliquid
splendet. Vado ad eum. quia uenit ad me. persequar. quaero.
et uidebo hoc tamquam grande uisum. Quem uideo. et homo est.
et non est homo. Immo et homo est ppter manicheum. et plus quam
homo est ppter iudaeum. perge. perge iñ meus. dux meus pge.
Quare. nisi quia cum me inquiris. me adquiris? ecce uenio. homi
nem inuenio. intumesco nescio quid intellego. Obscurum est.
non dum uideo. Tecta est facies mosi. uelamen impedit aciem.
Latet ueritas. non cognosco quid sit. Opus est interrogatio.
Dicitur homo. noster et aduersarius. ⁊ si aduersarius est.
et homo est. et inimicus est. Si noster est. et homo est. et saluator est.
Iste me uenit. sed priore factus est. Si saluator est. et iñs est.
Interroget iñs iñm. prior posteriorem. minor maiorem. defi
ciens crescentem. figura ueritatis. Lucescat dies. et remoue
antur umbrae temporales. Ecce uenio. Scio enim qd sps carne
et ossa non habet. Inquiro. palpo carnem. Quaero. intueor

armatū. adhuc latet mysterium. Interrogo uirum. audio uerbū.
credo uerum. remoueo uelum. adoro dñi. In eo quod ihs uidit.
nec cognouit. furiosam iudeorum gentem significabat. Quae
si uident cognouisset. numquā dñm gloriae crucifixisset.
In eo autem qđ audiendo credidit et adorauit. ihs significabat
populum. de quo scriptum est. Populus quem non cognoui. ser-
uiuit mihi. in ob auditu auris oboediuit mihi. Audi adhuc qui
negas dñm genus se filium. audi quid dicat pater p̄phetae
p̄phetam. Numquid ego qui alios parere facio ipse non paria
dicē dñs. si ego qui generationē ceteris tribuo. sterilis erodicit
dñs dñs tuus. Cuidic tum est. filius meus est ego hodie genite.
quid me famulas arriane. irrides cum audis dicere. Apud
dñm numquam cras tuus. numquam est hesternus dies. sed semp
hodie. Non mentium circulis soluitur annus. non succedentib.
accedentibus. transagitur mensis diebus. non hore mutant.
non momenta uariantur uel tempora. ubi dies nec termino
concluditur nec initio inchoatur. Audiat hac iudeus quid
p̄ prophetam dñs dicē. audiat et arrianus. Audiant et om̄s
qui filium dī aut non ēē aut minorē dicunt. Ego inquit dñs.
et non est alius. Et quid de filio. dñs sc̄u solus est dñs. audi adhuc.
Quid festinas. in me me ipso iurauī. Ubi est iuratio. nulla
est dubitatio. In me me ipso iurauī. egredietur de ore meo
uerbum iustitiae. Ecce habes filium. Egredietur de ore
meo uerbum iustitiae. et non reuertetur. Ne sabellianus

dicat quia ipse est filius qui et pater. egressum uerbum non reuer-
tetur. quia pater pater est. filius filius est. Sileat aliquantulum
hereticorum loquacitas. nullam habens uerecundiam. Im-
pleantur Christi sententiae. et filio dei aut nullus aduersabitur. aut
qui aduersabitur confundetur. Egre dicitur inquit de ore meo
iustitiae uerbum et non reuertetur. quia mihi curuabitur omne
genu. et confitebitur omnis lingua. Et filius quid? audi ergo
in domino dici. mea sunt iustitiae et imperium. Aie ergo. Et quid
postea? ad eum uenient et confundentur omnes qui repugnant
ei. Item nunc omnes pagani. heretici. iudaei. aduersamini et repug-
nate filio dei. Ad eum uenietis. et confundemini omnes qui re-
pugnatis ei. Non parum de filio dei secundum diuinitatem locuti
sumus. et crescentibus in quantum potuimus aduersarios non
peperimus. Nunc uolo ad eius incarnationem ascendere. et
manicheus obstitit impurus. Quare? quia filium dei. non
uult dici etiam hominis filium. Et ubi est quod scriptum est. ro-
rate caeli de super et nubes pluant iustum. aperiatur terra
et germinet saluatorem. et iustitia onetur simul. ego dominus cre-
aui eum. Item. Ecce paruulus natus est nobis. filius datus
est nobis. et factus est principatus. super humerus eius. et uocabit
nomen eius admirabilis. consiliarius. deus. fortis.
pater futuris sancti. princeps pacis. Item. Ecce uirgo conce-
piter in utero et pariet filium. et uocabitur nomen eius emma-
nuel. Dicit aliquis. Cum manicheo certare disposueras.

non cum iudeis. Contra manicheum noua tela. non antiqua sunt
necessaria. Quare. quia nouum non uetus accipit testamentum.
Sed mihi qui contra utrosque suscepi certamen. undique arma sunt
necessaria. maxime quia ista noua ex ueteribus fabricata sunt.
Ergo et illa non abiicienda. et ista portanda sunt. Diuersis enim
telis. diuersi conuadunt aduersarii. Ordo itaque iste seruandus
est. ut loquens de euglio. non taceam de prophetis. Sed ego inquit
manicheus. nec moysen accipio. nec prophetas. Quid agis de paulo
aplo. qui in exordio epistolae suae sic scripsit. paulus seruus iesu
christi uocatus aplos segregatus in eugliodis. quod ante promiserat
per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo. qui factus est ei
ex semine dauid secundum carnem. Audis quia euglium per aplos
non ex haberetur nisi per prophetas ante promittereretur. Audis
quia filius dei secundum diuinitatem. factus est filius hominis
ex semine dauid secundum carnem. Quid est enim in quo pro
phetae contrarij sunt euangelio. dixit propheta. Borate celi
de super eum nubes pluant iustum. Veniat angelus. et predicet
uerbum. Aperiat terra. audiat maria. Et germinet
saluatorem. pariat iustum. Prophetam dicit. Ecce uirgo con
cipiet et pariet filium. et uocabunt nomen eius emmanuel.
Hoc etiam euangelista secutus exposuit dicens nobis
cum deis. Frustra manicheae conaris aduersari prophetis.
Ecce aplos dicit. de filio suo qui factus est ei ex semine
dauid secundum carnem. Quod per prophetas prouiderunt

et p̄dixerunt. hoc apti uiderunt et p̄dicauer̄. Qui erat. factus ē.
Quid erat. quid est factus. uerbum erat. caro factus est.
Filius dī erat. filius hominis factus est. Dī erat. homo fac-
tus est. Suscepit humanitatem. non amisit diuinitatē.
Factus est humilis. mansit sublimis. Natus est homo. non
defecit eē dī. Natus est paruulus. Latens magnus. Qui
libenter amplectitur dñm natū. non abhorret uirginis
partum. Dicit tibi dī creator hominis. filius hominis.
Quid est quod te p̄moñet in meam natiuitatem. non sum li-
bidinis conceptus cupiditate. Ego matrem de qua nasce-
rer feci. ego uiam meo itineri p̄parauī atq. mundaui.
Hanc quam despicias manichee mater mea est. sed manu
fabricata est mea. Si potui inquinari cum ea facerem.
potui in illa inquinari cum ex ea nascerer. Sicut transitui
meo illius non est uiolata maiestas. Si solis radius cloaca-
rum sordes siccare nouit. eis inquinari non nouit. multo
magis splendor lucis aeternae in quonibilibus inquinamēti
occurrit quocumq. radiauerit. mundare potest. ipse
pollui non potest. Stulte. unde sordes in uirgine ma-
tre. ubi non est concubitus cum homine patre. unde
sordes in domo ad quam nullus hospes accessit. unde
solus ad eam fabricator eius eccl̄is uenit. uestem quā
non habebat induit. eamq. sicut inuenit clausam
dimisit. Sicut ille natus solus est inter mortuos

liber. sic istius ex qua natus est matris pudor solus est in-
teger. Euaper inoboedientiam meruit poenam. maria
proboedientiam consecuta est gratiam. Illa gustando pro-
hibita maledicta. haec credendo angelum benedicta.
Illa nobis contulit mortem. haec peperit uitam. Quid
agis manichee. xpianum pms. non xpm defendis. Tacet
in munda uanitas. quia munda nata est ueritas. Vellem
adhuc psequi manicheum. sed infestum patior arrianu
qui confidit in uirtute sua. et gloriatur in potentia sua.
Iam quidem cum alius responderemus. nec ipsi tacuimus.
Sed etiam nunc seruato ordine ipsius. uideamus quae
spicula iaciat. Nullius terreat psona potentis. omnis
caro foenum. Uides cotidie fenum crescere. uides florere.
quid ex pauescitis. tales fructus desertum germinat.
Agricolae non accuso. sed quaero. Ubi mihi estis o boni agri-
cole. quid agitis. quare uagatis. uidetis quomodo
plena sit terra. hinc spinae. hinc tribuli. hinc foenu
surgit. Spinas incendite. tribulos eradicare. foenu
secate. bona semina spargite. Non terreat hiems. Et
si abundat iniquitas. ura tamen ferueat caritas. Seruite
hieme quod metatis aestate. Sed quibus dico. ubi estis
fontes lacrimarum. quibus agricolis loquor.
alii sunt mortui. alii fugati. terra tradita est in manu
impii. Tribulatio et necessitas inuenerunt nos. Dne da

nobis auxilium de tribulatione. ut salus hominis non
sit uana sed uera. Quid dicis arriane. interroganti
quia ego respondeas. Nolo despicias paruulum.
Non te forma grandis iuuat. non magna prestant
arma. unius lapidis ictus frontem penetrat galea
tam. Dic mihi ergo quod interrogo. Credis in dñm
patrem omnipotentē. credo inquis. Credis in filiū
eius. et in xpm dñm et in nrm. credo inquis.
Credis dñm et hominem natum de spu scō ex maria
uirgine. credo inquis. Bene facis. Adhuc interrogo.
Sicut pater dñs est. ita et filius dñs est. ita. Alius est
pater. alius est filius. et maxime. Aequalis est patri filius
aequalis inquis. Quid restat. ecce ad omnia quae inter-
rogaui respondit. In eo qđ credere scilicet dñm patrem et filiū.
contrariū est mecum pagano. In eo quod credit xpm dñm
et hominem natum de spu scō p uirginem mariam. mecum
est contra iudaeum et manicheum. In eo qđ credit alium
ēē patrem alium filium. mecum est contra sabellianū.
Age. Si mecum es in omnibus quare litigamus. si una est
nobis hereditas. simul possideamus. fr̃i sumus. Ecce quā
bonum et quam iocundum. habitare fr̃i in unum. ⁊
quae est noua fabrica artemurum. ⁊ simul ad custo-
diam nr̃ae hereditatis inuigilemus. hereditas nr̃a
p̃clara est nobis. habemus inuidos. habemus inimicos.
⁊. Si bonum et iocundum est

et ipsi possidere uolunt nobiscum sed contrarios. Nemo sibi aliquid usurpet. hereditas ista sic nobis dimissa est. ut in diuisa possideatur. Simul fructum colligamus. ne diuidendo perdamus. Paupertas sollicitum me facit. Rogate noli foras per me colligere. ne incipias spargere. Quenim mecum non colligit. spargit. Quasi oblitus sum cum quo agebam. sed non sum oblitus. Interrogo arrianum quem desidero esse catholicum. Dicit aliquis. Ad omnia quae uoluisti respondit. in responsionibus illius nihil inuenitur aduersi. Quidam plius quaeris. expecta frater. noli facile iudicare. Habeo adhuc quod interrogem. Noli illicito committere. Responso claret. uirtus lateat. Quid dixisti frater. aequalis est patri filius. aequalis inquit. Eia. modo uigila. modo manifestabitur quod latebat. Quomodo dicis aequalem patri filium. operatione an origine. potestate an aeternitate. an forte in utroque. absit inquit. Operatione et potestate aequalis est. non aeternitate. Quid enim fieri potest ut genitus sit aequalis ingemito. ena est ille qui mecum quasi coheres ambulabat. Dolus apparuit. qui latebat. Necum possidere putabatur. diuidere uult. sed non permittit. prorsus resistit. Leges habent. ut testatoris uoluntati in omnibus pareat. Siquis contra uoluntatem testatoris uoluerit facere. careat hereditate. Sed silent leges inter arma. Non. Prorsus ad hoc laboratur. ad hoc pugnatur. ut legibus seruiatur.

Testamentum pfero. uerba testatoris recto. si se qđ diuidatur
ibi inuenio. Si non est qđ diuidatur. de ipso testamento tibi
resisto. Quid habet testamentum? audi. Pacē meā do uobis
pacem relinquo uobis. Haec est hereditas. Et quis est ipse
testator. Lege testamentum et inuenies. Cum propheta de thio
loqueretur. ait. Magnificabitur usq. ad terminos terrae. et
erit iste in terra pax. Gloria in excelsis deo et in terra pax. non
diuisoribus scāe unitatis. sed hominib. bonae uoluntatis. Ipse
est hereditas. ipse testator. ipsum quaeris diuidere? quid
partiris unū? si unū diuideris. integrum nihil habebis.
O arriana hereses. crudelis. impia. meretrix. Erubescere iudicari
a salomone meretrix. Nec unum uiuum. nec undecumq. concep
tū iamquaepartum pdiderat non permisit diuide filium suum.
et tu diuidis dñm tuum? illa etsi meretrix. tamen pia quia
mater. Tu autem et meretrix et impia. quia non ut mater
quem parit pfectas. quod non parit congregas. Quomodo alie
num lactas. quae tuum necas? uiscera tua durauerunt. illius
tremuer. Quid dixit? date illi puerum. nolite diuidere eum.
Filius meus est. Sed melius apud illam integrum gaudeo
uiuum. quam diuisum lugeo mortuum. Filius meus est inquit.
Sed quid puero mater pdero. si uitam. quam non confero au
fero? uolo illius crudelis a paruulo repellere ubera. sed magis
cogor iudicis timere macheram. Date illi puerum. Meus est
natus. sed migret ad illam totus. apud me manet affectus.

Dat illi puerum. ut tamen non auferatur utra membrorum.
Verum non diuidatur integritas. mihi non eripietur pietas.
Quid dixit. date illi puerum. et nolite diuidere eum. Ecce
et ego dico. totum posside. et noli diuidere dñm. Non inquit.
Sed si uis habere pacem. diuide hereditatem sine p̃iudicio.
Et quomodo habeo diuidere. audi. Pater maior est. filius
minor. O partes. o iusticia. o equalitas. Una pars maior. ē.
alia minor. non consentio. non facio partem. quia non
diuido pacem. Si enim fracta fuerit pax. iam non est pax.
Sed quomodo apud te pax inlibata est. apud quem fides integra
non est. unde quia mecum non uis possidere et pacē uis diui
dere. hereditatem non potes optinere. Postremo si more
tuo non parcis sed p̃fidia et scudes. uade interpella iudicem.
uideamus quid tibi dicturus est. habes iudicem ordinariū.
nolomihī adducas de diuersis partibus alias atq. alias po
testates. Non mihi armiger. sed legifer necessarius est.
Et ubi inquis istum inuenio. ubi autē eum inuenis. audi
p̃phetā dicentē. Dñs iudex n̄r. dñs legifer n̄r. Ne contem
nendum iudicem putēs. audi qđ sequitur. Dñs rex n̄r. ipse
sū uabit nos. Ecce habes iudicem. Si parum est. rex est.
Ante te est. Si est in caelo. ut non deferat terram. Caelū et
terram inquit ego impleo. et ecce ego uobiscum sum om̃ib;
diebus usq. ad consummationē sēcl. Et nobiscum est. et
cum patre est. quia nec patrem dimisit cū ad nos descendit.

nec nos deseruit cum ad patrem ascendit. Ipsum interpella. illi
dic. dñe dic fratri meo ut diuidat mecum hereditatem. Audi respon
sum diuinum. Dixisti. audiui. Audi iustam iudicem. Audi pacem
fugientem litem. Quid ait. amice. quis me confutuit iudicem
aut diuisorem sapuos. Vis diuidere pacem. & que ris habere iu
dicem & pacem. Iudex tuus nolo esse. Pax sum. litigare non
noui. Consentiens afficio. litigantes fugio. Situ cum im
murus esses patrimio reconciliauit. per me. Quomodo ego
a patre separabo me. Cum esses longe. ego ueni ut re ducere
rem te. Cum in montes & siluas errares quesuente. in
lapides & ligna inuenite. In lapidibus offendebas dum
eis herebas. quia ligna & lapides adora bas. Et neluporu
ferarumq. audio ore lamia reris. collegite. ueneris meis
portauit. patrimia reddidit. Laborau. sudau. caput
meum spinis imposui. manus meas clauis obieci. Lancea
latus meum aperuit. Tot non dicam iniuriis. sed aspe
ritatibus laceratus sum. Sanguinem meum fudi. anima
meam posui ut mihi te coniungerem. et tu diuidis me.
audi quid respondeatur discipulo qui filium non no uerat.
et patrem quaerebat. At philippus dñe. Dñe ostende nobis
patrem. et sufficit nobis. Numquid non et iste filium se
parauit a patre. iam te inquit nouimus. sed patrem tuum
non nouimus. Et quid ius. ostende nobis patrem et sufficit
nobis. Et dñs ad eum. Si uelis et tu arriane audire. cum

apto errasti cum apto redi. Sit illis oburgatio. etiam tu acura-
tio. Quid ait dñs. ~ tantotempore uobis cum sum. et nō cognouis-
tis me philippe. ~ ego ueni patrem te applicare. tu nolime
separare. Quid queris quasi alterū p̄ter me. ~ qui uidet me.
uidet et patrem. Tanta est in nobis unitas. tanta est simili-
tudo. tanta caritas. ut ego in patresim. et pater in me.
Sento libelliane quid musitas. Aut in arriano me conclu-
dere. aut ab arriano me uocare festinas. Sed in nomine pa-
tris et filii et sp̄s sc̄i. non trium sed unius dī. cum illi respon-
deo. te non p̄tereo. Quid dixit dñs. ~ qui uidet me. uidet et
patrem. Numquid dixit qui uidet me uidet patrem. aut ego
sum pater. ~ sed dixit. Ego in patre et pater in me. et qui me
uidet uidet et patrem. Interpositio unius syllabae quae
dicitur et. patrem discernit et filium. teq. demonstrat
nec patrem habere nec filium. Dic mihi arriane. Patrem
dñm dicis. ~ et maxime. Quid filium. ~ ipsum quoq. dñm p̄fi-
teor. Bene agnoscis. quia cum p̄nuntiaretur in carne
uenturus. de ipso dñs p̄pheta. Dicite pusillanimis. confor-
tamini. nolite timere. Ecce dñs uester ultionē adducet.
retributionis. dñs ipse ueniet et saluabit nos. Agnosco in eo
qđ te agnoscere dicis. si p̄pheta non aduersaris. Quid ergo
dicis de patre. ~ dñs est. Quid filius. ~ dñs est. Coaeternus est
pater filius. ~ non. Ergo. erat tempus quando non erat
filius secundum te. Si ergo erat tempus quando non erat

filius. ergo fuit tempus quod non fecit filius. ergo non omnia
p ipsum facta sunt. Iam enim erat tempus quando non erat filius.
Si erat tempus quando non erat filius. Iohannes euangelista non
debit dicere. in principio erat uerbu. sed in principio erat tem
pus. Iohannes dixit. omnia p ipsum facta sunt. sed Arrianus contra
dicit. Dic Arriane. Unde scis quia erat tempus quando non erat
filius. an forte dicturus es. et Iohannes unde scit quia in
principio erat uerbum. sup petrus dñi discumbibat. et inde
hauriebat quia in principio erat uerbum. Tutam diem mihi.
Quando in principio erat uerbum. uel quando Iohannes sup
pectus dñi recumbibat. et a uerbo discibat quia in principio
erat uerbum et dñs erat uerbum. Arrius ubi erat. nescio. Si
audes dicere ubi erat. notum est enim et legitur quo tēpore
natus. meritoq. dam natus sit. Notum est etiam quomodo
uixerit. quomodo mortuus fuerit. et ideo n̄ audes dicere
de Arrio sicut de uerbo et fuit et est. quia nec tunc fuit. nec mo
do est. Sed ut in omnib; excludatur Arrianus. audi quid p
salomanem dicatur. Dñs fecit regiones. et fines habitabiles
sub caelo. Cum pararet caelum. aderam illi. Et post pauca.
Ego eram apud illum disponens. ego eram quando faciebat
fortia fundamēta terrae. ego eram cui adgaudebat. Sed
dixit. De tempore agitur. utrum fuerit filius antequā
esset tempus. Audi ipsum p prophetam dicentē ex tēpore.
Quid est ex tempore. numquid ex quo ēē tempus coepit.

non sic impie arriane. non sic. sed ex tempore antequam fieret
tempus ibi erat. Ecce antequam fieret tempus. ibi erat. Quere
iam. quando non erat. quia ante tempora erat. In principio erat
uerbū. Melius greci Logos dicunt. Logos quippe. uerbū signi
ficat orationem. Vides ergo quia semper erat. de quo tu audes
dicere non erat? aut si dicis aliquando dñi sine uerbo et sine
ratione fuisse. iam non filium tantū. sed etiam patris aduer
sarius eris. Ego inquit ex ore altissimi p dñi. Quis dicit.
uerbū. Et uerbum hoc quid est? Iohannes dicit. Dñs erat uerbū.
Ergo uerbum. et cuius erat uerbum. non duo sed unum sunt.
Non inquit. Quia uerbum. posterius est eo cuius est uerbū.
unde apparet filium patri esse minorem. Negas itaq. filiū dñi
esse dñm. non nego inquis. Et patrem dñm dico. et filiū dñm.
sed patrem maiorem et filium minorem. Quamdiu pater
maior. filius minor. Dic mihi. quia uideote calculari
uelle aeternitatem. Quot annis p̄cedit dñs pater filium
suum. ubi diem natiuitatis filii dñi legisti. filiū dñi dico.
non filiū dñi et filiū hominis. Ubi ergo diem natiuitatis eius
legisti. cum quo mathematico creatoris siderum constel
lationē quaesisti atq. tractasti. qua tempora. quas
horas. qua momenta. quos numeros. quas minutias
momentorū natiuitatis illius quomā condidit colle
gisti. conquiescat rogo. conquiescat heretica. non
religio sed sup̄sticio. De xp̄i initio. deficit calculatio.

Quia cum auditur sine initio aeternitas. nulla ibi quaeritur aetas.
Sic pater dñs et filius dñs. pater maior et filius minor. iam nūmus
dñs sed duo sunt dñi. Si duo sunt dñi. quid est quod dñs ppheta.
ante me non est formator dñs et post me non erit. quid dicis arri
ane. cui istas deputas uoces? si patris sunt. dicendo ante me for
mator dñs et post me non est alius. aut ipse pater non erit. aut filius
dñs non erit. Si enim hoc tantum diceret ante me non est for
mator dñs. nec adderet post me non erit. liberum tibi erat haec
uerba patri tantum modo applicare. Cum autē sequitur
et dñs et post me non erit. secundum ut dñs et se patrem et filiū
negat chm. Item si filius sunt haec uerba. patrem suum et chm negat
et patrem. Si enim non diceret ante me non est formator dñs. sed tan
tum modo diceret et post me non erit. possit forsitan dici filium
solum fuisse locutum. Modo autem cum dicit. ante me non est
formator dñs et post me non erit. patrem suum nec chm dicit
ēē nec patrem. Item si patris sunt haec uerba. quis dicit. cui
dicit. filius meus es tu ego hodie genui te. an forte qđ absit
mendacio arguendū est dñs. sed si filii uerba sunt. quis dñs.
de quo dñs. pater meus usq. modo operatur. an forte et inui
rius patri iudicandus est et ingratus. sed numquid ingra
to diceretur. postula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam
et possessionem tuā terminos terrae. an forte ppheta. aut quid
diceret nesciuit. aut fallere uoluit. aut ut mitius aliquid
dicamus finx. credo duos ibi confabulantes. id est patrem

et filium et dicentem patrem ante me non est formator dñs. adiunx
et filius dicens. et post me non erit. Mimica sunt andiuidua quae
agimus. p̄ dolor. parce. parce hereica impietas. Cum tūc dñm non
capias. nos quoq. ad blasphemiam puocas. Non hoc docet sc̄a eccl̄a.
pater. pater est. filius filius est. Et ille numquā non fuit pater.
et iste numquā non fuit non filius. Ambo aeterni. nec coeper̄
ēē nec desinunt. Quod pater loquitur. filius loquitur. quia
uerbum patris est. Et qđ filius loquitur. pater loquitur. quia
pater uerbi est. Ipsum uerbū dīc. Verba quae ego loquor. a me
ipso non loquor. Concedite quae sō creatori. quod ipse prestat
creaturae. et in creatura si potestis capite creatorem. Ecce
ignis et splendor. duosunt. Alter ex altero est. nec sine altero
alter est. Ignis pater. splendor filius. Et ipse si posset. dice
ret. Quod luceo. non a me ipso luceo. sed qui me misit. ipse mihi
dedit ut luceam. Ignis enī. splendorem mittit. Et sic filius
de patre dīc pater mecum est. ita et splendor dicere posset Ignis
mecum est. Extingue ignem. splendor nusquam parebit. Si
ergo ignis et splendor pater et filius. unus sine coniuge pater.
alius sine matre filius est. nec diuidi alter ab altero potest. et
cum sit alter ex altero. initium tam alterius ēē non potest
sine altero. hoc autem posse. a creatore tributum est creaturę
quid potest ipse creator. accedat paganus. accedat fabellia
nus. accedat arrianus. contemplantur lucernam. in ipsa ui
deant quod indm uidere non possunt. Non facio iniuriam. si ali

quam partem potestatis cupiens ostendere tanti creatoris. ignis
uellucerne offeram tantillam similitudinem. Scriptum est enim.
Lucerna pedibus meis uerbum tuum domine et lumen semitis meis.
Et delecto dictum est ignis consumens. Accendite ergo lucer-
nam. diligenter considerate. uasq. fatuitates et tenebras
remouete. Paganus in eo credat. et illic sine coniugio cō patre
discat et filium. Et quomodo natus est filius. sic accus non est
ibi uide. Inter ignem et splendorem. quaerere medium. Si
nullum est medium. nullum est coniugium. Noli amplius
p̄scrutari uelle medium. ne magnum patiaris incendium.
Accedat sabellianus. uideat duos in unum. Ignē et splendore.
Numquid non recte dicere potest splendor. ego in igne. et
ignis in me. sic filius dicit ego in patre et pater in me. acce-
dat arrianus uideat et ipse alterum ex altero. nec tamen
nasci posse alterum sine altero. Nemo eorum prior. nemo
posterior. coaui sunt pater et filius. Splendor ex igne est.
Nec ignis sine splendore. nec splendor sine igne esse potest.
Aut certe si placet. mitte manū et uide alterū ab altero.
Ostende mihi ignem sine splendore. uel splendore sine igne.
Absit. Ardere tantū modo poteris. separare alterū ab altero
nō poteris. Sic enī ignis et splendor alter ex altero est. nec tam
alter sine altero cō potest. Ita pater dī et filius dī. alter ex altero ē.
nec cō alter sine altero potest. Non illis ortus qui non est. sed
aeternitas una est atq. substantia. Ignis et splendor. tēporales s̄.

Pater autem et filius dñs. aeterni sunt. Dico quia pater et filius dñs. dico
quia unum sunt. Dualitas in prole. unitas in dñtate. Alterum
facte unius natiuitas. sed unum ostendit diuinitas. Cū dico filius.
alter est. Cū dico dñs. unus est. Alius est. quia filius est. Aliud non
est. quia dñs est. Erubescite arriani. Tunicam hominis iā iudicati
in cruce pendentis carnifices pilati non sunt ausi conscindere.
et uos conamini caritatem dñi in caelo sedentis. Immo ipsam carita-
tem dñm diuidere. sed conamini. quantum potestis conamini.
Vos in infernū ruiſſis. iam non eam rumpetis. hē p̄ propheta
dñs dicit. Non est ultra dñs absq̄ me. dñs iustus et saluans. n̄ est
p̄ter me. Hic sabellianus exultat. Ut enim unū eundemq̄.
patrem ostendat et filium. talibus testimoniis credidit mu-
niri. Contra arriani uerbent alium eē patrem aliū filium.
alia p̄ferunt testimonia. & dicunt; licet alius est
pater. alius filius. alius maior. alius minor. ut pater dicat filio.
dedite in lucem gentium. & filius dicat. pater misit me.
Quantum intelligo. lux ista gentium tam clara est atq̄
perspicua. ut heretici eam comprehendere non ualent. atq̄
respicere. caecati non in eam possint ambulare. sed potius ob-
errare. Arrianus aliud. sabellianus aliud. Quale bellum.
Quid adhuc catholicis arma inquit que portant mecum.
mihi militent. ambo contra se pugnant sed p̄ me. Utinam
ambo deficiant. & non alter ad alterum ruerit. sed ad
me. proferam et ego aliquid. Undiq̄ percutiuntur.

Tu arriane dicis maiorem esse qui mittit. minorem qui mittitur.
Interrogo et ego. Quis est maior. qui praecedit aut qui praeceditur.
Item quis est maior. cui praeparatur aliquid uenienti an qui praeparat.
cui exhibetur officium an qui exhibet. itaque si hominum genus
interroges. respondet illum esse maiorem. qui praeceditur uel cui
officium exhibetur. Tu inde uis probare filium minorem. quia
missus est. Ego ostendo eum qui misit praecedere eum quem misit.
nec alterum eorum dico minorem. quia non audeo dicere
uel maiorem. Isaias propheta dicit. Haec dicit dominus christus pro meo domino.
cui adprehendi dexteram. ut subiciam ante eum omnes gentes.
Ecce iam filio missus comes est pater. Adhuc sequere. Et dorsa regum
uer tam. et aperiam ante eum ianuas. et portae non claudentur.
Ecce ille qui misit. praecursor factus est. Quis enim maior uel
superior. ante minorem ianuas aperit. uel quomodo id faciat
nisi paululum quoque praecesserit. audi adhuc. Et portae inquit
non claudentur. Quomodo. ego quoque ante te ibo. Vides quoniam
qui misit et comitatur et praecedit. mitte et non discedit.
iam tu discerne quis sit maior. quis sit potior. Ego enim nullam
discretionem uideo. sed potius aequalitatem conspicio. Filius
dicit de patre misit me. pater filio dicit. ego ante teambu
labo. Recedat de medio discordiosa calamitas. aequalitas
hoc exhibet non disparilitas. Adhuc sequere. ut clarius
appareat. quis. cui dicat. Ego inquit ante te ibo. et gloriosas
terrae humiliabo. Hic esto et tu pagane. audi quid dicat

ppheta. Non mihi ego quod uolui scripsi. Codex in quo scriptas,
haec. in armario iudaei habetur. Inimicus meus. testis est m̄s.
Ab ipso quaere. aperi. lege. crede. Dorsa inquit regū uertā.
et gloriosos terrae humiliabo. Nonne uides reges terrae
qui ante p̄sequebantur xp̄ianos. nunc esse xp̄ianos. n̄ne
uides eos qui humiliabant eccl̄am humiles intrare ecclesiam.
ipsos habere defensores quos habebat p̄secutores. ego inquit
ante te ibo. et gloriosos terrae humiliabo. Portas aereas con
teram. et uetus ferreas confringam. et dabo tibi thesauros
absconditos et arcana secretorum. ut scias quia ego d̄s qui
uoco nom̄ tuum d̄s isrl̄. Audiat sabellianus. D̄s dicit.
d̄s dicit. Ergo duos unum. qui dicit et tu dicit. Audiat
arrianus. Ego d̄s et non est alius. pr̄ter me non est d̄s.
Diues ex quo contra istas hereses certando laboro. et
pene fatigatus sum. Veni dñe iuu proelator fortissimus
princeps exercitus dñi. qui diabolum uicisti et saeculum.
Apph̄ende arma et scutum. et exurge in adiutorium mihi.
Processurus ad proelium et uicturus mundum humundo
orauit non tam quam uirtutis impotens. sed ut nobis
p̄pter quod uenerat humilitatis magisterium exhibe
ret. Et quid dixit. pater. clarifica filium tuum. Modo
arrianus dicit. Uides quia minor est. et claritatem
non haberet nisi patrem p̄cesset. expecta homo. quid
festinas. tu hominem uides. in qua forma. non solū patre

sed etiam angelis minor est. Homo parat. de latere. Tum hi os-
tendit hominem humilem. aperit oculos et dicit uide sublimem.
non angelis minorem sed patri coequalem. Pater inquit
clarifica filium tuum. Ecce minorem. Adhuc sequere. Ut
et filius tuus clarificet te. Ecce aequalem. Inuenimus fi-
lium agnoscens patrem atque orantem ei. coniunctum. non
ut putabatur ingratum. Videamus quid de filio dicat et
pater. Assumit ihu petrum et iacobum et iohannem fratrem
eius. Euangelii uerba sunt. Et duxit eos in montem excelsum
seorsum. et transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies
eius sicut sol. uestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix.
Ecce apparuit eis moyses et elias. Lex et prophetae loquebantur
cum illo. quia locuti erant de illo. Ostendebant quem pre-
dixerant. manifestabant quem prophetauerant. Et quid
loquebantur. ~ ut iudei conuincerentur. manichei
confunderentur. pagani contererentur. heretici com-
primerentur. catholici confirmarentur. Loquebatur
lex et gratia. asperitas et lenitas. terror et mansuetudo.
preceptum et adiutorium. ferramentum et medicus.
umbra et lux. preceptum et iudex. sententia et misericordia.
Et quid posset haec. ~ respondens autem petrus dixit ad ihm.
Dne. bonum est nobis hic esse. Si uis. faciamus hic tria
tabernacula. Tibi unum. moysi unum. et elie unum.
Quid dicis scilicet petre. ~ mundus perit. et tu secretum

petus. uidet tot gentes in unum conuenisse. et tu requiem
quaeris. uidet tenebras mundi. et tulumen abscondis.
nemo accendit lucernam et ponit eam sub modio. sed super
candelabrum ut luceat omnibus qui in domo sunt. Ista domus.
totus est mundus. Lucerne accensio. uerbi incarnatio.
Candelabrum. crux est signum. Lucerna in candelabro
Lucens. xps in cruce pendens. Nemo accendit lucernam
et ponit eam sub modio sed super candelabrum ut luceat omib;
qui in domo sunt. Vidisti tu. uideamus et nos. Tenebre. f.
non offendamus in paganis. non erremus cum hereticis.
Luceat nobis lucerna doceat uerbum in carne. Uideamus
quid dicat euangelista. uideamus si admissum est consilium
petri. Adhuc inquit eo loquente. ecce nubes lucida obum
brauit eos. Ecce uox de nube dicens. Audiamus omnes. nemo
aures claudat. Audiant pagani irrisores. audiant iudei
persecutores. Audiant manichei phantasmatum somniato
res. Audiant heretici erronei litigatores. Audiant et
maxime. audiant etiam catholici fideles dei cultores.
Isti audiant ut instruantur. illi ut corrigantur. aut
isti audiant ne seducantur. illi ut puniantur. Quid dicat
uox de nube. hic est filius meus dilectus in quo mihi
bene complacuit. Ubi estis qui aduersa mihi filio dei.
pater dicit hic est filius meus. et tu dicis non habet fi
lium dei. tu pagane qui foris scas et murmuras. in

trahac inscoladi. aperi aures cordis tui. audi uocem di. et discere
filium di. Quid agitis iudaei qui occidistis filium di. et
quos fugistis. ubi uos abscondetis. qui montes. quae petre
sup uos casurum sunt. et si in cauernis petrarum uos absconde
ritis. inde extraham uos dicit dñs. Sed et uos uenite. in trate
consilium meum audite. desperare nolite. qm sunt reliqui
homini pacifico. Saeculis. occidistis. sanguinem xpi fudistis.
quid facere non habetis nisi ut credentes lupa zemini. et biba
tis sanguinem quem fudistis. Non est quod horreatis. Insus
est sanguis medici. et factum est medicamentum frenetici.
Quid dubitatis. gustate et uideate qm suauis est dñs. Quid
tu manichee quod phantasma somnaris. euigila et uide
nubecula tonat. Quid tonat. hic est filius meus dilec
tus. Vide in terra hominem uerum. audi de caelo dñm ue
rū. Vide in terra hominis filium. audi de caelo di esse
filium. Utrumq. uerum esse cognosce. id est dñm et homi
nem. Filium di et filium hominis. unum eundemq. esse
hominem et dñm. Agnosce hominem. et placabis dñm. Caue
ne offendas impetram et mortis patiaris ruina. Quia
quod tu somnaris uanitas est. quod dñs tonat ueritas
est. Audi tu sabelliane. audi de caelo patrem. uide in
terra filium. et noli dicere idem pater qui filius. Audi
et tu arriane. et in patre et filio noli errare. sed sequere uni
tatem. et uide diuinitatem. Dñe audimus. Quid dicis de

filio tuo. hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacuit.
Et quid? ipsum audite. Dō gratias. In tonuit p̄ceptum dī. et re-
motum est consilium petri. Gratias tibi dī. gratias tibi uera
una trinitas. una et trina ueritas. trina et una trinitas. Gratias
tibi dī pater. qui et filium tuum ostendisti. et mihi doctorem
dedisti. Recedat sabellianus. recedat arrianus. recedant ceterę
pestes. recedat omnis iniqua doctrina. doceat dī et non arrius.
doceat dī filius non filii aduersarius. Dic dñe meus iñu. doce.
discam quid doceam. Sabellianus dicit ipse est pater qui et filius.
arrianus dicit alius est pater alius est filius. pater maior. fi-
lius minor. aduersatur. clamat. litigat. contra xpm dimicat.
Ille sanguinem fudit ut redimat. iste pecuniam spargit ut
perimat. Speluncam fabricat. illic catholicum prefocat.
Xpianum paganiū uocat. baptizato ingerit baptismum.
contra id quod scriptum est. Qui semel lotus est. non indiget
denuo lauari. Clamat homo xpianus sum. quid medicis eē
quod non sum. clamat fidelis sum. et ille dicit accipe
ame pecuniam. Clamat redemptus sum. et ille dicit acci-
pe aurum. Quid das ut auferas. das pecuniam. ut aufe-
ras gratiam. Das pecuniam. ut auferas uitam. Das p̄tiū.
ut auferas quo emptus sum p̄tiū. Qui emis ab empto.
p̄tiū meum. non aurū sed sanguis xpi est. Non me seducis.
non decipis. Quantūcumq. mihi conferas. non mihi tollis
p̄tiū meum. Secunia tua tecum sit in p̄dicatione. Nam

precium meum. non habet pretium. Clamat homo fidelissimus.
et tu exsufflas. Clamat in nomine patris et filii et sps sc̃i bapti-
zatus sum. et exsufflas. Quid ergo xp̃iano reseruas in quo patre
et filium et sp̃m sc̃m exsufflas. an forte nouam fidem. nouum
baptisma. nouum dñm de transmarinis parabus aduexisti.
dic meus doctor paule diuine legis perite. sponsi amice.
Homo iste modo uenit. mundum subuertit. et fidei unitatem
scindit. trinitatem diuidit. non sibi consentientem rebap-
tizare contendit. Quid facio. in xp̃o iñu p̃ euangelium
tunc genuisti. in ipso baptizatus sum. An forte est aliud
baptisma. et fides alia. absit inquit. Una fides. unum
baptisma. unus d̃s ep̃as omniū. Si ergo una fides est.
un mo quid^{una} est fides. unum baptisma. unus d̃s ep̃as pater.
Iam credidi. iam baptizatus sum. iam patrem habeo
dñm. quare homicidam patior arrianum. subueni
dñe meus iñu. accingere gladio tuo circa femur
potentissime. Omni potentissime egredere. occide eos
in se ut uiuant in te. et desinant p̃sequi me. Sabelliani
te subtrahunt. arriani minuunt. tu quid dicis de te.
pater dixit ut te audiamus. Cum te audimus. ipsum
audimus. Uno ictu utrosq. perite aduersarios. Percant
inquit uani loqui et mentis seductores. arrianus et sa-
bellianus. Nam ego ep̃as unus sumus. Non dixit
ego ep̃as unus sum. sed ego ep̃as unus sumus.

Quoddico unum. audiatarrianus. Quoddico sumus. audiat
libellianus. Non diuidat arrianus unum. non delect sabelli
anus sumus. sed ambo ueniant. et sint etiam ipsi in nob unū.
sicut ego et pater unum sumus. Ergo si pater et filius unū sunt.
immo quia indubitanter unum sunt. non duo dii sed unus dñs.
non iniquum aliquid ppheta scripsit sed uerū dixit. dñm di
centem. ante me non est formator dñs et post me non erit. Do
cuit ueritas ueritatē. et gladio bis acuto omnem perimit erro
rem. Si adhuc heretici reluctantur. audiant catholici defi
nitivam sententiam quam sequantur. Audistis patrem
quid dixerit de filio. audistis filium quid dixerit de patre
uel de se. Siquis uobis adnuntiā ueritē prēter qđ accepis
tis. anathema sit. Diximus de patre et filio quod potuim.
et quamā potuim. sitā aliquid digne potuim. De spū scō taciui
m. sed non eum separauimus. Quicquid enim de patre et filio
diximus. etiā de spū scō dixim. Est enim cum illis et in illis. aequa
lis et unus. n̄ minor aut tertius dñs. Quid adhuc di cā fatigatus.
fatigatus. quis spm scm a patre et filio. a eternitate. substan
tia uel communione separat eūq. negat spm ee patris et filii
plenus est spū immundo. uacuuus spū scō. Ideo enī dicit dñs
caritas. quia non partibus diuidit unitatē. sed ineffabilitē
coagulat trinitatē. Ipsa ē enī trinitas unus dñs. turris fortitudi
nis a facie inimici. qui credentes in se custodit in secula seclorū am.

EXPLICIT

INCIPIT LIBER AURELII AGUSTINI
DE DUABUS ANIMABUS :

PIT4. Lamentati misericordia disruptas eedere licetis manicheo-
rum laqueis tandem catholicae gremio refectum. Liber
considerare. nunc saltem ac deplorare illam miseriam meam.
Multa enim erant quae ^{oculifer} non tam facile a diebus paucis religio-
nis uerissimae semina mihi apuertia salubriter insita errore
uel fraude falsorum. fallacium uel hominum effosa ex animo
pellerentur. Nam primo animarum illarum genera quibus
ita singulas naturas propriasque tribuerunt. Ut altera de ipsa
di esse substantia. Alterius uero dei. ne conditorum quidem uel
accipi. sine eorum sobriae diligenterque considerassem. Mentem enim
supplici et pia fortasse mihi. sagienti apparuisse. nullam esse
qualem habet uitam. quia non eo ipso quo uita est et in quantum
omnino uita est. ad summum uitae fontem principium que
pertinet. Quod mihi aliud quam summum et solum uerum dei
possumus confiteri. Quapropter animas illas quae aman-
chae uocantur malae aut carere uita. et animas non esse neque
quicquam uelle seu nolle appetere uel fugere. aut si uiuerent
ut et animae eorum possint. et aliquid tale agere quale illi opina-
rentur. nullomodo eas nisi uita uiuere. ad hunc dei dixisse confite-
retur ut et confiteatur. Ego sum uita. nihil esse causae. Quia non
omnes animas cum animae nisi uiuendo esse non possunt. per christum
ide est per uiam creatas et conditas faceremur. Quod si tempore

illo quaestione de ipsa et de participatione uitae meae cogitatio ferre.
ac sustinere non possit. quae perfectio magna est et multum ferens
disputationis. inter doctissimos indigens. Illud inspicere fortasse
ualuissim. quod omni homini sese sine studio paruum bene conside-
ranti. manifestissime apparet omne quod discere. et nos se dicimur aut
sensu corporis. aut intelligentia nos habere comprehensum. Sensus
autem corporis etiam uulgo quinque numerari. Visum. auditum.
odoratum. gustatum. atque tactum. Quibus omnibus intelligentiam
longe altiusque prestare et excellere. Quis mihi non uel ingratus.
impiusque concederet. quo confutatio atque firmatio illud consequi
ut cuncta quae tactu. et uisu. uel quolibet alio modo corporaliter
sentirentur. Tanto essent inferiora his quae intellegendi adseque-
remur. Quanto ipsi sensus intelligentiae. cedere uideremus.
Quam obrem cum omnis uita. et ob hoc omnis anima. nullo corpo-
ris sensu. sed solo intellectu capi queat. Sol autem iste atque luna
omnisque lux quae mortalibus his oculis cernitur. ab ipsis quoque
manichaeis uero et bono dō tribuendo ē dīcatur summam ēē clementiam.
id ē dīcare p̄tinere ad dñm. qđ p̄ corpus uti uemur. quod uero n̄ solum
animo sed ipsa sublimitate animi. mente scilicet atque intelligentia
caperemus. id est uitam qualis cumque illa diceretur. Tām uitae eodē
dō auctore priuanda et uiduanda putare. p̄ponenim quid sit
uiuere quamque secretum ab omni corporis sensu. quamque omnino
incorporeum si me ipsum inuocato dō interrogarem respondere
n̄ possim. aut non illi quoque fateantur. Non solum uiuere illas

quas deficiantur animas. sed etiam immortaliter uiuere quodque de se po-
tuit. dimittere mortuos sepelire mortuos suos. p̄ de omnino n̄ uiuen-
tibus sed de peccantibus dictum. quae immortalis animae sola mors est.
scribente paulo. Mortua est uidua quae in delictis uiuit. Simul enim
et mortua est d̄z̄ et uiuere. Quare non ego quanto dolo claudius uiuit
peccatrix anima. sed illud ipsum tantū q̄d uiuat adtenderem q̄d si p̄-
cipere nisi intelligendo non possum. Credo ueniret in mente tanto
ēē quam licet animam luci. quam phos sentimus oculos p̄ferendam
quanto intelligentiā ipsi oculis p̄feremus. Lucem autē illam. illi quoq;
ap̄t̄e xpi ēē confirmant. Ego nec tandem q̄d ab eo esset quaecumq;
anima dubitarem. ego uero non modo de anima sed de quouis etiam
corpore quin ab ipso esset nihil omnino. nec um quidem. homo scilicet
illius impertitae atque illius aetatis ambigerem si forma quid esset.
quid uero formatū. quid species. et quid indutum specie. Deinde quid horū
cui causa ēē pietateq; cogitare. Sed de corpore interim taceo de anima
conqueror quod aliquam rem ista om̄a sine tibi bonitate habere posse
miserrimus credidi. quod quanta essent negligere atq; attendi. Hoc mihi
gemendum ac deflendum p̄t̄o uoluerim cum haec loquerer mecum
haec loquerer mecum deferrem ad illos quae uis ēē intelligendi.
quā nihil ēē in homine. quod huic excellentiae possimus conferri p̄pone-
rem. Vbi mihi hoc homines si modo essent homines concessissent quaere-
rem. utrū his oculis uidere id est intelligere. Vbi negauissent collige-
rem. primo longe ēē sensui oculorū istorū intelligentiā mentis ante-
ponendā. Deinde subiungerem id quod remeliore p̄ciperemus. necessa-

rio melius iudicandum. Quis hoc non daret ergo propter quod querere ani-
mam illam quam mala dicerent oculis ne sentiretur. Ista autem mente intellege-
retur, mente sentiretur, quibus omnibus inter nos conuenientibus atque
firmatis quid conficeretur ostendere animam illam. Scilicet quam
execrarentur luce ista quam uenerarentur. esse meliorem quandoquidem
illa intellectum mentis haec sensum corporis innotescit. Hic uero haere-
rent fortasse ducemque rationem sequi recusarent. Tanta est uis ueteris
sacrum opinionum. et diu defensione atque credite falsitatis. sed ego infirmam
magis haerentibus. si aspere. si puerile. si puicaciter. repetere inque
concessis sunt. et quam essent concedenda monstrarem hortarer. ut
incom mune consulerent. Certe quid nobis negandum esset utrum
intellectum istis carnis lumbibus preferendum^{est} an excellentias est
quod animi excellentia. quam quod bili sensum corporis cognoscitur.
falsum putarent; an illas animas quas alienigenas crederent. tan-
tum intellegendo id est ipsa animi excellentia scribi posse nolent
fateri an solem ad lunam. si nisi istis oculis notos fieri uellent ab-
nuere. Quod si nihil horum nisi absurdissime atque impudentissi-
me negari posse animi auerterent suaderem. non eos oportere
dubitare istam lucem quam colendam predicarent esse animam illa-
biliorem quam fugiendam monerent. atque hic si forte turbati ame-
quaererent. num etiam muscae animam huic luci prestare conse-
rent; responderem. etiam nec me terreret musca quod paruum est
sed quod uiua firmaret. Quaeritur enim quid illa membra
tamen exigua uegeta. quid huc atque illuc per naturalem appetitu

totum corpusculum ducit. quidam rētas pedes innumerū mouent. quid
uolantis pennulas modeneunt ac uibrent. quod qualecūque est bene
considerantibus in tā paruo tam magnū eminet. ut uis fulgoris presen
genti oculos pferatur. Certe quod nemo dubitat quicquid id est intelle
gibile esse quod omni sensibili. et ob hoc huiusceam lucidum in legibus
ante cellat. Quidem cogitatione pcepimus quales si hoc non pcepim
aliud ēē mente intellegere. aliud sentire pcorpus. Et prius illud
ab hoc posteriore incomparabili sublimitate distare. ideoque non
posse intellegibilia non pferri cum ipse intellectus sensib. pferatur.
Hinc illud etiam fortasse cognoscerem quod consequens ēē manifestum est
cum in uiscera peccata ceteraque animi uicia non sentiuntur. sed
intellegantur quomodo fiant. ut etiam ista quae detestantur et clamanda
sensimus. tamen qm intellegibilia sunt ante ire hanc lucem queant.
Cum in suo genere ista regali ^{laudanda} laudat. suggeretur enim animo benescedo
subicienda. primo non omne quod laudamus omni quod utiuperamus
ēē ante ponendum. neq. enim quia laudo purgatissimum plumbum
ob hoc illud. utiuperando auro pluris aestimo. In suo enim genere quid
considerandum est. Improbo iuris consultum multas leges ignoran
tem. sed eum tam pbatis simo iuri sic pfero ut nec comparandū quidem
putem. et istum laudo quod suae artis peritissimus sit. Illum autē
quod suā pfectionem minus impleat iure reprehendo. ex quo repper
ire deberem lucem istam quod in genere pfecta ēē iure lau
dari. tam quia sensibilibus rerū numero includitur. quod genus
intellegibiliū generem cedat. necesse est infra in uiscera et in temperantes

animas quoniam sunt intellegibiles esse deputandam. Quamuis istas non iuria
damnatione dignissimas iudicemus. Quærimus namque in his quod concili
etur deo non quod isti fulgore præferatur. Quapropter quisquis hoc lumen ex deo esse
contenderet. non repugnarem. sed magis animas dicerem utiosas.
Etiam nunquam utiose sed in quantum animæ sunt. dominus sibi esse creato
rem fateri oportere. hoc loco si quisquam illorum cautus et iungilans
iam etiam studiosior quam peritior meam moneret non utiosis animis
sed de ipsis utiis esse querendum. Quæque sensu corporis non cognoscerent.
et tamen cognoscerentur. non nisi intellegibilia posse accipi. quæ si sen
sibilibus omnibus antecellunt. cum lucendo auctori esse tribuenda in me non
conueniret. utiorum uero auctorem dominum nemo nisi sacrilegus diceret. res
ponderem homini. si aut statim et repente ut bonus dei cultoribus solet
diuinitus infulsisset huius solutionis quaestio aut si uisisset antea præpa
rata quorum sine utrum meruissem atque potuissem coepta differrem
quod quæ esset propositum difficile esse addiscendum atque arduum
confiterer recurrere in me prosternerer deo alte ingemiscerem. quaerens
neme in medio spatio quo certis rationibus promouissem haerere pateretur
ne anticipati quaestioni cogerer. aut intellegi sensibilibus submittere ac sub
dere aut ipsum utiorum dicere auctorem cum esset utrum uis horum falsitatis
impietatisque plenissimum nullomodo possim excusare quod me sic af
fectum ille desereret. admoneret ergo suis illis ineffabilibus modis ut con
siderarem. etiam atque etiam utrum animi utia de quibus aestuare in me intel
legibilia numeranda essent. quod ut repperirem propter inbecillitatem interio
ris oculi mei quaemhi peccatis in eis iure accidisset. aliquem mihi adiunxi

bilis concuenda in ipsis uisibilibus machinaretur gradum quorum esset nobis nullo
modo certior cognitio sed consuetudo fidentior. itaq; statim quererem. quid
ad sensum propriae pertineret oculorum inuenire colores. quorum principatum
lux ista obtineret. Haec enim sunt quae nullus alius sensus attingit.
Nam motus corporum et magnitudines et interualla et figuras. quauis
et oculis non tam propriae. sed tactu etiam posse sentiri. Unde colligerem
tanto ceteris corporeis et sensibilibus prestare lucem quanto aliis sen-
sibus aspectus esse inlustrior. Electa igitur ex omnibus quae corpore
sentiantur ista luce quantiteret. et in qua gradum illum inquisitioni
meae necessario collocarem progerem attendere quod ageretur. Hoc
modo mecum quae tam sermocinaretur. si sol iste tanta claritate conspicuus. et
diei luce sufficiens usq; ad lunae similitudinem in conspectu nostro paulatim
deficeret. Num aliud quicquam oculis. sentiremus quam lucem utcumq;
fulgentem. Lucem tam quaerentes quod fuerat non uidendo et haerentes
uidendo quod aderat. Non ergo illum defectum uideremus. sed lucem quae
defectui remaneret. Cum autem non uideremus non sentiremus. quicquid
enim sentimus aspectu non potest non uideri. quare si defectus ille. neque
uisu neque alio sensu sentiretur non posset inter sensibilia numerari.
Nihil enim sensibile est quod sentire non potest. referamus. nunc conside-
rationem ad uirtutem cuius intellegibilem lucem splendorem animi
conuenientis siue dicimus. porro ab hac luce uirtutis defectus
quidam non perimens animum sed obscurans uirtutem uocatur.
potest igitur recte uirtutem quoque animi nequaquam inter intel-
ligibilia numerari ut lucis ille defectus recte de sensibilibus

numero eximitur. Illud tam qđ remanet animae id est hoc
ipsum qđ uiuit atq; animae est tam est intelligibile quā sensibile
illud qđ in hoc uisibile lumine potest de se tam. quatenus q; fulgeret
Et ideo anima in quantum anima esset et uita participaret.
sine qua nullo pacto esse anima potest rectissime omnib; sensibilib;
anteferret. Quam ob rem maximus erroris esse illā animā dicere
non esse ex dō ex quo esse solem lunāq; gloriari. qđ suam place
ret omnia sensibilia nominare. non modo ea quae sentirem. sed etia
ea quae non sentiendo tam corpū indicarem. sicut poculo tenebris
et paucos silentiū. et illas enī non uidendo. & hoc nā audiendo cognoscim.
Rursusq; intelligibilia nā tam quae in lustrata nāte conspiciam.
sicut ipsa sapientia. sed etia illa quae ipsius in lustrationis priuati
one auctamur ut est insipientia. Quasi tenebras animi congruo
dixerim. nulla de uerbo facerem controuersiam. sed totā quae ratione
facili diuisione dissoluerem statimq; approbarem bene attenden
tib; substantias intelligibiles sensibilib; substantiis diuina et in
corrupta ueritatis lege pponi. tanto ceteris corporeis et sensibi
lib; praeficare lucem. quanto alius sensib; aspectus esset in lustrata.
Electa igitur ex omnib; quae corporeis trauntur ista luce qua ni
teret et in qua gradu illū inquisitionum mere necessaria collo
carem. pergerem ad cendens qđ ageretur. Hoc modo meū
quae ita sermo cinceret si solus tanta claritate conspicuus.
et diu luce sufficiens usq; ad lunae similitudinē in conspec
tū paulatim deficeret. Nū aliud quicquā oculis senti

non earum substantiarum defectus. quamuis hos intellegibiles illos sensi-
biles appellare uellemus. Quapropter quia haec lumina uisibilia
et^{ll} as intellegibiles animas substantias esse facerentur. omnimodo
eos cogi sublimiores partes animis tribuere atq. concedere. Defectus
uero utriusque generis non posse alteris alteris anteponi priuanti
enim tantum et non esse indicant quod usquequaq. eandem uim habet.
sic ipsae negationes. nam cum dicimus non est aurum et non est uirtus
quamuis inter aurum et uirtutes plurimum. nihil tam inter negationes
quasi adiuuimus distat. Verum enim uero peius est non esse
uirtutem quam non esse aurum. nemo sanus hinc ambigit. quod non propter
ipsas negationes. sed propter res quibus adiunguntur accidere. quis non
intellegat. Auro enim uirtus quanto praestat. tanto est uirtute
quam auro carere miserius. Quam obrem cum res intellegibiles
sensibilibus antecellunt. defectum intellegibilibus quam insensi-
bilibus merito aegrius toleramus. Non eos defectus sed ea quae de-
ficiunt. carius uel uilius aestimantes ex quo iam illud apparet
defectum uitae quae intellegibilis est multo miserabiliorem esse
quam huius sensibilis lucis quod scilicet multo est carior intellec-
ta uita quam lux ista conspecta. quaecumque ita sint. aut debet ne-
quisquam cum sole et luna et quicquid insideribus. quicquid
denique in hoc igni nostro atque terreno luce uisibili effulget
tribuat animas quas libet quae perfectio nisi uiuendo animae
non sunt. cum tantum hoc lumen uitae praecedat ex quo esse nolle conce-
dere. Et cum ille uerum dicat. quid est in quantum nitet ex quo est.

Ego ne tandem dī magne mentiar fiduciam in quantum uiuit ex dō est. n̄ usq;
adeo quaeso caecitas mentis supplicia quae augeantur animorū. ut haec
homines non intellegant. sed quo quomodo illorū error augustinus sese
haberet. Huius ergo fretus armatusque rationibus credo. cum adeos rem
ita consideratam p̄spectamq; de culis sem. et cum his placide contulis
sem uererer. nemini quisquam eorum alicuius momenti eē uideretur.
si aut intellectum aut ea quae intellectu non p̄ defectū p̄ciperent
sensui conarentur p̄ferre aut saltem comparare corporeo. uel his
rebus quae ad eundem sensum noscenda similiter p̄tinerent. quo confes-
suto quando illi mihi uel quisquā negare auderet animas quantum
uelit malas tamen qm̄ animae essent intellegibilium rerū nume-
ro contineri neq; illas p̄ defectū intellegi siquidem animae n̄ alio
essent nisi quo uiuerent. Licet enim p̄ defectum intellegerent utio
se. quia uirtutis egestate utiosē non tam p̄ defectum animae. quia
uiuendo animae nec fieri potest ut utrae p̄sentia sit causa deficiendi
cum tanto quidque deficiat quanto deserteat utra omnimodo igit̄
cum pateret et n̄ posse ullas animas ab eo auctore separari a quo lux
ista n̄ separaretur. iam quicquid asserent non acciperem monerem
que potius ut eos mecū sequi mallent qui omne quicquid eēt qm̄ eēt
in quantum cumq; eēt ex uno dō eē predicarent. recitarent aduersum
me uoces illas euangelicas. uos p̄pterea n̄ auditis quia n̄ estis ex dō.
uos a patre diabolo estis. Ego quoq; contra recitarem. omnia p̄ ipsum
facta sunt et sine ipso factum est nihil. et illud apti. unus d̄s ex quo om̄a
et unus d̄s ihs x̄ps p̄ quem om̄a. Et iterū eiusdē apti. ex quo om̄a

per quem omnia in quo omnia ipsi gloria. hortarerque homines sicam homines
inuenire nihil nos iam quasi comperisse presumemus. sed queremus
potius magistros qui sententiarum quaerentibus inter se pugnare uiderentur
pacem concordiamque monstrarent. Nam in una atque eadem auctoritate
scripturarum cum alibi sonaretur omnia ex deo. et alibi uos non estis ex deo.
quoniam libros temere. condemnare nefas esset. Quis non uideret peritum
doctorem cui quaestio huius solutio nota esset inueniendum fuisse
qui profecto si esset bonus intellectus et ut diuinitus dicitur homo
spiritalis quoniam necessario faueret ueris rationibus quas de intelligibili
sensibilique natura quantum potui tractavi atque disserui. Immo
et si se multo melius et ad docendum aptius aperiret. Nihil ab eo
aliud de hac quaestione audirem. nisi quod admodum fieri posset
ut et nullum animarum genus non esse ex deo. et recte tam peccato
ribus et infidelibus diceretur non estis ex deo. Nam et nos fortasse
in plonito in auxilio deo. facile uidere possemus aliud esse uiuere
aliud peccare. et quaquauis in peccatis in conpanctione
iustitiae uitae mors appellata sit. utrumque tam in homine
uno posse inueniri ut simul sit uiuus peccator. Sed quo uiuus ex deo.
quod peccator non ex deo. in quali uisione utimur ex parte de duobus
eximere sententiae competit ut cum de conditoris omnipotentiam insinuare
uolumus. etiam peccatoribus dicamus quod ex deo sint. Dicimus enim his qui
aliqua spe continentur. Dicimus postremo quod rem maxime attingit
uiuentibus quae omnia per se ipsa diuina sunt munera. Cum autem
malos arguere propositum est. recte dicimus non estis ex deo.

Dicimus enim seaueritate auertentib; infidelibus facinorosis flagitio-
sis. et quod nomine una totum continet^r peccatoribus; quae rursus
om̃a ex dō non ēē quis dubitet. Itaq; xps peccatoribus id ipsum qđ pecca-
tores erant et sibi non credebant coarguens. quid mirū siare n̄ estis
ex dō. ex alia parte illa salua manente sententia qđ omnia p̃p̃su
facta sunt ex om̃a ex dō. Nam si xpo non crederem. xpi aduentum
repudiarem. xpm non reciperem. certum iudicium ēē animarū
quae non s̃ dī. et ideo dictū ēē. uos p̃pterea non auditis quia ex dō
non estis. quomodo uera esset uox illa apti in ipso euangelio. memo-
rabili principio quia dictū est. In sua p̃pria uenit et sui eū n̄ receper̃.
Unde sui non receper̃. aut ideo non sui quia n̄ receper̃. nisi quia ho-
mines peccatores eo quod sunt homines ad d̃m. eo uero qđ peccato-
res ad diabolu p̃tinent. Hic ergo partem nature tenuit qui ait.
sui eū non receper̃. Ille uoluntatis qui ait. N̄ estis ex dō. Euangelista
enī dī operā commēdabat. xps hominū cohercebat; hic fortasse
quis dicat. Unde ipsa peccata ex omnino. Unde malū si ab homine.
Unde homo si ab angelo. unde angelus qui i ēē ex dō cum dicitur.
quam uis recte uereque dica tur. Uidet̃ tam imperitis om̃i-
nis ualentib; acriter. res abditas inueneri. quasi p̃ quanta catenā
ad d̃m mala et peccata coniecti hac quaestione illi regnare se putant.
quasi uero interrogare sit scire utinā ideēt nemo me scientior
repperiretur. Sed nescio quomodo sepe in altercando magnae
quaestionis p̃positor p̃sonā magni doctoris ostendat. Plerūq;
ipso quem terret in eo. de quo terret indoctior. Itaq; isti multi

tudini se preferendo arbitrantur quia priores interrogant. quod cum
multitudine ignorant. sed si eodem tempore quocumque eis me non sic iacui.
ago egisse. nunc penitet mihi has rationes de promenti hoc obie-
cissent dicere. queso interim mecum cognoscite quod facillimum est.
si nihil potest fulgere sine do. multo minus posse aliquid uiuere
sine do. ne tantis monstris opinionum remaneas ut nescio quas
animas uitam non ex do habere predicemus. Sic enim fortasse conti-
get ut id quod mecum ignoratis. id est unde sit malum. uel simul. uel
quodlibet ordine aliquando discamus. Quia si enim cognitum su-
mi mali sine summi boni cognitione contingere homini non potest.
Non enim nossemus tenebras si tenebras semper essemus. sed lucis
notitia contrarium suum nisi ut incognitum. summi autem boni
id est quod superius est nihil potest. De autem bonum ex do superius
nihil potest. De igitur summum bonum. cognoscamus ergo deum
atque tranos illud quod propter quod quaerimus non latebit. Mediocris
ne tandem negotii uel meriti cognitionem dei arbitramini. Quod
enim uobis aliud premium quam uitae aeternae promittitur. quae dei
cognitio est. ait enim magister dei. haec est autem uitae aeternae ut
cognoscant te solum uerum deum et quem misisti in mundum christum. Et enim
anima quamuis sit immortalis. tamen quia mors eius recte dicitur.
ad cognitionem auersio cum se conuertit ad deum. meritum est aeternae
uitae consequendae. ut sit aeterna uitae sic dictum est ipsa cognitio.
Conuertere autem ad deum nemo nisi ab hoc mundo se auertere potest.
Hoc ergo mihi arduum et difficile uobis si facile est.

Ille ipse uidere. ego uellem credere nisi memoueret. quod cum iste
mundus a quoniam auertere iubemur uisibilis sit. dixeritque apostolus. ea quae
uidentur temporalia sunt. quae autem non uidentur aeternae. uos plus istorum
oculorum. quam mentis iudicio tribuitis apud quos nullam esse fulgentem
pennam quae non ex deo fulgeat. esse uiuentem animam quae non ex deo uiua
praedicatur et creditur. Haec et similia uel illis etiam dicere tunc cum ipse repu
tare possem. Namque dominum omnibus uetris uisceribus. de per canis et scripturis
quantum lucebat intensus. etiam tunc fortasse talia uel dicere uel quod
salutis ad eam cogitare. Sed me duo quaedam maxime quae in eam
illam aetatem facile capiunt per admirabiles attriuerunt circuitus.
quorum est unum familiaritas tamquam sinuosum aliquod uinculum
multipliciter collo inuolutum alterum quod quaedam noxia.
uictoria pene mihi semper in disputationibus pueniebat differenti
cum impertis sectam fidem suam certatim ut quisque possit defen
dere molientibus christianis. quos successu creberrimo gliscebant adu
lescentis animositas. et impetus suos in periclitum magnum malum
imprudenter uigebat. quod altercandi genus. quia post eorum audientiam
adgressus eam quicquid in eo uel qualicumque ingenio uel alius
lectionibus poteram solis illis libenter sine tribuam. Ita ex illorum
sermonibus ardor incertamina ex certaminum puerum. amor
illos cotidie nouebatur ex quo accedebat. Et quicquid dicerent
miris quibusdam modis non quia sciebam. sed quia optabam uerum esse
puero adprobare. Ita factum est. ut quam uis pede tentam atque
caute tam diu sequeretur homines in eadem sapulam uiuenti

animae p̄ferentes uerū ista non poteram. Illo tempore sensibilia haec
ab intellegibilibus. carnalia scilicet ab spiritalib: iudicare atq: dis-
cernere n̄ erat aetatis. n̄ discipline. n̄ cuiusdā etiam consuetudinis.
n̄ ullorum deniq: meritorum. non enī paru gaudiū felicitatisq: res
est. Itane tandem ne illud quidem arripere poterā qđ in omnium
hominū iudicio summū legib: natura ipsa constituit. Quis enī
homines quos modo a comuni sensu generis humani nulla disru-
pisset amentia quae uelint. ad iudicandū studia detulissent.
Quamlibet imperitiā quantumcumq: etiam tarditatem.
uelim experiri. quid mihi responderent roganti utrum eis
peccasse uideretur. de cuius dormientis manu scripsisset.
aliud aliquid flagiosum om̄s quis dubitet ita fuisse negaturos.
illud eē peccatum. Ita reclamaturus ut etiam suo cernerent.
fortasse qđ tali eōs rogatione dignos putarem. a quibus ego
quaquomodo poterā reconciliatis et in consiliū
refutatis peterem ut ne aliud tā manifestum
in omnium cognitione positū interrogantem n̄ moleste
ferrent. Tunc quaererem si non dormientis manu qui mem-
bris tamen ceteris uinctus atq: confectus eēt quisquā ualentior
aliquid similē fecisset mali. utrū quia id nosset quamuis omnino
noluisset ullo peccati nomine teneretur. et hic mihi om̄s mirantes
qđ talia si scitarer sine cunctatione responderent. nihil etiā istū
omnino peccasse. quid ita de quo nesciente uel resistere n̄ ualen-
te. quisquā quippiam mali fecerit uiscedamnari. nullomodo

potest atq; id ipsum quod ita est similis hominibus naturam ipsam percun-
tarer humanam facile puenirem. ad id quod cupere istomodo quaerens.
quod si dormiens ille iam sciret. quid aliu. Idem manu eius facturum esse
et de industria se plus potius etiam ne exciperetur. somno dederat ut
aliquem iurando falleret. num ei quoquam somnus ad innocentiam
suffragaretur. Quid aliud quā nocentem hominem pronuntiarent.
quod si eille uolens iunctus est ut aliquem similiter praesentia defensione
deiperet. quid tandem ut peccato careat illa uincula perfuer. quāquā
his obstrictus reuera resistere non ualeret sicut ille dormiens quid
tunc fieret omnino nesciret. Numquid nam igitur dubitandum ē.
quin peccasse ambo iudicarentur. quibus concessis colligerem nusquā
scilicet nisi inuoluntate esse peccatum. Cum mihi auxiliaretur
etiam illud quod iustitia peccantes tenet sola mala uoluntate
quam uis quod uoluerint implere nequiuerint. quisquā neme ista
tractantem possit dicere. in rebus obscuris abditisq; uer-
sari. ubi ppe intelligentium pauertatem uel fraudis
uel ostentationis suspicio nasci solet secedat paulisper illa intelle-
gibilium sensibilibumq; distinctio. nulla mihi fiat inuidia quod
tardas animas subtilium disputationum famulus persequor.
Liceat mihi mesire uiuere. Liceat mihi mesire uelle uiuere.
inque si consistat genus humanū. tam nobis cognita est uoluntas
nra quam uita. neq; cū istam scientiā persequimur metuenda est.
ne nos quisquā falli posse conuincat. Hoc ipso enim falli nemo
potest si aut non uiuat. aut nihil uelit non me arbitror quicquā

obscurum attulisse uereor nequaquam magis quod haec nimium mani-
festum uidear esse culpandum. sed quorsum tendant. consideremus.
Non igitur nisi uoluntate peccatur nobis uoluntas nostra notissima
est. Neque enim scire mouelle si quid uoluntas sit ipsa nescire; defi-
nitur. Itaque isto modo; uoluntas est animi motus cogente nullo ad ali-
quid uolentia mutandum uel adipiscendum. Quis ergo ita nunc defi-
nere non possim. An erit difficile uidere in utrum uolentia est se contineri
ita ut contrarium sinistrum dextro esse dicimus non utrumque albo
nam ea demum simul et nigra et alba esse non potest. Duorum autem
in medio autem quisque positus ad alterum sinistrum est ad alterum dextrum
Simul quidem utrumque unus homo. sed simul utrumque ad unum
hominem nullomodo ita in utroque uolens simul esse quidem unum animi
potest. sed unum utrumque idem nolle simul et uelle non potest. Cum enim
quisque in utroque aliquid facit. si enim roges utrum id facere uelle respon-
dere. Ita in utrumque ad faciendum an non faciendum autem uolentem
repperies. Idem enim unum animum uno tempore habentem utrumque;
sed aliud atque aliud ad singula referente. Quis haec dico? quia
sursum quaerimus quoniam ob causam in utroque id faciat cogit sed dicat
Nam et omnis in utroque faciens cogitur. et omnis qui cogitur si faci-
at non nisi in utroque facit. refutatur ut uolens a cogente sit liber
etiam si ipse quisquam cogit. et hoc enim modo omnis qui uo-
lens facit non cogitur. et omnis qui non cogitur autem uolens facit
haec cum omnibus hominibus quos interrogare non absurde possu-
mus a puero usque ad senem. alio de leterario usque ad solium

sapientis natura ipsa p[ro]clamet. Quur ergo tunc non uiderem indefini-
tione uoluntatis ponendum e[ss]e cogente nullo quod nunc quasi experi-
entia maiore cautissimus posui. ad si hoc ibi manifestum est et non doc-
trina sed natura omnib[us] promptum. quid restat quod uideatur obscu-
rum nisi forte ullum lateat aliquid nos uelle cum uolumus. Et ad hoc
moueri animu[m] n[ost]ru[m] idque aut habere nos aut non habere. Et si habere
retinere uelle. si non haberemus adquirere. quare aut non amitte-
re aut adipisci aliquid uult omnis qui uult. Quam obrem si om-
nia saluo clariora sunt sicut sunt. neq[ue] meo tantum sed nocturni
generis humani. ueritas ipsius liberalitate donata. Quur etia[m]
illo tempore dicere non possim uoluntas e[ss]e motus animi cogente
nullo aliquid uel non amittendum uel adipiscendum. Dicit aliquis.
Et hoc te aduersum manicheos adiuuaret. Expecta. Si ne prius etia[m]
peccatores definiam. q[uod] si sine uoluntate e[ss]e non posse omnis mens
apud se diuinitas conscriptum legit. Ergo peccatum e[st] uoluntas
retinendi uel consequendi. q[uod] iustitia uetat. et unde liberu[m] e[st]
abstinere quicquid si liberu[m] non sit non e[st] uoluntas. sed malum
grossius quam scrupulosius. Definire etiam rem ne hic libri obscu-
ri mihi scrutandi erant. unde discerner ne neminem ut cupera-
tione uel supplicio dignum qui aut id uelit q[uod] iustitia uelle
non phibet. aut id non facit q[uod] facere non potest. Nonne ista
cantant et pastores in montib[us] et in theatris poete et indocti
in circulis. et docti in bibliothecis. et magistri in scholis. et antistites
in sacris locis. et in orbem terraru[m] genus humanu[m]. q[uod] si nemo

ut recuperatione uel dampnatione dignus est. aut non contra ueritatem iustitiae
faciens. aut quod non potest non faciens. Omne autem peccatum uel utupe
randum esse uel dampnandum. quis dubitet tunc esse peccatum cum et uelle
iniustum est et liberum nolle. Et ideo definitionem illam et ueram et ad intel
legendum esse facillimam. et non modo nunc. sed tunc quoque amepotuisse
dici peccatum est uoluntas retinendi uel consequendi quod iustum ^{uerum} est. et
unde liberum abstinere. age nunc uideamus quid nos haec adiua
rent primum omnium ut nihil amplius desiderare totam causam quippe
 finirent. Nam quisquis secreta conscientiae suae legesque diuinas
penitus naturae inditas apud animum intus ubi expressiores certioresque
 sunt consulens has duas definitiones uoluntatis atque peccati ueras
 esse concedit. totam manicheorum heresim paucissimis et breuissimis. sed plane
 uictissimis ratiunculis sine ulla contatione condempnat. quod sic condema
 ri potest duo animarum genera esse dicunt. unum bonum quod ita ex deo
 sit ut non ex aliqua materia uel ex nihilo ex deo factum. sed de ipsa eius
 substantia parquaedam processisse dicitur. Alterum autem malum
 quod nullum prorsus ex parte ad deum pertinere credunt credendumque comen
 dant. Et ideo illum summum bonum. Hoc uero summum malum quod
 esse praedicant. atque utraque genera fuisse aliquando discreta
 nunc esse commixta. Genus quidem commixtionis huius et causa modum
 audientem. sed tam iam quaeerere poteram utrum illud malum genus
 animarum antequam bono misceretur habuisset aliquam uoluntatem
 Si enim non habebat sine peccato erat atque innocens. et ideo nullomodo
 malum. Si autem ideo malum quia licet esset sine uoluntate

tamquam ignis. tam si bonum attigisset uolaret atq; corruperet. Quantum est nefas et naturam mali. tantum ualere ad committenda ullam di partem et summum illud bonum corruptibile et uolabile credere qd si uoluntas inerat. pfecto inerat cogente nullo motus animi ad aliquid uel non amittendum uel adipiscendum. Hoc autē aliquid aut bonum erat aut bonū putabatur. Non enim aliē appeti possit. sed in summo malo ante cōmixtionem quā predicant nullum umquā bonū fuit. Unde igitur ibi uel scientia uel opinio boni ēē potuit annihili uolebant quod apud se esset atque illud bonū uerū quod extra erat appetebant. Ista uero p̄clara et magna laude p̄dicanda uoluntas est quā summum appetitur et uerū bonum. Unde igit in summo malo motus animi. tanta laude dignissimus an studio nocendi appetebant. primo eodem reuoluitur natio; Qui enim nocere uult bono aliquo uult priuare alium p̄pter aliquod bonum suum. Erat igitur in eis uel scientia boni uel opinio quae in summo malo nullomodo esse debeat. Deinde bonum illud extra se positū cui nocere scudebant. utrū omnino ēē unde cognouerant si intellexerant. Quid tali mente p̄clarius. an quicquā ēē aliud quā magnis laboribus omnis bonorū porrigatur intentio nisi ut summum illud et sincerū bonum intellegatur. Quod ergo nunc uix paucis bonis iustisq; conceditur id tunc illud merū malū nullo bono adiuuante tam poterat. Si autē illi animae corpora gerebant et id oculis uiderant qd lingue qd peccata. quae ingenia laudandis istis oculis p̄dicandisq; sufficiunt quibus uix possunt mentes iustorū adaequari.

quanta bona inuenimus in summo malo. Si enim uidere etiam malum est.
non est bonum deus. Bonum est autem deus. bonum est igitur etiam uidere et nescio
quid huic bono comparari queat. porro quod uidere bonum est. unde
fieri potest ut possit uidere sic malum. Quapropter quisquis uel in illis
oculis uel in illis meritis fecit ab his possit uidere diuina substan-
tia magnum et ineffabile laudem dignissimum bonum fecit. Si autem
non factum sed ipsum praesentem ac sempiternum erat difficile hoc malo
quicquam melius inuenitur. Porremo ut nihil horum laudandorum
habeant illae animae quae illorum rationibus habere coguntur. quae-
rerem utrum aliquas. an nullas animas deus damnet. si nullas. animas
nullum meritorum iudicium est. Nulla prudentia etiam potius quam
ratione mundus administratur uel potius non administratur. Non
enim administratio casibus danda est. Hoc autem si omnibus qualibet reli-
gione deuotis credere nefas est. restat ut autem sit aliquarum animarum
damnatio. aut nulla peccata sint. Sed si nulla peccata sunt. etiam
malum nullum quod si dixerint. haeresem suam uno ictu interficient.
Conuenit igitur mihi cum eis aliquas animas diuina lege iudicioque
damnari adae si bonae sunt quae illa iustitia est. si male naturae
an uoluntate. sed natura esse male animae nullomodo queunt. Unde
hoc docemus de superioribus definitionibus uoluntatis atque peccati.
quia dicere animas et malas esse et nihil peccare. plenum est demen-
tiae. Dicere autem peccare sine uoluntate. magnum deliramentum
est. et peccati reum tenere quemquam quia non fecit quod facere non
potuit. summe iniquitas est et insaniae. Quam obrem illae animae

quicquid faciunt sinatura non uoluntate faciunt. id est libero et ad faci-
endum et ad non faciendum metu ammicarent. si denique his abstinendi
ab opere suo potestas nulla conceditur. peccatum earum tenere non possumus.
ad omnes fatentur et malas animas iuste et eas quae non peccauerunt
iniuste damnari fatentur. Igitur eas malas esse quae peccant. ille autem
sic ratio docuit non peccant. Animarum ergo malarum genus nescio
quod extraneum quodam anichaeis inducitur nullum est nunc bonum
illud genus uideamus quod rursus ita laudant ut ipsam dei substan-
tiam dicant esse. quanto autem melius est suum quisque ordinem
meritumque cognoscat. ne ita sacrilega superbia uentiletur.
ut cum se totiens commutari sentiat summi illius boni quod incommu-
tabile pia ratio proficitur et docet credat esse substantiam.
Ecce enim cum manifestum sit. non peccare animas in eo quod
non sunt tales quales esse non possunt. Unde iam constat
nescio quas illas inducticias nullomodo peccare. et propterea
illas non esse omnino relinquitur. ut quoniam concedunt esse peccata
non inueniant quibus ea tribuant nisi bono generi animarum
et substantiae dei. maxime autem arguentur auctoritate christi.
Numquam enim negauerunt dari ueniam peccatorum cum
fuerit additum quisque conuersus numquam dixerit ut alia
multa quae scripturis diuinis hoc quispiam corruptor in se-
uerit. Quibus ergo peccata donantur si alieni generis
illis malis. possunt et bonae fieri. possunt dei regnum possi-
dere cum christo. quod isti quia negant. ne habent alterum

genus nificarium quas de substantiis adhibere restat ut non solum etiam
ipsas. sed ipsas solas peccare fateantur. Ego autem nihil pugno nisi solum
peccent peccant tam. Attenum mali commixtione coguntur. si ita
coguntur ut resistendi potestas nulla sit. non peccant. si est in potestate
resistere sua propria uoluntate consentiunt. quia tanta bona in sum
mo malo. quia hoc malum in summo bono per doctrinam illorum cogimur
inuenire. nisi quia neque illud malum est quod suspicionem inducunt. neque
hoc summum bonum quod suspicionem pervertunt; neque hoc summum bonum
ad si de duobus istis generibus animarum delilare illos errare docu
issem. aut certe ipse didicissem quid remanere poterat. quia mihi
iam de illa re audiendi aut consulendi uiderentur. An uel discerem.
Hinc ostendi animarum duo esse genera quod inde liberando nunc in mala
partem nunc in bona uertat sentio. quia non magis hoc signum unius
animae quae libera illa uoluntate huc et huc ferret. hinc atque hinc
referri potest. Nam cum mihi accidit unum me sentio utrumque conside
rantem alter utrum eligentem. sed plerumque illud libet. hoc docet
quorum nos in medio positi fluctuamus. nec mirum. Ita enim nunc consti
tuti sumus. ut et per carnem uoluntatem afficiet per spiritum honestate
possimus. Quare in duas animas hinc fateri cogor. possumus enim
melius et multo expedius intellegere duo genera rerum bonarum.
quorum tam neutrum ab auctore deo sit alienum animam unam ex diuersis
afficere partibus inferiore ac superiore uel quod recte ita dici potest.
exteriore atque interiore. Ita sunt duo genera quae sensibilem
et intellegibilem nomine paulo ante tractauimus quae carnalia

et spiritalia libentius et familiarius nos uocamus. sed factum est nobis
difficile a carnalibus abstinere cum panis uerissimus nos ter spirita
lissit. cum labore namq: nunc edemus panem. Neq: enim nullo in
supplicio sumus peccato transgressionis mortalis ex immortalibus;
facti eo contigit. ut cum ad meliora conantibus nobis consuetudo fac
ta cum carne et peccata nostra quodam modo militare contrarios et
difficultatem nobis facere coeperint. nonnulli stulti alius generis
animarum quod non sit ex deo suppositione obtinuisse et suspicen
tur. quamquam etiam si eis concedatur inferiore aliogenere ani
marum nos inlici ad turpia. non inde conficiunt aut illas naturas
malas esse. autistas summum bonum. Fieri enim potest ut propria illa
uoluntate appetendo quod non licebat hoc est peccando ex nobis
factesint male. Rursusq: fieri bonum possint. sed ut fit. quamdiu
manente in peccato ad sese alias occulta quadam suasionem tradu
cant. Deinde ut omnino male non sint sed in suo genere quamuis
inferiore opus proprium sine ullo peccato exerceant. Iste autem
superiores quibus actionem longe prestantiorem rerum moderatiori
iustitia summa tribuerit; nullas inferiores sequi et imitari uolue
runt peccando fiunt male. non quia malas sed quia male uni
tantur. Ab illis enim agitur proprium. ab istis aperitur alienum.
Unde ille in suo gradu manent. iste ad inferiora merguntur
Uelut cum homines ferina sectantur. Pulchrae namq: in caedit
quadrupedans aequus. ad si hoc homo pedibus manibusq: meditet.
qui seum uel palearum cibo dignum putet? recte igitur plerumq:

improbamus imitantes eum quem imitatur probamus. Improbamus
autem non quia non sit adsecutus. sed quia omnino adsequi uoluit.
Inaequo enim probamus illud cui quantum proponimus hominem tantum
offendimur quod inferiora sectatur quid inter ipsos homines inem-
tanda uoce. nonne quod prece bene facit etiam secularis id faciat
propterea insanus est caelestia suspice. Lucens luna laudatur suoque
laudatur cursu atque uicibus bene considerantibus satis placet. tamen
sic sol uelit imitari. fingamus enim eos posse habere huiusmodi
uoluntates. cui non summe ac iure displiceat. ex quibus illud est quod
intelligi uolo. etiam si sunt animae quod inter inter tum est corpo-
reus officius. non peccato sed natura dedite. nosque quauis sint infe-
riores. aliqua tamen interiore uicinitate contingunt. nullas ideo
malas aberi oportere. quia nos cum eas sequimur et corporea dili-
gimus malis sumus. Propterea enim corporea diligendo peccamus
quia spiritalia diligere et iustitia iubemur et natura possumus.
et tunc in nostro genere optimi et beatissimi sumus. Quam obrem
quid habeat argumenti. est uariis in utraque parte deliberatio. modo
in peccatum propter modo in recte factum subiecta ut duo animarum
genera quorum alterius natura exdolo sit alterius non sit cogamur
accipere. cum alias tot causas alternantes cogitationes conicere
liceat sed haec obscura est et incerta ab animis lipientibus quaeri.
quisquis bonus rerum existimator est uidet quare illa potius
quae de uoluntate atque peccato dictae sunt. illa inquam quae
summa iustitia neminem ratione utentem ignorare permittit

illa quae si auferuntur nobis nihil est unde disciplina uirtutis inchoetur
nihil unde auctiorū morte surgatur. etiā atq; etiā considerata satis
quare ad lucide manicheorum heresim falsam eē conuincunt.
horū simile est quod de penitendo nunc dicā. nam ut inter omnes
sanos constat et qđ ipsi manichei non solū fatentur. sed et p̄cipiunt
utile est penitere peccati. Quid ergo nunc in hanc rem diuinarū
scripturarū testimonia quae usque uaq; diffusae sunt colligam.
uox est etiam ista naturae neminem scilicet re huius notitia de-
seruit. hoc nobis nisi eēt penitus insitū periremus. Potest aliquis
dicere non se peccare non sibi esse autē si peccauerit penitendum
nulla barbaries dicere audebit. quaecū ita sint quaero ex duob;
illis generib; animarū cuius sit penitere peccati. scio quidem neq;
illius eē posse quī mala facere. neq; illius quī bene facere n̄ potest.
Quare ut eorū uerbis loquar. si anima tenebrarū peccati penitet
n̄ est de substantia summi boni. Paenitendi enī affectio illa quae
p̄dest et male fecisse paenitentē et bene facere potuisse testatur.
Quomodo igitur nihil ex malo si ego p̄peram feci. aut quomodo
recte penitet si ego non feci. Audipartem alterā. quomodo ex me
nihil boni est cui bona uoluntas inest. aut quomodo me recte pae-
nitet si non inest. Quam obrem aut negent isti eē paenitendi
magnā utilitatem ut non solū a xp̄iano nomine. sed ab omni etiā uel
imaginary ratione pellantur. aut animarū duo illa genera unū
ex quo nihil mali. alterū ex quo nihil boni sit discere atq; docere
iam desinant. qđ si faciant manichei eē utiq; desinent. Nā tota illa

secta ista bicipiti uel potius p̄cipiti animarū uarietate fulcitur. ac mihi
quidem satis est scire qđ manichei errant. ut scio penitendū esse peccati.
etiam si nunc amicorū eorū aliquē cuiusque adhuc illos audiendo putat.
compellē iure amicitiae etcidicā scisne uale ēē cum quisq; peccauerit
penitere sine dubitatione scire iurabit. si ergo fecero ita scire fallā
ēē manicheorū heresim desiderabis ne amplius quid amplius ēē posse in
hac re desiderare. respondeat. bene quidem hucusq; . sed cū ostendere
coepero certas necessariaq; rationes. quae illā p̄positionē ad amantē
nūc ut dicat catenis nexę consequuntur remque totā ad conclusionē
qua ille uertitur secta p̄duxero negabit se forsitan scire ualētē
illā paenitendi quā nemo doctus nemo indoctus ignorat. et potius
scire contendit cū dubitamus et delibetamus duas in nob̄ animas patro
cinia singulis questionib; partib; adhibere. O consuetudo peccati.
o comes poene peccati. uos me tunc arerū tā manifestarū consideratio
ne auertitis sed non sentienti nocebatis. Hunc uero in familiarissimis
meis simulcē n̄ sentientib; me uulneratis torqueatisq; sentientē; attendite
ista quae solum uīa ingenia benenoui simili hunc uos qualiscūq; hominis
mentē rationēq; conceditis. multo certioras quā quae ibi uidebamus
discere t̄ magis credere cogebam̄. d̄s magne. d̄s om̄p̄s. d̄s summe bonita
tis. quē in uolabilem atq; in cōmutabilem credi atq; intellegi fas est.
Trina unitas quā catholica eccl̄a colit. supplex oro exptus in me
misericordiā tuā ne homines cū quib; mihi a uertia in hominū
uictu fuit summa consensio in tuo cultu a me dissentire p̄mittas.
uideo maxime expectari hac loco. quomodo etiā catholicas scrip

turas amanicheis accusatus uel tunc defenderem. si uero dico eum
esset uel nunc defendi posse demonstrarem. sed in alius uolumi-
nibus deus adiuuabit propositum meum. nam huius iam quantum
arbitror. moderata parcisibi postulat longitudo.

EXPLICIT DE DUALIBUS ANIMABUS. AMEN.

INCIPIT AUGUSTINI PRÆBII CATHOLICI CŒFORTE
Quintas kalendas septembris. archadio augusto. bis. etrusino
uicē cōsulis actis habita disputatio aduersum fortunatum manicheorum
presbiterum in urbe ippontensium regionum in balneo
sossi sub presentia populi. AUGUSTINUS DIXIT.
Ego iam errorem puto quem antea ueritatem putabam. utrum
recte aestimem ac te presente audire cupio.
In primis summum errorem puto. omnipotentem deum in quo una
nobis spes est. ex aliqua parte uiolabilem. aut corruptibilem.
aut inquinabilem credere. Hoc ueram heresem affirmare
scio. non quidem his uerbis quibus nunc usus sum. Nam et uos
interrogati. confitemini deum esse incorruptibilem. et omni modo
inuiolabilem. et inco inquinabilem. Sed cum ceperitis cetera
exponere. cogimini eum corruptibilem. penetrabilem. et
inquinabilem confiteri. Dictis enim aliam nescio quam gentem
tenebrarum aduersus dei regnum rebellasse. deum autem omni-
potentem cum uideret quanta labe et uasatas immineret
et regni sui nisi aliquid aduersus gentem opponeret et ei resis-

teret. misisset hanc uirtutem decius comixtione cum malo
et tenebrarum gente mundus sit fabricatus. hinc esse quod hic
animae bonae laborant. seruiunt. errant. corrumpuntur. ut ne-
cessarium haberent liberatorem qui eos ab errore purgaret.
et a comixtione solueret et a seruitute liberaret. Hoc ergo
nefas puto credere deum omnipotentem aliquam aduersam gentem
timuisse. aut necessitatem esse passum. ut nos in aerumnas preci-
pitaret.

FORTUNATUS DIXIT.

Quia medium fuisse nostrum. id est inter manicheos administrasse.
ista principalia sunt fidei nostrae. De conuersatione hic agitur. de
quibus falsis criminibus pulsamur. Ex te ergo praesentes audiant
boni uiri. utrum sint uera super quibus criminamur et ap-
petam
ansint falsa. Etenim ex tua doctrina et ex tua expositione et
ostensione poterunt uero uerius scire nostram conuersationem. si ac-
fuerit perditam. Interfui ista orationi. ~ AUGUSTINUS DIXIT
Interfui. Sed alia quaestio est de fide. alia de moribus. Ego
de fide propositui. Sulliquia sunt malunt audire de moribus.
nec ipsam quaestionem de fugio.

FORTUNATUS DIXIT.

Purgare me prius uolo penes conscientiam ^{uiram} meam. penes quod pol-
luemur. ex idonei uiri testimonio qui mihi et nunc idoneus est
et in futura iusti iudicii examinatione christi si ea quae iactantur
uidet in nobis uel consecutus est.

AUGUSTINUS DIXIT

Ad aliud uocas. cum ego de fide proposituerim. De moribus autem uiris
plene scire possunt qui electi uiri sunt. Nostis autem me non electum

ur̃m sed ad uicorē fuisse. Itaq; quamuis et orationi ur̃ae interfuerim
ut interrogati utrum separatim uobiscum habeatis aliquā orationē
dī solus potest nosse et uos. ego tam in oratione in qua interfui
nihil turpe fieri uidi sed solum contra fidem anim aduerti quā
postea didici egpbau. qđ contra solem factus orationem. Preter hoc
in illa oratione ur̃a nihil noui comperi. Quisquis autem uobis oppo-
net quā estionē aliquam de moribus. electis ur̃is opponit. Quid
autem inter uos agatis qui electi estis. ego scire non possum.
Nam et eucharistiam audiui a uobis sepe quod accipiat. Temp-
autem accipiendi cum me lateret. Quid accipiat unde nosse
potui. Itaq; serua si placeat quā estionem de moribus. ut inter
electos ur̃os discutiatis si discuti potest. Mihi fides data est auctore
quam hodie improbo de ipso apposiui ad propositū meū mihi respondeatur.
[et] nra p̃fessio ipsa est quod incorruptibilis. FORTUNATUS DIXIT
sit dī. qđ lucidus. qđ inadiabilis. intemibilis. impassibilis. aeternam
lucem egppriam habitare. quod nihil ex sese corruptibile pferat.
nec tenebras. nec demones. nec satanan. nec aliquid aduersum quod
in regno eius repperiri possit. sui similem saluatore dī dixisse uer-
bum natū a constitutione mundi cū mundū fabricaret. postmodum
fabricā in homines uenisse. dignas sibi animas elegisse scē suae
uoluntati. mandatis suis caelestibus scificatos fide et oratione
inbutas caelestium rerū ipso ducatore. hinc iterū easdem animas
ad regnum dī reuersuras ēē secundum scām ipsius pollicitationē
quid dixit. ego sum uia ueritas et lanua. Nemo potest ad patrem

peruenire nisi per me. his rebus nos credimus quia alias animae. id est alio
modo ante non potuerunt ad regnum dei reuerti nisi ipsum reppererunt
ueritatem. uiam et lanuam. Ipse enim dixit. qui me uidet ^{uideat} et patrem.
et qui in me crediderit mortem non gustabit in aeternum. sed transi-
tum fecit de morte ad uitam et in iudicium non ueniet. His rebus
nunc credimus. et haec est ratio fidei nostrae et per uerba. animi nostri
mandatis eius obtemperare unam fidem sectantes huius trinita-
tis patris et filii et spiritus sancti. AUGUSTINUS DIXIT

Has animas quas de morte ad uitam per christum uenire fateamini. quae
causa precipitauit in mortem. FORTUNATUS DIXIT

Hinc iam dignare persequi et conseruare. sed nihil propter deum. AUGUSTINUS DIXIT
In motu dignare respondere ut quod interrogaris. has animas quae
causa morti dederit. FORTUNATUS DIXIT.

In motu dignare dicere utrum aliquid sit propter deum an omnia
in deo sunt. AUGUSTINUS DIXIT

Illud ergo respondere possum quod mecum nosse uoluit deum
necessitatem pati nullam posse. neque ex aliqua parte uiolari
atque corrumpi. Quod cum tu quoque fatearis. quaero
qua necessitate huc miserit animas quas dicit per christum redire.

Quod tu dixisti quia huc usque ab eis FORTUNATUS DIXIT

reuelauit quod incorruptibilis sit. quem admodum et mihi
ratio quaerenda est quem admodum animae. aut ob quam
causam isto in mundo uenerunt ut merito nunc eas per unigenitum
filium suum ac sui similem de hoc mundo liberaret simul propter ipsum.

AUGUSTINUS DIXIT

Non debemus frustrare tantos qui praesentes sunt. et de quaestione
 proposita ire ad aliud. Si confitemur ab eo sinobis condicemus esse
 incorruptibilem et inuiolabilem deum. et nihil pati potuisse ex quo esset
 consequens ut falsitas heresis vestra qua edicere deum cum uideret
 imminere uastitatem a cladem regnis suis. misisse uirtutem
 quae cum tenebrarum gente bellaret. et ex ea commixtione
 hic nostras animas laboraret. Breuis ergo est ratio mea et quar-
 tum aestimo cuius planissima. Si deus nihil pati potuit agere
 tenebrarum quia inuiolabilis est. sine causa huc nos misit
 ut nos hic aerumnas patiamur. Si autem aliquid pati potuit
 non est inuiolabilis. et decipitis eos quibus dictus est inuiola-
 bilem. hoc enim ustra heresis negat. cum eccetera exponitis. FORTUNA
 Hoc sentimus quod nos inuenit beatus apostolus paulus qui dixit. hoc
 sentite in uobis quod et in christo ihesu. Qui cum informatus esset
 constitutus. non rapinam arbitratus est. aequalem se esse deo. sed se
 met ipsum ex manu uitae formam serui accipiens. In similitudi-
 nem hominum factus et habitu inuentus ut homo. humiliavit
 semet ipsum factus est subditus usque ad mortem. Hoc ergo
 sentimus de nobis quod et de christo. qui cum informatus esset
 constitutus factus est subditus usque ad mortem ut similitu-
 dinem animarum nostrarum ostenderet. et quem admodum in se
 mortis similitudinem ostendit. et patrem in se et in patre
 se esse de medio mortuorum resuscitatum. Eodem modo sentiamus

et de animabus nris futurū quod per ipsum poterimus de hac morte
liberari. quae aut aliena est adō. aut si propria est dī. et misericordia eius
cessat et liberatoris nomen. et opera liberantis. AUGUSTINUS DIXIT.
Ego quaero quem admodum in mortē ueniremus. et tudicis quē ad
modum de morte liberaremus. ² FORTUNATUS DIXIT.

Ita apłs dixit. Quomodo sentire debeamus de nris animabus quod
xp̄s nobis ostendit. Si fuit xp̄s in passione et morte. et nos. Si uolun-
tate patris descendit in passionē et mortē. et nos. AUGUSTINUS DIXIT.

Notum est omnibus catholicam fidem ita se habere. quod dñs noster
id est uirtus et sapiētiā dī et uerbum p quod facta sunt om̄a et sine quo
factum est nihil ad liberationem nr̄am hominē suscepit. In ipso ho-
mine quem suscepit demonstrauit illa quae dicit. Nos autem nunc
de ipsius dī et ineffabilis maiestatis substantia. quaerimus utrum
et aliquid noceri possint. An non possit. Si enī potest aliquid nocere
ei. non est inuolabilis. Si non potest ei aliquid nocere. quid ei factura
erat gens tenebrarū contra quā dicitur bellum gestum esse adō ante
confectionē mundi in quo bello nos id est animas quas modo indigere
liberatoris manifestum est commixtas ēē omni malo et morti impli-
citas assertas. ² redeo enim ad illud breuissimū si poterat ei noceri.
non est inuolabilis. Si non poterat crudeliter ^{huc} in nos misit ut ista
patiamur. FORTUNATUS DIXIT.

Animā dī est Annon. ² AUGUSTINUS DIXIT.

Si iustum est ut non interrogatis meis respondeatur. et ego inter-
roger. respondeo. FORTUNATUS DIXIT.

Supp[er]flua agit anima. hoc te quaero. AUGUSTINUS DIXIT.
Ergo dicam quod interrogasti. tantumne illud meministi tenoluisse
respondere interrogatis meis. me autem tuum respondere. Si quaeris
utrum ad te descenderit anima. magna quidem quaestio est. Sed siue
ad te descendit siue non. illud de anima respondeo necesse est. aliud esse
deum. aliud animam. Deum esse inuolabilem. incorruptibilem et in-
penetrabilem et incoinquinabilem. et qui nulla ex parte corrumpi
potest. et cui nulla ex parte noceri possit. Animam uero uidemus et
peccatricem esse. et in aeternum na uideri. et ueritatem quaerere et
libertate indigere. Haec mutatio animae. ostendit mihi quod
anima non sit deus. Nam si anima substantia deus est. substantia dei errat.
substantia dei corrumpitur. substantia dei uiolatur. substantia dei de-
cipitur. quod nefas est dicere. FORTUNATUS DIXIT

Ergo negasti animam ex te esse quamdiu peccatis et uitiis et mundanis
rebus deseruit et errore clui quod fieri non potest. Aut uides hoc
patiatur. aut substantia eius. Est enim deus incorruptibilis et substan-
tia eius immaculata est et sancta. Hic uero quaeritur a uobis utrum anima
ex te sit. necne? quod nos fatemur et ostendimus ex saluatoris aduentu
ex ipsius sanctae praedicatione ex ipsius lectione dum animus miseretur
et secundum eius arbitrium anima uenisse dicitur. ut eandem de morte
liberet perduceret eam ad aeternam gloriam et refecit eam patri. Quid
uero de animatu ipse dicis aut speras. utrum sit ad te necne. ex substan-
tia dei ex qua negas esse animam nullis passionibus posse subiaceri.

AUGUSTINUS DIXIT.

Animam si negauit esse substantiam dei. ut negem esse illam deum. sed tam ex do aucto
re esse quia facta est ex do. Aliud est qui fecit. aliud quod fecit. Qui fecit
corruptibilis esse omnino non potest. quod autem fecit. omni modo non po
test aequale illi esse qui fecit. FORTUNATUS DIXIT.

Nec ego dixi animam similem ex do. sed quia dixisti facticiam esse animam
et nihil preter deum. quaero unde natus anima substantia adinuenit.

Iam tu memento me respondere ad ea quae in te. AUGUSTINUS DIXIT.
rogas. te autem ad ea quae in te rogo non respondere. Animam dico factam
a deo ut cetera omnia quae a deo facta sunt et in illa quae a deo omnis fecit princi
palem locum datum esse animae. Si autem quaeris unde deus fecit animam.
memento confiteri in eum esse deum omnipotentem. Omnis autem non est
qui querit adiuuari aliqua materia unde faciat quod uelit. Ex quo est
consequens. ut secundum fidem nostram omnia quae a deo sunt per uerbum
et sapientiam suam de nihilo fecerit. Sic enim legimus. Ipse iussit et
facta sunt. ipse mandauit et constituta sunt. FORTUNATUS DIXIT.

Ex iussione constant uniuersa. AUGUSTINUS DIXIT.

Ia credo. sed uniuersa quae facta sunt. FORTUNATUS DIXIT.

Facta sonant sed quia inconuenientia sibi sunt. Ac per hoc ergo constat
non esse unam substantiam. licet ex unius iussione eadem ad compositionem
mundi huius et faciem uenerint. Ceterum rebus ipsis parent. quia
nihil simile tenebre et lux. nihil simile ueritas et mendacium.
nihil simile mors et uita. nihil simile anima et corpus. et cetera
istis similia. Quae et nominibus et speciebus distant ab inuicem.
et merito dixisse deum nostrum. Arborem quam non plantauit pater

meus caelestis eradicabitur et igne mittetur quia non afferebat fructus
bonos et esse arborē radicātā. Hinc uero constat et ratione rerum qđ
duae sunt substantiae in hoc mundo quae speciebus et nominibus constat
quorū res una corporis. alia uero aeterna patris omnipotentis quam
ēē credimus.

AUGUSTINUS DIXIT.

Contra ista quae te mouent ut aduersa sententiamus. pp̄ peccatū n̄m
id est pp̄ peccatum hominis contigit. Nam om̄a d̄s et bona fecit et bene
ordinauit. Peccatū autē non fecit. et hoc est solum qđ dicitur malū.
uoluntariū n̄m peccatū. et aliud genus mali qđ est poena peccati.

Cum ergo duo sint genera malorū peccatū et poena peccati. peccatū
ad d̄m non p̄tinet poena peccati ad iudicem p̄tinet. Etenim ut
bonus est d̄s quia om̄a constituit. sic iustus est ut iudicet in peccatū.

Cum ergo om̄a optime sint ordinata quae uidentur nobis nunc ad
uersa ēē. merito contigit hominis lapsi qui legem d̄i seruare noluit.

Animae enim rationali quae est in homine dedit d̄s liberū arbitriū.

Sic enim posset habere merita. si uoluntate non necessitate boni esset.

Cum ergo oporteat n̄ necessitate sed uoluntate bonum esse. oportebat
ut d̄s animae daret liberū arbitriū. Huic autē animae optemperan
ti legibus suis om̄a subiecit sine aduersitate. ut ei cetera quae d̄s
condidit seruirent. si et ipsa d̄o seruire uoluisset. Si autē ipsa nolui
set d̄o seruire ut ea quae illi seruebant in poenā eius conuerterent.

Quare si recta om̄a a d̄o ordinata et bona et d̄s n̄ patitur malum.

Non patitur sed malū p̄uenit.

FORTUNATUS DIXIT.

AUGUSTINUS DIXIT. A quo nihil passurus erat. FORTUNATUS DIXIT.

Hoc meum est quia puenire uoluit non timere sed uirtute et praescientia.
Cetera nega malum pterdm esse cum pcepta ostendit. quia sunt alia
quaepreter uoluntate ipsius fiunt. Preceptu non intercedit nisi ubi
est et contrarietas. Libera facultas uiuendi non datur. nisi ubi est
lapsus. secundum apti rationem quid dicit. Et uos cum essetis mortui
delictis et peccatis uris in quib. aliquando ambulastis secundum
magisterium huius mundi. secundu principem potestatis aeris huius
spis. qui nunc operatur in filius diffidentiae. In quib. et nos et omnes
aliquando conuersati sumus in desideriis carnis nrae. facientes uolun-
tates consilioru carnis. et eramus naturaliter filii irae sic et ceteri. Dr
autem qui diues est in omni misericordia. misertus est nobis. et cum
mortui essemus peccatis. conuiuificauit nos in xpo cuius gratia estis
saluifactor. et simul suscitauit. et cum eo collocauit in caelestibus cum
xpo ihu ut ostenderet in saeculis supuenientibus. et cetera usq. ad id
qd scriptum est. inefficiens inimicitiam in semet ipso. et ueniens euange-
lizauit pacem uobis qui longe pacem his quippe qm ipsu habemus uterq.
in uno spu accessum ad patrem. AUGUSTINUS DIXIT.

Ista apti lectio qua rectare uoluisti si non fallor p mea plurimum
et contra tuam fidem facit. Primo quia ipsum liberu arbitriu quo ego
dixi fieri ut animi a peccet satis hic expressum est. cu peccata nomina-
uit. et cum reconciliationem nram dixi fieri cum deo p ihm xpm. Peccando
enim auersi eramus a deo. Tenendo autem pcepta xpi reconciliamur
deo. ut qui in peccatis mortui eramus seruantes pcepta eius uiuifica-
mur. et pacem habeamus cum illo in uno spu a quo alienati eramus

non seruantes mandata eius sicuti de homine qui primus est conditus infideli
 predicatur. Ergo nunc quaero abs te secundum eam lectionem quae electa est
 quomodo habeamus peccata sinatura contraria noscitur facere quod facimus.
 Qui enim cogitur necessitate aliquid facere non peccat. qui autem peccat
 libero arbitrio peccat. quare sit nobis poenitentia imperata si nos nihil
 mali fecimus sed gens tenebrarum. Quaero item indulgentia peccatorum
 cui datur nobis autem tenebrarum. Si genti tenebrarum datur indulgen-
 tia peccatorum. regnabit et ipsa cum deo accipiens indulgentiam peccatorum.
 Si autem nobis datur indulgentia peccatorum. manifestum est quia uolun-
 tate peccauimus. satis enim stultum est ignosci qui nihil mali fecit. Nihil
 autem mali fecit. qui nil sua uoluntate fecit. Hodie ergo anima pollice-
 re sibi ad indulgentiam peccatorum sed reconciliationem si peccare desite-
 rit et de peccatis poenitentiam gesserit si respondeat secundum ueram fidem
 et dicat. quidem peccaui. quid com merui. quid me expulisti de regnis
 tuis. et contra nescio quam gentem pugnarem de praesensum. permixtum
 corruptum. defatigatum. non est mihi seruatum liberum arbitrium.
 tu nostri necessitatem quae pressum. Cur mihi imputas uulnera quae sus-
 cepi. quare me cogis ad poenitentiam cum tu causas uulnerum meorum.
 cum tu scias quae passum gentem tenebrarum in me fecisse te auctore qui
 uiolari non poteras. et tam uolens cauere regnis tuis quibus nihil possit. me
 in miseria periclitasti sic certe ego partum sum quid uisceribus tuis precessi.
 si de regno tuo et de ore tuo. In hac gente tenebrarum aliquid pati non debui
 ut me incorrupta illa subiceretur. si parseram etiam. Nunc autem cum illa
 temperari non possit nisi mea corruptione. quomodo autem partua dicor

Aut tu inuolabilis manes. aut non es crudelis qui me pati uoluisti. per his
regnis quibus nihil noceri poterat ab illa gente tenebrarum. ad hoc res
ponde si placet et designare etiam illud mihi exponere quomodo dictum
a paulo aplo. eramus naturaliter filii irae erant quomodo dicis natura
liter esse animam filiam dei et portionem dei. FORTUNATUS DIXIT.
Si secundum animam dixisset apostolus quod simus naturaliter filii irae aliena
ta esse anima ore apostoli actum. et hac modo turatione ostendit quod anima non
fieri quia naturaliter inquit apostolus sumus irae filii. si uero secundum quod
lege tenebatur idem apostolus ex semine abraham ut ipse contestatur descen
dens constat eum corporaliter dixisse non fuisse filios irae sic et ceteras.
Animae uero substantiam ostendit quod sit ex deo. et animam aliter non pos
se reconciliari deo nisi per magistrum qui est christus ihesus. In infecta tamen inimicitia
uidebatur anima indigna ex utroque secto. sed quia missa est hoc confitemur.
deo tamen omnipotente et originem trahens. et missa ad ipsius uolun
tatem consignandam. quem ad modum et saluatorem christum credimus
de caelo uenisse uoluntatem patris complere. quae uoluntas patris
haec erat animas nostras de eadem inimicitia liberare in infecta eadem
inimicitia. quae si aduersa deo non fuisset nec inimicitia uocaretur
ubi erat unitas. nec infectio diceretur aut fieret ubi erat unitas. AUGUSTINUS DIXIT.
Memento quod apostolus dixerit. conuersatione nos alienatos esse a deo. FORTUNATUS DIXIT.
I rado ego duas substantias fuisse. In lucis substantia haberi debemus. ut supe
rius diximus incorruptibilem. Fuisse uero contrariam naturam tene
brarum eam uirtutem dei uinci hodieque confiteor. et ad meum regressum
saluatorem esse christum emissum ut ante apostolus ait. AUGUSTINUS DIXIT.

Traditionibus: ut discuteremus duarum naturarum fidem inpositum est
ab his quinos audiunt. sed quoniam ad scripturas iterum confugisti ad ea ego
descendo ac nihil preter mittendum esse postulo. ne quibusdam capitibus
utentes nebulas asseramus eis quibus notae scripturae non sunt. Accipite
igitur quod habet apostolus paulus ineptasua ad romanos consideremus.
In prima enim pagina est quod uehementer contra uos est. Dicit enim.
Paulus seruus ihu xpi uocatus apostolus predestinatus in euangelio dei. quod ante per
miserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio qui factus est ei ex semine
dauid secundum carnem. qui predestinatus est filius dei in uirtute secundum
spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum ihu xpi domini nostri. Videmus
apostolum de domino nostro nos docere ut et uirtute dei ante carnem predestinatus fu
erit. et secundum carnem factus sit ei de semine dauid. Hoc uos cum
semper negaueritis et negetis. quomodo scripturas flagitatis ut secundum
eas potius differamus.

FORTUNATUS DIXIT.

Secundum carnem asseritis ex semine dauid cum predicetur ex uirgine
esse natum. et filius dei magnificetur. Fieri enim non potest nisi quod de spiritu
sancto est spiritus habeatur. et quod de carne est caro intellegatur. contra quod est
ipsa auctoritas euangelii quae dicit. quod caro et sanguis regnum dei posside
re non possunt nec corruptio incorruptelam possidebit. Hic strepitus
factus est a consedentibus qui rationibus potius agi uolebant. quia uide
bant dominum non omnia quae in apostolico codice scripta sunt uelle accipere.
deinde passim sermocinatio ab omnibus haberi coepit quousque diceret
sermone dei ligatum esse in gente tenebrarum. Quod cum exhorruissent
qui aderant. discessum est. Postera die adhibito iterum notariore

Acta sic est

FORTUNATUS DIXIT.

Quod nihil mali ex se perferat omnis deus. et quod quae sua sunt incorrupta maneant. uno ex fonte inuiolabili orta et genita. cetera uero quae in hoc mundo uersantur contraria non ex deo manere nec principio parui se in hoc seculo id est quod non ex ipso originem trahant. haec ergo in fide suscepimus quod aliena sint mala a deo. AUGUSTINUS DIXIT.
[Tua fides] haec est quod malorum genitorum non sit deus. neque ullam naturam fecerit malam. sed cum uterque nostrum consentiat incorruptibilem deum et eo inquinabilem prudentium est aestimare et fidelium quae sit fides purior et maiestate dei dignior illa ubi adfertur uel uirtuti uel parti aliqua dei uel sermone posse commutari uiolari corrumpi ligari an ea ubi dicitur et omnipotentem deum et omnem ipsius naturam et substantiam nulla parte unquam posse corrumpi. sed mala esse uoluntario peccato animae quod dedit deus liberum arbitrium. quod liberum arbitrium si non de deo sit deus. iudicium puniendi nullum iustum esse posset nec meritum recte faciendi. nec preceptum diuinum ut ageretur poenitentia de peccatis. nec ipsa indulgentia peccatorum quam nobis deus per dominum nostrum Iesum Christum donauit. quia qui non uoluntate peccat. non peccat hoc arbitror omnibus aptum esse atque perspicuum. Quapropter non nos mouere debent si aliqua in his quae a deo facta molesta patimur imperitas nostris. sic enim ille bonus est ut constitueret omnia. sic iustus est ut peccatis non parcat. Quae peccata ut dixi nisi libera uoluntas esset in nobis peccata non essent. Siquis enim uerbicausa ligaretur ab aliquo ceteris membris ecclesiae manueius falsum scriberetur

sine eius propria uoluntate. quaero si hoc iudici pate fieret possit hunc
hominem falsitatis crimine condemnare. Quare si manifestum est
peccatum non esse ubi non est liberum uoluntatis arbitrium. uolo audi-
re animam quae dicitur aut partem aut uirtutem aut sermonem aut
quodlibet aliud dei quid mali fecerit ut addito puniatur aut paeniten-
tiam agat peccati ut ueniam mereatur cum nihil ipsa peccauerit.

De substantiis propositum quod bonorum tantum **FORTUNATUS** dix-
modo de creator. ultor uero malorum habeatur eo quod mala ex ipso
non sunt. Merito ergo hoc sentio et ulciscor mala quia ex ipso non sunt
ceterum si ex ipso essent aut daret licentiam peccandi quod dicit liberum
arbitrium dedisset consensus iam inueniebatur delicti mei eo quod
delicti mei auctor es aut ignorans quod futurus essem derelinquer
quem ipse non sed dignum infatuere. Hoc ergo propositum est a me
et quod interrogo nunc utrum deus mala infatuere necne et utrum
ipse finem malorum infatuere. Etenim quod ab ipso diximus factum esse
ut opifices ut ab ipso creata et genita incorruptibilia haberi his
rebus et pareat et fides euangelica docet. Hoc ergo exproposui quae sunt
credulitatis nostrae et quae acceperunt in ista professione nostra firmari
ita tamen non desit auctoritas fidei christiane et quia nullo genere
recte me credere ostendere possum nisi eandem fidem scripturarum
auctoritate firmauerim. Idem ergo est quod insinuaui quod dixi. ut si
mala auctores in mundo peruenire hoc ipse dicere dignare aut si
recte credi mala ex deo non esse. hoc etiam praesentium contemplatio
persequi debet et suscipere. de substantiis dixi non de peccato quod innot

uersatur. Si enim originem non haberet quod cogitamus delicta facere. non cogemur
ad peccatum uenire uel ad delictum. Nam quia inuiti peccamus et cogimur
a contraria et inimica nobis substantia. ideo sequimur scientiam rerum.
qua scientia admonita anima et memoriae pristinae reddita recognoscere
ex quo originem trahat in quo malo uersatur. quibus bonis iterum semens
dans quod nolens peccauit. possit remendationem delictorum suorum bonorum
operum gratia meritum sibi reconciliationis apud deum collocare auctore
de saluatorem nostrum qui nos docet et bona exercere et mala fugere. Propo-
situm est enim nobis quod non ab aliqua contraria natura. sed sua sponte
homo aut iustitiae seruiat aut peccatis obnoxium se faciat. cum nullo
contraria gente si sola uersatur anima in corpore constituta. cui deus
ut dicitur liberum arbitrium dedit sine peccato esset. nec peccatis se obnoxium
faceret.

AUGUSTINUS DIXIT.

¶ Sed dico peccatum non esse sine propria uoluntate peccatur hinc est et premium
quia propria uoluntate recte facimus. aut si paenam meretur qui peccat
inuitus debet et premium mereri qui bene facit inuitus. quis autem quid du-
bitet non deferri premium nisi ei qui aliquid boni uoluntate fecerit ex quo
intelligimus et paenam inferri ei qui uoluntate malum aliquid fecerit.
sed quoniam me ad priores naturas et substantias reuocas fides mea est. omni-
potentem deum quod maxime animaduertendum est et animo figendum
omnipotentem deum bonum iustum fecisse bona sed ea quae ab ipso facta sunt
non possunt esse talia qualis est ipse qui fecit. In iustum est enim testatulum
excedere ut opera paria sint artifici et condita conditori. Quapropter
si pia fides est ut omnia bona deus fecerit. quibus tamen ipse est multo excellentior

longeque prefantior. Origo et caput mali est tu peccato sic aptus dixit. radix
omnium malorum cupiditas. quam quidam sequentes naufragauerunt
a fide et inseruerunt sedoloribus multis. Si enim radicem omnium malorum quaeris.
habet aptus dicentem. radicem omnium malorum esse cupiditatem.
radicem radicis quaerere non possum. Aut si est aliud malum cuius radix
non est cupiditas. non erit omnium malorum radix cupiditas. Si autem
uerum est omnium malorum radicem esse cupiditatem frustra aliud
aliquod mali genus quaerimus. tua uero natura contraria quam inducis
quoniam iam respondi obiectionibus. quaero ut et tu mihi dicere digneris
si illa natura contraria est totum malum neque peccatum potest esse
nisi ex illa paene ne ipsa sola debet mereri non anima aqua non est peccatum
tum. Aut si dicit ipsam solam mereri penam et animam non mereri. quaero
cui data sit paenitentia quaerit iussu paenitere si anima iussa est
paenitere ab illa peccatum et ipsa uoluntate peccauit. Nam si cogit
anima facere malum. neque illa est quod malum fecit. non est scilicet
et plenum demeritiae utgens tenebrarum peccauerit et tunc peniteat
de peccatis. Nonne plenum demeritiae est utgens tenebrarum peccauerit
et tunc detur indulgentia peccatorum qui possum dicere
secundum fidem uestram quid feci quid commisi apud te fui integer
fui. nulla labe contaminatus fui. tunc huc misisti. tunc necessitatem
passus es. tu cauisti regnum tuum cum magna es labe et uasitas
immineret. Cum ergo noueris necessitatem quae hic obpressum
quare spirare non potui. quare flere non potui. quid me accusat
quasi peccantem aut quid promittis indulgentiam peccatorum

ad hoc sine ambagibus. responde si placeat sic tibi sine ambagibus respondi. ego
Haec nos dicimus quod a contraria natura FORTUNATUS DIXIT
anima cogatur delinquere. cui non uis esse radicem nisi hoc tantum quod in
nobis malum uersatur cum confect exceptis nostris corporibus mala in
omni mundo uersari. Non ista quae in corporibus solum habemus in eo
omni mundo uersantur et nominibus ualent bona mala habet. Nam dicitur digna
notitia quod haec sit radix malorum cupiditas quae in nostris corporibus uersatur.
cum quando non est cupiditas mali ex nostris corporibus ex principali illa contraria
natura uersatur in toto mundo apostoli etenim id nominauit radicem esse malo
rum cupiditatem non uno malo quam dixisti radicem omnium malorum. Cupidi
tas uero non uno modo intellegitur quam dixisti radicem omnium malorum
quasi quae in cordibus nostris solum uersatur. cum confect hoc quod in nobis
uersatur malum ex auctore malo descendere et portuunculam esse mali
hanc radicem quam tu esse dicis ut non sit ipsa radix. sed sit portuuncu
la mali eius mali quod ubique uersatur. quam radicem et arborem mali
dominus noster appellauit numquam fructus bonos afferentem quam
non plantauit pater suus. hac merito eradicari et in ignem mitti. Nam
quod dicis contrariae naturae peccatum debere imputari illa natura
mali est et id est peccatum animae. si post comonitionem saluatoris nostri
et sanam doctrinam eius a contraria et inimica seipsum esse segregauerit
anima et purioribus se ad ornans anima aliter non posse substantiae
suae reddi. Dictum est enim. si non uenisset et locutus es fuissem. pecca
tum non haberent. nunc uero quia ueni et locutus sum et noluerunt
mihi credere. ueniam de peccato non habebunt. Unde patet recte esse

penitentiam datam post aduentum saluatoris et post hanc scientiam
rerum quae possit anima ac si diuino fonte lota ecclesordibus et tunc
tam mundi potius quam corporum. inquit; eadem anima uersatur re
noti. unde pergressa representari nam dictum est ab apto quod prudenti
carnis inimica sit. Legi enim di non est subiecta non enim potest
Paret ergo his rebus quod anima beneficiore ullius quae legi non est
subiecta peccare uidetur non sua sponte. Nam quae eadem sequitur
quod caro concupiscit aduersus spiritum et spiritus aduersus carnem ut non quicquam
cumque uultis ea faciatis. dicit iterum. uideo aliam legem in membris meis
repugnantem legi mentis meae et captiuum me ducentem in legem peccatis ad
mortis. Ergo miser ego homo qui me liberauit de corpore mortis huius car
nisi gratia dei per Christum nostrum Iesum Christum per quem mihi mundus crucifixus est. et ego
Agnosco et amplector testimonium AUGUSTINUS DIXIT
diuinarum scripturarum et fidei meae quem ammodum congruant sicut resolu
dona redignabitur paucis exponam liberum uoluntatis arbitrium in
homine fuisse dico qui primus formatus ille sic factus est et nihil omni
uoluntati eius resistere si uellet dei precepta seruare. Postquam autem
libera ipse uoluntate peccauit. nos in necessitate precipitati sumus qui
ab eius stirpe descendimus. Potest autem unusquisque nostrum mediocri con
sideratione inuenire uerum esse quod dico. Hodie namque in actionibus nostris
antequam consuetudine aliqua implicemur liberum habemus arbitri
faciendi aliquid uel non faciendi. Cum autem istam libertatem fecerim
aliquid et facta ipsius tenuerit animam perniciosa dulcedo et uoluptas
eadem ipsa consuetudine sua sic implicatur ut postea uincere pos

quodlibi ipsa peccando fabricata est. Videmus multos iurare nolle sed
quia iam consuetudine lingua tenuit non posse refrenare. cum ea
exeat de ore ipsorum quae non possumus dicere ad mali serpentem
re. ut enim uobiscum his uerbis agam quae utinam sicuti de ore uero non re
cedunt. ita eorum intellegatur per paraclitum iurat. Si ergo uultis expe
riri uerum esse quod dico infatuite non iurare uidebitis illam consuetu
dinem ferri quos olet. et hoc est quod aduersus animam pugnat consuetu
do facta cum carne. ipsa est animarum carnis prudentia. quae quam
diu ita est legi subici non potest quamdiu prudentia carnis est sed in
luminata anima desinit illa esse carnis prudentia. sicuti dictum est.
prudentia carnis non posse legi et subiectam. quem admodum si
diceretur
nive calidam esse non posse. nullo pacto enim
quamdiu nix est calidam esse potest. sed quem admodum illa nix
calore resoluitur et desinit nix esse ut possit calefcere. sic illa car
nis prudentia id est consuetudo facta cum carne. cum fuerit mens
nostra in luminata et ad arbitrium diuinae legis totum hominem sibi d
subicerit nulla consuetudo animae mala efficit consuetudo bona
ex quo ille duae arbores bona arbor et mala arbor quas com me
morasti uerissime dictum est adno quod suos fructus habeant id est
neque bona possidere malos fructus. neque mala bonos. sed quamdiu
mala est accepimus duos homines bonum hominem et malum hominem.
quamdiu bonus est. malos fructus dare non potest. quamdiu malus
est fructus bonos dare non potest. Sed ut intellegas istas duas arbo
res. sic esse adno positas utibi significaretur liberum arbitrium

non naturae esse istas duas arbores sed voluntates nostras. ipse ait in euangelio.
aut facite arborem bonum aut facite arborem malum. quis est qui
possit facere naturam. si ergo imperatum est nobis ut faciamus arborem
aut bonum aut malum nostrum est eligere quid uelimus. De isto ergo
peccato hominis ecclesiastica consuetudine animae facta cum carne
apostolus dicit. Nemo nos seducat omnis creatura quae a deo facta est bona est
dicit idem apostolus. quem tu ipse commemorasti sicut punitus in obaudientia
peccatores confectus multi. sic et punitus dicto audientia iusti confecti
multi quoniam hominem mors et hominem resurrectio mortuorum.
Quamdiu ergo portamus imaginem terreni hominis. id est secundum
carnem uiuimus qui uetus etiam homo nominatur. habemus necessi-
tatem consuetudinis nostrae ut non quod uolumus faciamus. Cum autem
gratia dei amorem nobis diuinum inspirauerit et nos suae uoluntati
subditos fecerit quibus dictum est uos in libertate uocati estis et gratia
dei libera uenit a lege peccati et mortis. Lex autem peccati est ut
qui cumque peccat moriatur. Ab ista lege liberamur cum iusti esse coeperimus.
Lex mortis est quia dictum est homini. terra es et in terram ibis. Ex ipso
enim omnes sic nascimur quia terra sumus et in terram ibimus propter meritum
peccati hominis. Propter autem gratia dei qua nos libera a lege peccati
et mortis ad iustitiam conuersi liberamur ut postea eadem ipsa caro quae
nos poenis tortis in peccatis manentes subiciatur nobis in resurrectione
et nulla aduersitate nos quatiat. quoniam minus legem et diuina precepta
seruamus. unde quoniam ego respondere uis dignare. tu quoque respondere
illud. quod si de fide ro quomodo fieri possit ut si est deo natura

non naturas esse istas duas arbores sed voluntates nostras. ipse ait in euangelio
aut facite arborem bonam aut facite arborem malum. Quis est qui
possit facere naturam. si ergo imperatum est nobis ut faciamus arbori
aut bonam aut malam nostrum est eligere quid uelimus. De isto ergo
peccato hominis ecclesiastica consuetudine animae facta cum carne
apostolus dicit. Nemo nos seducat omnis creatura quae a deo facta est bona
dicit idem apostolus. quoniam tu ipse commemorasti sicut pueri in obaudientia
peccatores constituti sunt multi. sic et pueri dicto audientia iusti con
stituti sunt multi quoniam per hominem mors et per hominem resurrectio mor
tuum. Quamdiu ergo portamus imaginem terreni hominis. id est secundum
carnem uiuimus qui uetus etiam homo nominatur. habemus necessi
tatem consuetudinis nostrae ut non quod uolumus faciamus. Cum autem
gratia dei amorem nobis diuinam inspirauerit et nos suae uoluntati
subditos fecerit quibus dictum est uos in libertatem uocati estis et gra
tia liberauerit me a lege peccati et mortis. Lex autem peccati est u
quicumque peccat moriatur. Ab ista lege liberamur cum iusti esse coeper
Lex mortis est quia dictum est homini. terra es et in terram ibis. Exi
enim omnes sic nascimur quia terra sumus et in terram ibimus propter meritum
peccati hominis. Propter autem gratia dei qua nos liberauit a lege peccati
et mortis ad iustitiam conuersi liberamur ut postea eadem ipsa caro quae
nos poenis tortis in peccatis manentes subiciatur nobis in resurrectione
et nulla aduersitate nos quatiat. quoniam minus legem et diuina precepta
seruamus. unde quoniam ego respondere uis dignare. tu quo respondere
illud quod fide fidero quem admodum fieri possit ut si est deo natura

contraria nobis imputetur peccatū quoniam illā naturā uoluntate. sed ab
ipso deo cui noceri nihil poterat missi sumus. **FORTUNATUS DIXIT.**

Hoc genere quē admodum et dñs dixit discipulis suis ecce mitti uos si cōues in me-
dioluporū. hinc sciendū est qdñ inimica mente saluator noster agnos suos.
idē discipulos suos in medioluporū dirigere uelit. nisi esset aliqua contrari-
etas quē in similitudine luporū eandē poneret ubi et discipulos suos miserat
usque forte in medioluporū animē possint decipi. ad propriā substantiā reuo-
care. hinc ergo patet antiquitatē tēporū nōrū quā repetimus et
animorū nōrū antemundi constitutionē. Hoc more missae animas
ē contrariā naturā ut eadem sua passione subicientes uictoria dō redde-
ret nā dixit dñs apłs qdñ solū esset luctatio ētra carnē et sanguinē sed et cōtra
principes et potestates et spiritalia nequitia et dominationē tenebrarū.
si ergo utrūque mala ē uersant et nequitia habent iā nō solū ē malū in mīs
corporib: sed in toto mundo ubi uiuent uersat animae quae sub caelo uer-
sant et implicat. **Augustinus dixit.** Agnos suos dñs nō in mediū luporū
misit idēst homines iustos in mediū hominū peccatorū ad p̄dicationē e-
uangelii tēpore hominis suscepti ab inaeſtimabili diuina sapientia
ut a peccato ad iusticiā nos uocaret. qd autē ait apłs nob̄ ē luctationē ēē
ad uersus carnē et sanguinē sed ad uersus principes et potestates et cetera
quae cōmemorata hoc significat diabolu et angelo ſeuus. sicut etiā
nos peccato cecidiſſe et lapsos ēē dicim̄ et obtinuissē trena idēst homi-
nes peccatores quē quā diu peccatores sum̄ sub iugo eorū sum̄. quē ad-
modū cū iustierim̄. erim̄ sub iugo iusticiā. et contra illos luctā habem̄
ut migrantes ad iusticiā ab eorū dominatione liberemur. et goctu

dignare mihi breuit ad unū qđ in t̄rogare spondere noceri dō n̄ poterat. an poterat
sed quesomihī ut n̄ poterat respondeas. Fortunat̄ dīx̄. n̄ poterat noceri. Augu-
stinus dīx̄. quare ergo huc nos misit secundū urām fidē. Fortunat̄ dīx̄. p̄fessio
mea hęc ē quia noceri n̄ poterat dō. et qđ dī hoc nos direx̄ sed quia id tibi c̄trari
ū est tu dic quā ratione hic paruit anima. quā nunc cupit dī n̄ et mandatis ē
p̄prio fili dilecto liberare. Augustinus dīx̄. qm̄ ui dō tē in t̄rogasti me s̄res
pondere n̄ potuissē et me aliquid in t̄rogari uoluissē. ecce satis facior tibi. dum
modo memineris tē ad id qđ in t̄rogauī n̄ respondissē anima quare hic sit
in mundo inuolata in miseris. n̄ modo sed paulo antea nescio. quotiens ad medic-
tū est. peccauit anima. et idō misera ē liberū arbitriū accepit ut aē libero ar-
bitrio quē ad modū uoluit lapsa est. eiecta de beatitudine implicata in mise-
ris ad hoc tibi testimoniu recitauī apostoli dicentes. sicut p̄nū hominē
mors sic et p̄nū resur̄rectio mortuorū qđ queris amplius unde tū res-
ponde cui noceri non poterat. quare hoc nos misit. Fortunat̄ dīx̄. Causa
hęc querenda ē quā hoc uenerit anima aut quare eandē dī. Hinc cu-
pit liberare quem a diu malorū uiuit. Augustinus dīx̄. hanc causā
absteque ro idē si dō noceri n̄ poterat quare hoc nos misit. Fortunat̄
dīx̄. querit̄ a nobis si dō malū nocere possit quer̄ hęc anima missa fuerit
aut quā ratione mundo p̄mixta sit. qđ in eo manifestū est. qđ ait apli-
nū quid dicit figm̄ tū ei qui se finx̄. quer̄ meta forma ueris. si ergo causā
da est hęc res in t̄rogandū ē quia animā direxit nullā cogentes ē necessi-
tate si autē ne cessitas fuerat mittendi animā merito est et uoluntas li-
berandicā. AGVSTINVS DIXIT. Premo ē ergo dī necessitate.
FORTVNATIVS DIXIT. Iā hoc ē noli ad inuidiā excitare id quod dic

tū est qđ necessitate facimus subditū eē dñm sed uoluntaria misisse animā

AGUSTINUS DIXIT Recita qđ supradictū ē et recitatū ē. si autē neces-
sitas fuit mittendā animā merito est et uoluntas liberandī AGUSTINUS DIXIT

Audiui mus si autē necessitas fuerit mittendā animā merito est et uolun-
tas liberandī eā tu ergo dixisti fuisse necessitatē mittendā animā sed si
modo uoluntatē uis dicere et hoc audio cui noceri mihi poterat crude-
lis uoluntas fuerat mittendā animā ad tantā misēriā. qđ refellendi
causa quia loquor ueniā peto ab illius uisū misēricordia in quo spēs libera-
tionis habem ab omnib; erroribus hereticorū. FORTUNATUS DIXIT
Nos dicere ad sue ueras credulē esse dñm mittendo animā fecisse dñm ue-
ro hominē et in se flare in eū animā quā utique p̄ sua scientia animā
futurā in uolui et beneficio malorū n̄ posse hereditati sue representari.
hoc qđ ignorantis ē aut dantis animā ad hęc mala que sup̄ memoratas
id cōmemorauī quia dixisti ante tēpus n̄ multū qđ adoptaueris sibi dñm
animā n̄ qđ ab ipso sit aliud ē enī adoptare. AGUSTINUS DIXIT
de adoptione n̄rā memini me antedies dixisse secundū testimoniu
ap̄ti quid dñm nos uocatos in adoptione filiorū. N̄ ergo meū fuit il-
lus sed ap̄ti cū responsū. de quare id est de ista adoptione suo tēpore
si placeat inquiram et de illa infibilatione respondebo cū tū me is
obiectionib; responderis. FORTUNATUS DIXIT. Progressuū fu-
isse anime contra contrariā naturā. AGUSTINUS DIXIT
quē naturā dñm nihil nocere poterat quidō p̄serat isto progressu ubi
nihil habebat dñm qđ caueret cui noceri nihil poterat.

FORTUNATUS DIXIT

Confiteat apud cōscientiā

nam aduenisse xpm. AGUSTINVS DIXIT Iterum interrogas
ad interrogata responde. FORTUNATVS DIXIT si accipi infidelis
luntate di ipsa huc uenerit. AGUSTINVS DIXIT Ego dico di
inuiolabilis incomutabilis cui noceri non possit. quare hoc animam
miseriam ad errorem ad ista que patimur misit. FORTUNATVS DIXIT
Dictum est enim potestate habeo ponendi animam meam et potestate ac
cipiendi eam dixit quod uoluntate di progressa est anima. AGUSTINVS DIXIT
Igo autem causam quero cum deo noceri nihil possit. FORTUNATVS DIXIT
nihil noceri deo iamdiximus et in contraria natura esse animam diximus
id est contrarie nature modum poneret modo inposito contrarie
nature et eandem di ipse etenim dixit. Potestate habeo ponendi ani
mam meam et potestate sumendi eam. Hanc mihi pater dedit potesta
tem ponendi animam meam et sumendi eam. di ergo qui loquebatur in fili de qua
animam diceret. confiant esse animam nostram que in his corporibus habet
quod de uoluntate uenerit et de uoluntate ipsius iterum adsumat.
AGUSTINVS DIXIT Unde dixerit dominus noster potestate habeo ponendi
animam meam et potestate habeo sumendi eam. omnibus notum est quia
passus uiderat et resurrexerat. ego autem abs te iterum atque iterum
quaero. deo noceri poterat quare hoc animam misit. FORTUNATVS DIXIT
nature contrarie modum imponere. AGUSTINVS DIXIT
Et omnipotens deus et omnium misericors deus sumus modum imponere na
tura contraria. id est deo illam modera tam esse uoluit ut nos in modera
tos efficeret. FORTUNATVS DIXIT sed deo ad se reuocat
AGUSTINVS DIXIT si ad se reuocat ab initio

deratione sua peccato aberrora amiseria quid opus erat tantum mala
mihi pati per tantum tempus. donec mundus finiat cum deo a quo ea
derelictum missa nocere nihil possit. FORTUNATUS DIXIT quidem
prodicturus sum. AGUSTINUS DIXIT. Ego noui non te habere quid
dicas et mecum uos audire in hac questione nam quam inuenis se quod di
cere et in de fuisse admonitum diuinitus ut illum errorem relinquerem
et ad fidei catholicam me conuerterem uel potius reuocarem. Ipse in indul
gentiam qui me huic fallacie se perimere renuntiavit. sed si feceris
non habere quod respondeas omnibus audientibus et recognoscentibus
quoniam fideles catholicam fidem sibi mittunt et uolunt exponi;
FORTUNATUS DIXIT. sine prauiudicio professionis meae dixerim illa
que a te oporuerit. cum tractauero mecum maioribus similibus res
ponderint interrogationi huic meque similiter antea nunc mihi
offerretur erit in mea contemplatione. quia et ego animam meam cupio
certa fide liberari uenire ab huius rei inquisitione quae a te
mihi offertur et ostensurum te polliceris. AGUSTINUS DIXIT
deus gratias.

EPICLIT ACTA AGUSTINI CUM FORTUNATIO
MANICHO AMEN

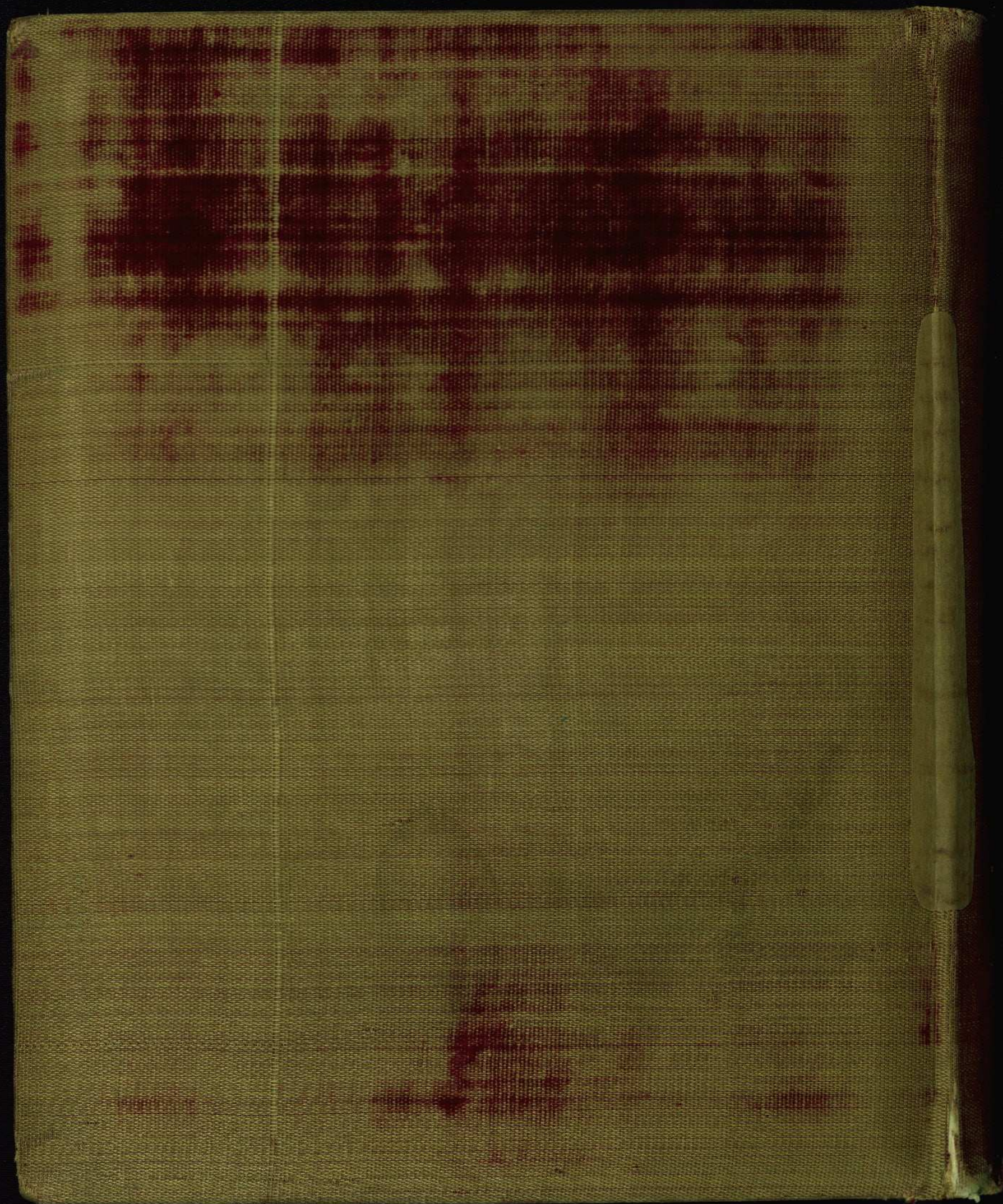
1. 2. 3. 4.
Celi in
Celi in
1. 2. 3. 4.
Celi in
Celi in

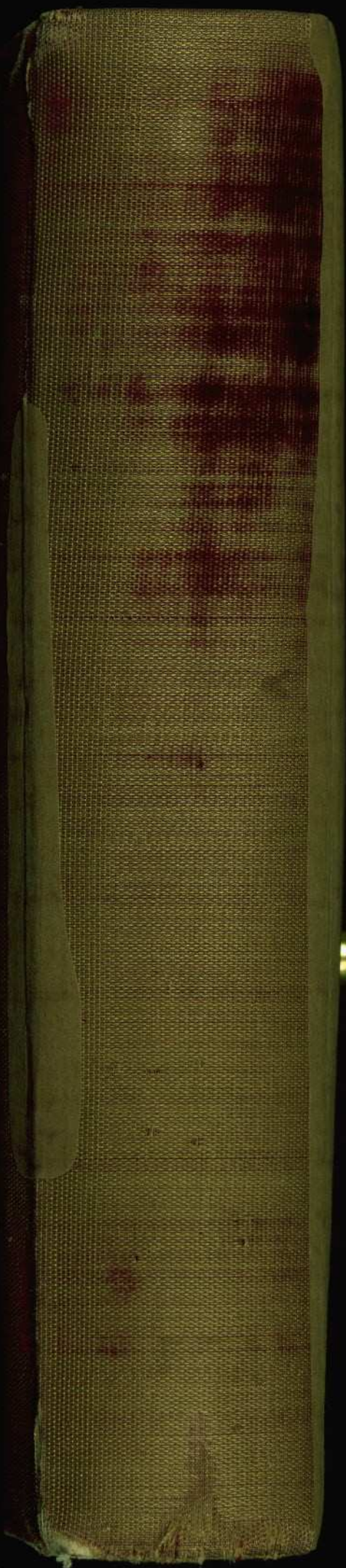
Colindam in gloria auctoris operis

Celi in auctoris gloria

Si enim credimus
quod ih̄s mortuus est &
sepultus est. ita & de eos qui
sunt per ih̄m ad uiuam
vitam. Hoc enim
credimus in uerbo dñi.
Nos qui uiuimus qui
in uiuam. in aduen-
tū non preueni-
mus qui dormiunt.
Et dñs in iussu. &
per archangeli. & in
nuā descendit de ce-
lesti. mortui qui in xpo
resurgent primi.
Nos qui uiuimus
conuiuemur simul
cum illis in ui-
uam xpo in aera.
Nam cum dñō erim.
consolamini in uice
ih̄s.

In dñm ih̄m. Dñe. si
fuisset hic. frater m̄s
non fuisset mortuus.
Sed & nunc scio quia que-
cumq; poposceris a deo.
Dabit tibi dñs. Dicit illi
ih̄s. Resurges frater tuus.
Dicit ei martha. Scio. quia
resurges in resurrectione
in nouissimo die. Dicit
ei ih̄s. Ego sum resurre-
ctio & uita. qui credit in
me etiam si mortuus fu-
erit uiuēs. & omnis qui
uiuit & credit in me. non
moriatur in eternum.
Credis hoc? At illi.
Vtq; dñe. Ego credidi
quod tu es xps filius dei
uiui. qui in hunc mun-
dum uenisti. **OFF** Dicit ih̄s

This document is a digital facsimile of a manuscript belonging to the Walters Art Museum, in Baltimore, Maryland, in the United States. It is one of a number of manuscripts that have been digitized as part of a project generously funded by the National Endowment for the Humanities, and by an anonymous donor to the Walters Art Museum. More details about the manuscripts at the Walters can be found by visiting The Walters Art Museum's website www.thewalters.org. For further information about this book, and online resources for Walters manuscripts, please contact us through the Walters Website by email, and ask for your message to be directed to the Department of Manuscripts.

The Walters Art Museum
600 N. Charles Street
Baltimore, Maryland
21201
<http://www.thewalters.org/>

Released under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported license
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/legalcode>
Published 2015